

Zvaigzne
1959 № 15

No Šeļlenes iztek dziedinošais sērūdens.

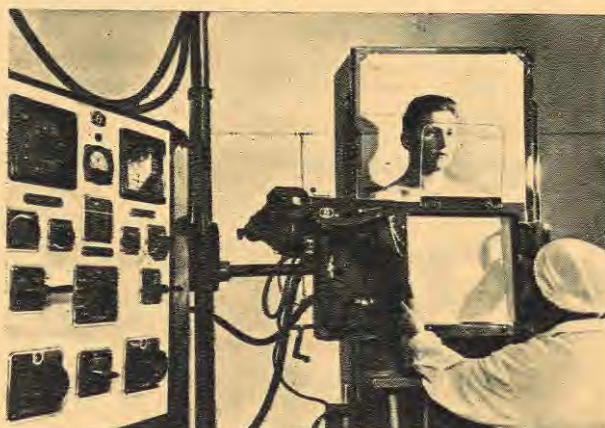
PLASI PAZISTAMA
KEMERU SANATORIJA,
KURĀ BURZUAZISKĀS
LATVIJAS VARAS VAL-
DISANAS LAIKĀ AR-
STEJAS UN ATPOTĀS
ARZEMNIEKI UN BAGA-
TO ĻAUZU ŠKIRA. TA-
GAD TE ARSTEJAS UN
ATPUSAS MŪSU DZIM-
TENES DARBAĻAUDIS.

Kemeru parkā atrodas «Mi-
las ozols».

Darba cilvēkam

Kas grib vienmēr būt jauns, tam jāno-
mazgā seja sērūdens avotnā.

Ž. Legzdīņa foto

Sanatorija aprādāta ar modernu rentģena aparāturu.

VISU ZEMJU PROLETĀRIEŠI, SAVIENOJĪETIES!

Latv. PSR Valsts Bibliotēka
Inv.

Zvaigzne

SABIEDRISKI POLITISKS UN LITERĀRI MĀKSLINIECISKS ILUSTRĒTS ŽURNĀLS
1959. GADA AUGUSTS Nr. 15 [217] IZNĀK DIVAS REIZES MĒNEŠT

VIESI NO ĀRZEMĒM BIEŽI VIEN SAKA, KA MŪSU ZEME ESOT
SASTATŅU ZEME. UN VIŅI ĀRI TĀLĀK SECINA, KA VALSTS,
KURAS MILZIGĀ TERITORIJĀ PĀRKLĀTA AR JAUNCĒLTNĒM,
KUR UZ KATRA SOLA IR SASTATNES UN ATKAL SASTAT-
NES. — VAR BŪT TIKĀI PAR MIERU, PAR DZĪVI, PAR LABU
DZĪVI! UN ŠO LABO DZĪVI MĒS ĀRI CĒLAM.

B. Tīkusa foto

Pilsētas runā: Nekā sevišķa...?

Nesen man gadījās dzirdēt šādu sarunu:

— Nu, kas pie jums, Liepājā, jauns? — jautāja atbraucējs.
— Nekā sevišķa, — skanēja atbilde.

Patiesām, cilvēkam, kas visu laiku dzīvo uz vietas, tikpat grūti pamanīt izmaiņas kā vecākiem, kuri bieži vien pārliecināti, ka viņu bērni ir tādi paši kā pirms gada un diviem.

Bet pietiek ieskatīties Liepājas dzīvē cilvēka acīm, kas te nav bijis ilgāku laiku, lai tūlīt saskatītu daudz jauna.

Jau no tālienes, tuvojoties pilsētai pa Grobiņas šoseju, iebraucēju sveic televīzijas tornis. Liepājnieki tagad regulāri skatās Rīgas telecentra raidījumus. Uztveršanas kvalitāte, kas tagad ne vienmēr apmierina, ievērojami uzlabosies, kad būs uzcelta vēl viena retranslācijas stacija Aizputē.

Sākas pilsēta. Aiz dzelzceļa pārbrauktuves ceļinieks redz «Sarkanā metalurga» korpusus, kas izstiepušies puskilometra garumā. No ārienes te nekādu lielu pārmaiņu neredz, bet iekšpusē rit drudzains darbs, kas tuvākajos gados pilnīgi izmainīs rūpnīcas seju. Strādniekiem vairs nevajadzēs līdzīgi ekvilibristiem ķert ar stangām sakaitētus tērauda stieņus, lai ievadītu tos no viena kalibra otrā. Velmētava būs pilnīgi mehanizēta, un smago fizisko darbu atvieglās daudzas mašīnas. Septiņgades laikā te pacelsies arī jauna marta krāsns. Ar to valsts ietaupīs milzu līdzekļus, jo visus dzelzs lūžņus, ko savāc republikā, varēs pārkausēt Liepājā.

Dodoties pāri Tirdzniecības kanālam, iebraucējs nevar nepamanīt jaunā tilta betona balstus. Paies vēl neilgs laiks, un Liepājas «veterāns» — vecais tilts, kas uzticīgi kalpojis pilsētai gadu desmitiem, varēs iet pelnītā atpūtā.

Tūlīt aiz tilta paceļas jauni korpusi, kas pilnīgi izmaina Ļeņina ielas šīs daļas izskatu. Strauji aug vairākstāvu 47 dzīvokļu māja pie paša tilta. Mazliet tālāk 96 dzīvokļu nama divu sekciju logos jau parādījušies aizkari — droša zīme, ka vēl dažas desmit ģimenes jau pārcēlušās modernos, ar visām ērtībām apgādātajos dzīvokļos.

Vēl pāris minūtes, un jūsu mašīna pietur pie viesnīcas. Bet, pirms ieiesit iekšā, uz brīdi paskatieties atpakaļ. Jūs ieraudzīsiet lielu iežogotu laukumu, kur jau sākušies būvdarbi. Te pacelsies liels universālveikals, kas izmaksās valstij 7,5 miljonus un ievērojami uzlabos tirdzniecību pilsētā.

Redziet, cik daudz jaunumu tikai uz vienas maģistrāles — samērā īsā gabalā no «Sarkanā metalurga» līdz viesnīcai.

Tuvāk iepazīstoties ar mūsdienu Liepāju, jūs pamanīsiet ik uz soļa šādas iepriecinošas pārmaiņas.

Nemsim, piemēram, pilsētas uzņēmumus. Katrā no tiem realizē plašus darbus, lai strādniekiem būtu mazāk jāpiepūlē muskuļi. Korķu un linoleja fabrikā vairākos ražošanas procesos jau cilvēkam nākuši talkā radioaktīvie izotopi. Septiņgadē te uzcelts cehu, kur ražos pavisam jauna veida linoleju no sintētiskām vielām.

Pāris soļu no korķu un linoleja fabrikas paceļas elektrostacija. Vecās avīzēs var atrast buržuāziskās Latvijas laiku Liepājas pilsētas domes sežu atferējumus. Tur sastopams šāds teikums:

«Inženieris Smurga runā par elektrisko spēkstaciju, kuru pilsēta pārņēmusi nesen no franču sabiedrības. Šo ieguvumu runātājs citādi nenovērtē kā vecas grabažas.»

Interesanti, ko teiktu šis inženieris, ja viņam iznāktu iepazīties ar mūsdienu Liepājas elektrostaciju, kur mehanizēti un automatizēti visi vadīšanas procesi, kur pašlaik montē piekto turbīnu un kas piegādā pilsētai ne vien elektrisko enerģiju, bet arī tvaiku. Jau divi Liepājas uzņēmumi — Korķu un linoleja fabrika un šogad uzceltā silikātu ķieģeļu fabrika iztiek bez savas katlu mājas, jo izmanto elektrostācijas ražoto tvaiku. Vēl plašāka pilsētas termofikācija paredzēta nākotnē, jo vairāki lieli uzņēmumi jau sākuši domāt par tvaika maģistrāļu vilkšanu.

Ceļā uz viesnīcu mēs redzējam divas lielas jauncelamās dzīvojamās mājas, bet Vītoli ielā, kur karš atstāja tikai gruvešus, veidojas plašs ēku komplekss, kura apdzīvojamā platība sasnies 20 tūkstoš kvadrātmetru. Visām 13 ēkām būs tikai viena katlu māja. Tas sola lielu ekonomisku efektu. Seit pat būs arī jauni veikali, komunālo pakalpojumu uzņēmumi un viss pārējais, kas vajadzīgs ērtai dzīvei. Šo māju iemītnieki vairs neizjutīs arī grūtības ar ūdeni, kas tik sāpīgi vēl šobrīd atsaucas uz liepājnieku dzīvi. Pēc viena gada stāsies ierindā jauncelamā ūdensvada pirmā kārtā. Līdz ar to tiks likvidēts paradoksalais stāvoklis, ko saņemām kā bēdīgu mantojumu no Liepājas kādreizējiem saimniekiem kapitālistiem, ka pilsēta, kurai visapkārt ir ūdens, cieš slāpes.

Tuvākajos gados mums vairs nebūs problēma arī apgāde ar gāzi. Pašlaik pilsētas rīcībā ir tikai vecā, pagājušā gadsimtenī celtā gāzes fabrika, kas nevar apgādāt augošās pilsētas vajadzības. 1961. gadā būs uzcelta šķidrās gāzes stacija. Tālākā perspektīvā ir Dašavas dabas gāzes izmantošana, kas uz Liepāju nonāks pa atzarojumu no Jelgavas. Sopavasār jau beidza strādāt projektētāju grupa, kas nosprauda šī gāzes vada trasi. Nav nekādu šaubu, ka pēc pāris gadiem pazudīs dūmu mutuļi virs «Sarkanā metalurga», lauksaimniecības mašīnbūves rūpnīcas un citu pilsētas uzņēmumu dūmeņiem, jo arī to kurtuvēs degs augstvērtīgais un ekonomiskais kurināmais — dabas gāze. Gāzes vada būve ir vēl viens pierādījums padomju tautu draudzības spēkam, kura dzīvinošo elpu liepājnieki izjūt, vērojot garus ešelonus ar mašīnām, izejvielām un plaša patēriņa precēm no brālīgajām republikām, kas katru dienu pienāk Liepājas stacijā.

Varētu vēl ilgi stāstīt par to jauno, kas ienācis mūsu pilsētas dzīvē pēdējos gados, un par plašajām perspektīvām, ko paver Liepājai septiņgadē. Bet liepājnieki nemīl dižoties un tāpēc uz jautājumu: — Kas pie jums jauns? — jūs bieži saņemsit to pašu atbildi, ko toreiz noklausījās:

— Nekā sevišķa.

Bet atbrauciet un paskatieties paši, un jūs pārliecināsities — nekad agrāk dzīve mūsu piejūras pilsētā nesita tik augstu vilni.

L. DUNDURS,

Liepājas pilsētas Darbālužu deputātu padomes
izpildu komitejas priekšsēdētājs

DAUDZKRĀSAINI CEMENTI

Parastais portlandes cements ir zalganpelēkā krāsā, tādēļ no tā celto ēku ārējās apdares iespējas diezgan ierobežotas. Daudzajiem mūsu cementa tehnoloģu un celtnieku mēģinājumiem padarīt to gaišāku ar dažādām baltām minerālvielām nebija vēlamo rezultātu. Beidzot tomēr atklājās, ka var iegūt spilgti baltu portlandes cementu.

Balto cementu var iegūt no izej-

vielām, kas vismazāk satur krāsojošo oksīdu, sevišķi dzelzs oksīdu, kas piedod cementam zalganpelēko krāsu. Šāda cementa klinkera apdedzināšana jāizdara rotējošās krāsnīs, kas strādā bez pelniem (ar mazutu vai gāzi) 1500—1600° temperatūrā.

Atšķirībā no parastā cementa baltais jāizgatavo mašīnas agregātos, lai izejvielai nepiejaucotos dzelzs

oksīdi. Šāda cementa klinkeru mal ar tādām mašīnām ierīcēm, kas izgatavotas no mangāna tērauda, bez tam dziļnavu oderējumam jāsatāv no silīcija plātnēm un oļiem.

Baltais cements ir tikpat izturīgs kā parastais portlandes cements, bet ar to būs lielākas iespējas izrotāt jaunceltnes. Tādu cementu tagad ražo rūpnīca Maskavas apgabalā.

Arvien plašāk celtniecībā izmanto arī krāsainos cementus. Tos iegūst, piejaucot cementam tādas izturīgas minerālu krāsvielas kā okeru, dzelzs miniju, mangāna rūdu u. c.

Krāsainos cementus izmanto arī apmetumam, no tiem izgatavo mākslīgos akmeņus un apšuvuma plātnes. Šādas plātnes un akmeņus var pat slīpēt, tādēļ ēkas nevajag krāsot, bet tikai periodiski notīrīt.

Tērauda „rokas” un „kājas” lauku darbos

Kā izmainās lauku darbs, ja mēslojumu uz tīruma raiti izklieš nekad vēl līdz šim neredzētas tērauda «rokas», ja tās katrā kvadrātligzdā precīzi iegulda vairākas kukurūzas sēklas, ja šīs veiklās un stiprās rokas un kājas ar, ecē, retina sējumus un dara citus darbus. Kolhoznieki ļoti priecīgi par šiem varenajiem darba «rūķiem». Grūti pasacīt, cik vajadzētu saražot tādu mehānismu, kas laukos pilnīgi padarītu itin visus darbus. Vislabāk, protams, to zina paši lauku laudis. Bet lauksaimniecības mašīnu ražotāji cenšas aizvien pilnīgāk apmierināt kolhozu vajadzības. Kā to visātrāk panākt? Jūs teiksiet — ar vispiemērotākajām mašīnu konstrukcijām un darba ražīguma kāpināšanu. Pareizi, tā tas arī jādara. Un inženieri konstruktori, novatori, racionalizatori tā arī dara. Viņi meklē un atrod jaunus ceļus, kā radīt aizvien pilnīgākus tērauda palīgus lauksaimniecībā. Kas tad jauns šajā ziņā, piemēram, ir Rīgas lauksaimniecības mašīnu rūpnīcā? Par to uzzinām rūpnīcas mehāniskajā cehā.

... Dažos iecirkņos darbgaldiem piestiprinātas tabelītes, kas vēstī, ka te detaļas apstrādā pēc grupveida metodes. Pilnīgi jauns un republikā vēl nepielietots ražošanas paņēmieni. Tas dzimis un ilgus gadus veidojies Ļeņingradā. Lasītāji acīm redzot jau nojaus, ka runa ir par Ļeņina prēmijas laureātu Sergeja Mitrofanova mašīnu detaļu grupveida apstrādes metodi, ko viņš pētījis daudzus gadus un tagad pilnīgi atrisinājis. Un, kad ar šo paņēmieni iepazīstas, redz, cik tas vienkāršs, loģisks un lietderīgs. Ņem visas detaļas, kuras jāapstrādā, un sagrupē tās pēc izskata, lieluma un tipa. Jūs teiksiet, ka tā nav sarežģīta lieta. Kā to ņem. Ja, piemēram, Rīgas lauksaimniecības

mašīnu rūpnīcai jāapstrādā 600 dažādu tipu, izmēru un izskata detaļu, tad ir gan ko pastrādāt, kamēr tās sagrupē. Bet tas arī vēl nav nekas. Galvenais taču ir, lai instrumenti un palīgierīces būtu izveidotas tā, kā visizdevīgāk iestādīnāt un apstrādāt kādu vienu noteiktu grupu detaļu ar vieniem un tiem pašiem rīkiem. Rīgas lauksaimniecības mašīnu būvētāji tagad grupveidā apstrādā dažādu tipu zobratu, sajūgu, ķēžu pārvadu «zvaigznītes», kā arī dažāda tipa vārpstas, bukses utt. Kā to dara? Izgatavo tādas saliekamus darbarīkus un palīgierīces, kuriem gan konfigurācijas, gan izmēru ziņā būtu kaut kas kopējs visām apstrādājamajām detaļām. Viena darba rīka vai palīgierīces daļa kļūst par pamatu visai apstrādājamai grupai. Bet tajā var būt detaļas ar nedaudz atšķirīgu formu un izmēriem. Tāpēc katram pamatdarba rīkam piekārto vairākus paligelementus, kuros, pievienojot pirmajiem, rodas iespēja apstrādāt arī detaļas ar dažnedažādām īpatnībām. Un tā ar nedaudziem unificētiem darba rīkiem var veikt simt un vairāk operāciju. Ko šī metode dod? Rūpnīcas inženieri aprēķinājuši, ka, apstrādājot tikai zobratu grupu pa jaunam, ietaupīsies 38,5 procenti darba laika un apmēram 83 tūkstoši rubļu gadā. Bet rūpnīcas vadība plāno pēc iespējas plašāk pielietot Sergeja Mitrofanova metodi. Tad, protams, efekts būs daudz ievērojamāks.

Bet kā ir, ja mainās produkcijas veids? Vai tad vecie darba rīki jāizmet lūžņos? Nē, tos var labi izmantot, tikai nedaudz tie jāpapildina. Tātad arī šajā ziņā rodas liela līdzekļu ekonomija.

K. K.

elektroni „apgūst” jaunu profesiju

Kur gan šodien neiespiežas vismazākie cilvēku palīgi — elektroni. Tie ir tādi «rūķi», kas nebaidās ne smagā, nedz melnā darba. Viņi palīdz atrisināt vissarežģītākos matemātiskos uzdevumus, vada metālapstrādes mašīnas, skaita naudu, izdod naudu — jā, jā, paši izrēķina un veikalos izdod naudu arī pircējiem, prot inventarizēt preces, produkciju un taru... Nav iespējams uzskaitīt visus darbus, ko veic šie nenogurstošie mūsu palīgi. Un tas taču ir tikai sākums. Kibernetika vēl parādīs, ko tā prot! Un zināt, kādu profesiju tā «apgūst» mūsu republikas tekstilrūpniecībā? Aizies daži mēneši, un elektroni tekstilkombinātā «Rīgas manufaktūra» palīdzēs krāsot diedziņus, tos pašus diedziņus, no kuriem auž lieliskus un gaumīgus kleitu audumus.

Kā tas notiks? Gluži vienkārši, daudz vienkāršāk, vieglāk un ērtāk nekā līdz šim. Kāds smags darbs ir krāsošana tekstilrūpniecībā un it īpaši diedziņu krāsošana! Vispirms diedziņi no mazām spolēm jāpārspolē šķeterēs. Tas vien jau prasa daudz pūļu un lielu elektroenerģijas patēriņu. Bet, kad tas jau izdarīts, tad tikai sākas vissmagākais roku darba cēliens. Strādnieces sagatavotas šķeteres mauc uz mītiem un tos liek speciālās krāsošanas tvertnēs, koka vannās. Bet kā ir ar temperatūru un laiku, kurā diedziņiem jākrāsojas? Kas to regulē? Starp mums runājot, neviens. Vajadzīgo temperatūru un laiku krāsošanas procesā parasti nosaka strādnieces «pēc acumēra» un, protams, ne visai precīzi. Bet vai šādu «metodi» var saukt par kontroli? Tomēr vislielākās neērtības diedziņu krāsošanā tikai tagad sākas. No nokrāsotām šķeterēm pirms žāvēšanas taču jāizspiež ūdens. To gan dara elektriskā centrifūga, bet tajā šķeteres jānovieto ar rokām. Pēc tam diedziņus žāvē speciālās kamerās. Taču arī tagad nokrāsotus diedziņus vēl nevar izmantot aušanā. Izžāvētās šķeteres jāpārspolē krustspolēs un pēc tam mazākās spolēs. Redziet, cik daudz darba prasa šķeterēto diedziņu krāsošana ar parastajām metodēm. Turklāt jāpiebilst, ka telpas, kurās notiek krāsošana, ir tvaika un mitruma pilnas.

Var sacīt, ka šis paņēmieni savu vairāku simtu gadu ilgo mūžu nodzīvojis. Krāsošanas tehnikā iespējas jaunas vēsmas. Turpmāk krāsotājiem vairs nebūs darīšanas ar valējām koka vannām, bet process noritēs hermētiski slēgtās metāla tvertnēs. Tātad telpās vairs nebūs tvaika un mitruma. Bet tas nozīmē, ka strādniekiem uzlabosies darba apstākļi. Pavisam citādas būs arī pārējās operācijas. Atkritis šķeteru darināšana, bet to vietā ar īpašām mašīnām uz caurumotiem metāla veltniņiem

uzspolēs krāsojamus diedziņus. Piecus sešus šādus veltniņus tad uzmauks uz īpaša stieņa, bet tos savukārt vienkopus mehāniski novietos hermētiski slēgtā metāla tvertnē. Tad no kādas citas tvertnes, kas atrodas blakus, iesūknēs pirmajā speciālā ķīmiskā šķīdinājumā, kas pirms krāsošanas apstrādās diedziņus 10—15 minūšu laikā. Kad tas būs izdarīts, atstrādāto šķīdinājumu no krāsošanas vannas izsūknēs un darbā stāties cits sūknis, kas vannā no trešās tvertnes iesūknēs krāsvielu šķīdinājumu. Jums šis process šķiet garlaicīgs? Bet ai, cik viss tas būs viegli izdarāms, jo cilvēks komandēs mehānismus, kurus apkalpos tikai viens meistars un viņa palīgs līdzšinejo 34 strādnieku vietā. Vai stāstījums par jauno krāsošanas veidu ir galā? Nesteigsimies, nav vēl galā. Pēc zināma laika krāsvielas šķīdinājumu izsūknēs no tvertnes, bet īpašs celtnis novietos nokrāsotus diedziņus uz speciāla galda, kas ar vakuuma palīdzību ļauj tiem atbrīvoties no lieka mitruma.

Jūs jautāsi, ko šajā laikā darīja mūsu uzticīgie palīgi — elektroni? Viņi veica ļoti atbildīgu darbu. Lieta tāda, ka, krāsojot pa jaunam, krāsvielu šķīdinājuma temperatūru un krāsošanas laiku noteica speciāla aparātūra — programmatiskais elektroniskais regulators. Atliek vienīgi uzvilkt vienu regulatora kloķi, kas automātiski regulē temperatūras režīmu, un otru kloķi, kas nosaka laiku, kurā krāsošanas procesam jānorit, un pārējo darbu veic elektroni. Jūs jautāsi, kā apkalpojošais personāls uzzina, kad process beidzies? Ļoti vienkārši — regulatorā iedegas zaļa spuldzīte. Jūs droši vien interesēs arī, kādu efektu jaunais paņēmieni dod. Tas ceļ darba ražīgumu seškārt, uz katru tonnu krāsojamo diedziņu ietaupa 14 t tvaika, 40 kbm ūdens, bet gadā dod 325 tūkstošus rubļu lielu ekonomiju.

Tātad redzat, kādu labumu elektroni dod arī diedziņu krāsošanā. Jānovēl tikai, lai mūsu tekstilnieki jo ātrāk izmantotu jaunas iespējas.

L. Kalns

DIVAS STUNDAS PĒC SAULRIETA

EDGARS PREILIS

KONKURSA STĀSTS

K. Vidīna zīm.

Manam komandējumam atvēlētais laiks jau aizritējis. Un atkal lauku žurnālista nemierīgais pienākums sauc uz citu pusi, pie citiem cilvēkiem. Bet vēl man gribas pasēdēt uz šīs apgāztās laivas, kas augstu, lai palu ūdeņi neaizskalo, uzvilktā Plaužu ezera smilšainajā krastā. Laiva ir izkaltusi kā skalas grozs. Puštrunējušajos dēļos, kuru darbojums saulē kļuvis pelēcīgs, redzami iegriezti burti. Daudz prastu pastāstīt šī vecā laiva, ja mācētu runāt. Par laimīgiem cilvēkiem, kas te atnāk vērot saules lēktu un rietu, par vārdiem, kurus izsaka tikai čukstot. Bet laiva ir mēma un tas arī labi.

Pārī Straumēnu ciematam nesteigdamies nāk vakars. Pavasarīgās debesis tik tīri zilas, ka liekas virs savāda rūsganuma bērzu galotnēm plešas rāms, dziļš ūdens. Tikai pašā pamalē, kur uz naktsmieru slīd saule, stāv dažas šifera krāsas mākoņu salas. Atkususi zeme kāri ar pilnu krūti izelpo gurdū valgumu. Man blakām alkšņu gravā zied pūpoli. Es redzu tikai pašu koku šmaugos zarus, jo stumbri ieslēpjas gravā, un sajūtu smaržu. Divaini saldu, gluži kā liepziedu smaržu. Liekas, vajag tikai pievērt acis un noteikti liksies, ka apkārt sadeg vasara. Tvīkst vasara ar savu liego medus tvanu. Bet vēl jau tikai apriļis un kokiem mazas, pavisam sīciņas lapīņas.

Es redzu arī pašu Straumēnu ciematiņu. No vienas puses tam uzbāžas sils, egļu smailēm kā mūžvecu svētnīcu torņiem. No otras puses ciematam pieklāvēs Plaužu ezers. Silā zem ķērpju noklātajiem zariem vienmēr ir pakrēslis, un egles kā bargi sargi glabā savus meža noslēpumus. Tagad gan soli pa soli no sila atkaro zemi Straumēnu ļaudis. Stutmalkas un balķu cirmsas ik gadus vērsas plašumā. Bet tepat dažus simt soļus tālāk, kraujlaukumā, kā milzīgi brūni cigāri gul balķi. Aiz piepūles rēcošas mašīnas tos atved no klusā sila, nogāž krautuvē skaistās, vienādās grēdās. Tālu visapkārt vējo sveķu aromāts kā liela galdnieku darbnīcā.

Es vēlreiz pāršķirstu savu bloknotu. Tajā ir piezīmes, atsevišķi uzmetumi. Vēl nezinu, kas veidosies no tiem: apraksts, tēlojums vai vienkārša informācija kādam no nākošajiem laikraksta numuriem. Bet par vienu esmu pārliecināts, ka sliktu par Straumēnu cilvēkiem, viņu darbu uzrakstīt nevarēšu. Nebūtu tikai...

Manā kabatā gul balta aploksne. Jau ceturto dienu, kopš esmu šeit, vēstuli nēsāju sev līdzī. Bez paraksta, ķeburainiem burtiem. Anonīmu. Dažā mājā es pajautāju par cilvēku, kas minēts sūdzībā. Istenību neviens pasacīt nevarēja. Esot gan tāds večuks manīts, kaut ko arī darot, bet, kas viņš par cilvēku, no kurienes, to neviens pasacīt nevarēja.

Pēc dažām stundām nakts vilciens mani aizvedīs uz pilsētu. Sūdzība noteikti jāpārbauda. Šī atziņa mani sarūgtina. Ir jāceļas un jāiet. Es saprotu arī to, ka bloknotā līdzās labiem ierakstiem par ciema ļaudīm būs piliens sīvas darvas. Tā tas dažkārt atgādās.

Eju un mēģinu atcerēties, kā sauca to cilvēku? Kalnabērzs... Pareizi gan — Augusts Kalnabērzs. Kraujlaukuma pārzinis, par kuru sūdzībā rakstīts: «Viņš apmānījis kantora priekšnieku un ar viltību iefirējies amatā. Vai tādas lietas pieļaujamas padomju sabiedrībā? Uz to es gribētu saņemt redakcijas atbildi.»

Aiz melnalkšņu smalksnes, kas te piestiepjas pašam ezera krastam, redzama krautuves sarga būda. Tā uzbūvēta pavisam nesen. Svaigi vēl spundētie, vējos neappūstie dēļi. Mazajam lodziņam priekšā aizlikts finieris, uz kura smaga roka ar zīmuli uzvilks: «No pulksten 8 līdz 10 vakarā pārzini meklēt laukumā.»

Tikai nupat ievēroju, ka kraujlaukumam visapkārt apjozta varena sēta. Cetrās rindās sarūsējušas dzelonstieples, apdedzinātie sētas stabiņi stūra vietās dzelteniem nomaļiem atbalstīti. Cauri sētai kraujlaukumā iekļūt nav ko domāt. Bet kaut kur taču ir vārti, pa kuriem iebrauc un izbrauc automašīnas. Neredz arī neviena cilvēka, kam varētu pajautāt, kur sastopams šis Kalnabērzs.

Eju gar pašām dzelonstieplēm, līdztekus ezeram. Dažviet tas pienāk tik tuvu sētai, ka man krietni jāpalauza galva, lai nenogāztos no stāvā krasta ūdenī. Cik ezers šeit mierīgs! Pēc sniega ūdeņu pieplūdiem tā pazemes strauti, kas citkārt uzvirda gaisa burbulīšus, vairs nav jūtami. Apstājos un ieklausos, kā skanēdams pāri ezeram skrien vējš. Tas acīm redzot traucas no viņējā krasta, kas kā pelēka strele iezīmējas pie apvāršņa.

— Ej tu! Vai vāksies projām... — man tepat aiz muguras atskan vecīga, it kā ierūsējusi balss.

Atgriežos un laikam pietvīkstu kā svešā ābeļdārzā noķerts puika. Gribu jau protestēt pret tādu ne visai pieklājīgu uzrunu, taču netikamā balss turpina piedraudēdama:

— Nav te nekāda apskate. Pašu izpeldinašu, tad redzēsi gan, zivju ungurs. Nāk un nāk... Vai tad kauna nemaz nav, ko?

Pēc tādas lamu vārdu krusas attāpīties nav tik viegli. Otrā pusē sētai, blakus stutmalkas grēdai, stāv varena auguma bārdainis. Sabāzīs rokas nošļukušo bikšu kabatās, viņš urbjas manī divām, kā lapsenes

dzelošām acīm. Brīdi vilcinās, lai pārvarētu apjukumu, tad, droši vien diezgan idiotiski smaids, saku:

— Esat pārskatīties, vectēv. Man vajadzēja satikt Augustu Kalnabērzu. Esmu no redakcijas.

Vecais norausta izbalējušo naģeni, kura liekas uzmaukta sirmam pinkainam purva cinim, un nopēta mani no galvas līdz papēžiem.

— Jā, Kalnabērzu... — vecais neuzticīgi atrūc un slaidi nospļaujas. — Kalnabērzs esmu es. Bet to Augustu jūs varat meklēt, kur deguns rāda. Mans vārds kopš pašas dzimšanas ir Kaspars. — Un, it kā manis te nebūtu, vecis izvelk no kabatas sarkana krīta gabalu un noliecies triepj savādas zīmes uz balķu resgaļiem. Reizi pa reizei viņš no otras kabatas izrauj nosmulētu, salocītu burtņiciņu, ar to pašu krīta gabalu izdarīdams dažādus šņāpienus baltajās lapās. Es redzu, kā pie katras galvas kustības šūpojas vecā bārda, kas krietnas pirtsslotas lielumā apklāj pusi no kamzoli iespīlētajam krūtīm. Varētu domāt, ka vecim gar ausīm sīc odu bari, jo viņš vīcinās te ar vienu, te otru roku un sēc. Kalnabērzs izskatās īgns un naidīgs. Darbu beidzis, viņš pārskaita ķeksišus burtņīcā un biksēs izbrižā sveķainās rokas.

— Ak, jūs sakāties esam no redakcijas. No rajona redakcijas? — Kalnabērzs vēlreiz pārprasa, skatīdamies kaut kur projām. — Tad jau nāciet pie manis uz būdu. Bez vajadzības ieradies nebūsi.

Mēs soļojam katrs savā sētas pusē. Kalnabērzs ritmiski piesit ar savu koka nūjiņu priežu un egļu balķiem, kas te gul, tad, it kā atvaļinodamies, iesāk:

Jūs neņemiet jaunā, ka es tik šerpi. Bet ko lai dara? Vakaros te no pilsētas sarodas zaļumnieku, ka mudž. Citi tādi nekaunas, ka tepat pie krasta sāk maitāt zivis. Dažs ar «cemmeri» rausta, cits ar karbīdu spridzina. Bet viņas, zivtiņas, šeit piekrastē meklē tirāku ūdeni. Vakaros lec un dejo.

Līdz kraujlaukuma vārtiem krietni tālu. Tie ir otrā, Straumēnu pusē. Beidzot es soļoju pa koku mizām nokaisīto laukumu, lai podams starp balķu grēdām, kas te lielu lielās. Nokļuvis viens pats kraujlaukuma vidū, nezinātājs noteikti apmaldīšies šaurā eju labirintos. Bet Kalnabērzs te zināma katra pēda, katrs balķa gals viņa krecelīgā rokkrasta apzīmēts. Pie būdas vecis apstājas, sameklē slēdzeni, Durvis verot, degunā iesitas sastāvējušos tauku un mahorkas sīva smaka. Es redzu, ka būdā ir vienkāršs, no neevelytiem dēļiem sasists galds, dzelzs gulta pārklāta ar stripainu segu, bet stūrī bargi slienas vienkārtbrenes melnais tērauds. Kalnabērzs izceļ no būdas apskrambātu ķebliņi un noliek to mājeles pavēni. Uz ķebļa laikam jāsēž man, jo pats Kalnabērzs piemetas turpat uz smilšainā būdas pakāpiena.

— Sēdēt, sēdēt, — Kalnabērzs mudina. — Tāpat lielāks vairs neaugsiet. Aprīļa vakari ir drēgni, bet tas nekas. Tur būdā gaisss sastāvējis.

Kalnabērzs izvelk pipi, zilu samta tabakas maku, bet neaizpīpojis novieto šīs mantas pa rokai.

— Nu tad pūtiēt valā, kāds vējš jūs attrencis. Neba jau laiku pakāvēt atnācāt.

Es domāju diezgan ilgi, līdz izstāstu īsos vārdos sūdzības saturu, to, ko biju uzdzirdējis no cilvēkiem. Savādi, ka Kalnabērzu tas nepārsteidz. Viņa grumbu un grumbiņu izvagotojas vaigos nepakustas neviens muskulītis. Pirksti sākuši darboties ap pipi, kura laikam tikpat veca kā pats Kalnabērzs. Ar iekšī piešpiezdams, viņš apdrupušajā cibukā stūkē tabaku. Tikai baltās uzaču šķipsnas noraustās, un roka mazliet dreb, ceļot pipi pie mutes.

— Jūs rakstīsiet par mani avīzē, varbūt bildīti klāt piezīmēsiet? — viņš pēkšņi apvainoti iesmējās. — Skrīveri... Nu, rakstiet, velns ar jums! — Pie tam viņš paskatās manī tādām acīm, it kā es būtu pats nekrietnākais cilvēks uz zemes.

Mani sakāpj niknums pret šo veci, saprotu, ka te vairs nav ko darīt. Es jau pieceļos, lai ietu projām, kad Kalnabērzs satver manu piedurkni.

— Pagaidiet... Jūs nesapratāt mani. Tāpat kā tie, kas raksta tādas vēstules. Jums, redziet, pasaka skarbāku vārdu — un spuras gaisā. Mani dzīve ar visādām smalkjūtībām nav lutinājusi. Bet ko tur — katram tās gaitas savādas. Vienam mūžs paiet mierīgi, aizvēnī. Citam dzīve uzkrāj tādu nastu, ka dažkārt pats nesaproti, kā to visu esi iznesis un mugura nav deviņos likumos saliekta. Stāstīsi, cits nemaz neticēs, teiks — izdomājies vecais muļķis pasaku. Bet mani, atklāti runājot, dzīve situsi pašā vārigākajā vietā. Līdz pati nokusa un palika bez elpas. Tā nu es sēdu dažreiz uz šīs vecās tupeles, un visādas domas nāk prātā. Pats būtu vēl cilvēka izskatā, bet te krūtīs iekšā — tukšums. — Man liekas, ka pirmītējais skarbums Kalnabērzam kaut kur pagaist, izplēn. Viņš ievēl stipro dūmu, garī nokāšējas un veselām vērsēm pūš sev uz kājām. Tās Kalnabērzs ieautas stipros ādas zābakos apšvīkātiem stulmeņiem. Ap tiem īsu brīdi laizās baltas domu mēles. — Redzi... Mūsu dzimtā sešas paaudzes bijušas zvejnieki. Augumā

visi kā es — lieli, sakumpuši. Tas mums iedzimts. Bet varbūt jūra, mūsu auklētāja, tur vainīga — nezinu. Kurzemes jūrmalā dzīvodams, es jau mazotnē pieradu pie viļņiem, zivju smakas kā visi zvejnieku bērni. Toreiz nebija vis kā tagad, zvejas kuģi, motorlaivas. Atlika tikai selgā uzskavēties ilgāk, kad tuvojās pūtens, tad arī varēji skaitīt, ka cietzemi vairs neredzēsi. Un kur gan dēsi, ja laiva pilna ar zivīm un virsū bars viru? Tā noslika arī mans tēvs. Visa ģimene palika vectēva apgādībā. Atceros viņu, tādu garu veci, baltiem, krūzainiem matiem. Viņš zvejoja kopā ar citiem, brauca jūrā, bet savu darbu nīda. Jaunībā viņš bija strādājis uz kuģiem un, tiklīdz ieraudzīja pie apvāršņa mastu, tā pacēla mani un rādīta:

— Lūk, skaties, kur sākas pasaule. Uz tādiem kuģiem brauc isti vīri.

Vectēvs laikam briesmīgi neieredzēja mūs, jo taču mēs, es, māsa un māte, neļāvām viņam doties projām. Beidzot arī man sāka likties, ka visi ciēma ļaudis ir tādi glēvuļi vien. Viņi baidās braukt uz būreniekiem, tādēļ plūncājas tepat aiz trešā sēkļa. Man, puikam, nevarēja būt lielāka prieka kā klausīties vectēva stāstos. Ar laiku es viņus zināju no galvas. Vectēvu manās acīs cēla arī divainā lāde, kas, vienmēr aizslēgta, glabājās klēti. Ja vectēvs bija lādīgā omā vai ierāvis šnabīti, viņš paklusu mani izsauca uz klēti. Māsai neuzticējās, jo tā varētu izplāpāties mātei. Sirds man sīta tik briesmīgi, ka likās, tā sakāps kaklā. Un kā gan ne... Lādē taču glabājās gliemežvāki zupas šķīvja lielumā, svešiem vārdiem aprakstīti papīri, uz bieza kartona zīmētas bildes. Nekautrīgas. Tās man vectēvs rādīja, kad bija sevišķi piedzēries. Barcelona, Lisabona, Salvadorā... So pilsētu nosaukumus es izrunāju pat sapnī. Tā likās cita pasaule. Tā saistījās ar kalniem, kuru galotnes slēpās mākonos, ar brīnumainiem kokiem, kuri deva pienu gluži kā govīs. Uz Kurzemes kāpu pauguriem nebija vērts pat nosplauties. Kad kļuva pilngadīgs, paslepus aizbēgu no mājām. Visu atstāju. Es taču negribēju nomirt, neredzējis šīs zemes.

Kalnabērzs pieklust un pret zābaka purngalu izdauza pipi. Blāvas dzirkstis čukstēdamas apdzīst mikstajā zālē. No jauna sabrūnējušies pirksti ieslid tabakas makā.

— Mājās dzīvodams, biju iekrājis dažus rubļus naudas. Kā saka, katram gadījumam. Tolaik pastāvēja tāda slavena rēdereja, kas piede-

rēja brāļiem Voitmeņiem. Puspoļiem, pusvāciešiem. Kuģa komandas viņi baroja ar sapuvušiem kāļiem, nolādētie. Bet kapteinus izvēlējās tikai no «balto kaula». Iesākumā kā visi nākošie matroži kalpoju par misiņu. Ai draugs, negants laiks tas bija! Mizoju katraupeļus, berzu virsniņu kungu kajītes tā, ka, pārvilki ar kabatas lakatiņu — tīrs! Bet belzienus saņēmu katru mīļu dienu. Gadās, sacīsim, man salonā teplīki izritināt ne tā kā vajag, pats kapteinis Folks nežēlos svēto roku. Iegāza tā, ka galvā uz pāris minūtēm viss sagriezās acgārņi. Bet man, zini, spranda norūdījās. Ierauju galvu plecos un, zobus griezdams, gaidu nākošo sitienu... Vēlāk iznāca, braucu par matrozi. Pat armija mūs no kuģiem nepēma, tāda Voitmeņiem pie cara bija teikšana. Pēc astoņiem gadiem tīra negadījuma pēc kautiņā nodūra bocmani. Es uz kuģa skaitījos ar lielāko jūrnieka stāžu, nu, un sevišķi mulķis arī nebiju. Uzsmaidīja man neiedomājama laime — iecēla par bocmani. Tas, zināms, nozīmēja, ka saņemšu pie algas desmit rubļu vairāk. Šajos gados skaitījos jau precējies, kaut ar sievu baznīcā laulājušies nebijām. Domāju, iekrāšu naudu, tad. Sievu es apņēmu nevis no zvejniecēm, bet gan no laukiem. Pirmajos gados dzīvojām kā pienākas, bet tad mana Anna sāka slimot. Piedzima bērni. Divi nomira tūlīt pēc kara, palika tikai jaunākais no visiem, Vitolds. Tad nu es viņam, jā-saka, pieķeros ar visu sirdi un dvēseli. Sieva bijusi nebijusi, bet dēlu lutināju pārlieku. Sūpoju uz ceļgala un prātoju, sak, būs tak manu gaitu turpinātājs. Velti pasaulē dzīvojis nebūšu. Reti pārrados mājās, dažreiz naktī, dažreiz agri rītā, bet dēlens, kā zinājis, dipināja man preti basajām kājiņām. Es tad viņam par visu izstāstīju, gluži kā lielam cilvēkam, un dēlens arī kā liels cilvēks visu saprata. Raudzījies viņā, zenķi, un krūtīs man prieka pilnas kā upe ūdens. Ulmaņa laikā braucu uz «Viestura» tepat par Eiropu. Reisi īsaki, biežāk varēju ieskriet arī mājās. Tad, bija tas rudenī, kāda brauciņa laikā Londonas ostā notika streiks. Bet mēs aizvedām bekonu. Divas dienas stāvējām — kuģi neviens neizkrāva. Kapteinis sāka ārdīties kā pats nelabais. Šim arī bēda — saimnieki sūta no Rīgas telegrammu pēc telegrammas. Prasīja: kas par lietu? Kādēļ stāvam? Zināms, kādēļ... Tad kapteinis pavēlēja kuģi izlādēt pašiem. Apsolīja trīskārtīgu algu un apmaksātu atvaļinājumu kārtīgākajiem un centīgākajiem. Daļa puisi kā spārnos. Bet es šos pierunāt... Teicu, ka strādāt nedrīkst, par streiklaužiem neklūsīm. Viņi, angļi, sacīju, tādi paši darba cilvēki, par savu maizes kumosu cīnās. Bet ko nu... Vairākums domāja tikai par naudu. Kapteinis savu panāca. Tas tad nu arī iznāca mans pēdējais brauciens uz kuģa. Liepājā tūlīt padzina. Dažus mēnešus nodzīvoju, pamēģināju uz laimi, sak', varbūt nebūs tā mani galīgi atstājusi? Bet visi rēderi kā norunājuši. «Ak bocmanis Kalnabērzs! Komandas mums pilnas.» Citā vietā pasacīja atklāti: «Kūditāju un buntavnieku mums nevajag!» Tā es, redzi, paliku vaļiniekos. Piepelnījos uz būvēm, kokzāģētavās. Un ģimenes dzīvē sāka neveikties. Igns vien apkārt staigāju, tās pašas sievas dēļ. Visiem jūrniekiem meitēši kā meitēši, man vienīgajam pagādījusies tāda... Lai nu man nelaikē piedod, par vēlu attapos. Nepratu viņas rokas un sirdi novērtēt. Vai neesi novērojis, ka cilvēks bieži apjēdz savas kļūdas pārāk vēlu?

Kalnabērza stāstījums apraujas, un viņš ilgi kaut ko domā. Es redzu, ka virs ezera rāmā spoguļa šūpojas palsa miglas kārtā, miksta, pieglaudīga kā vate krēslo. Izzūd atsevišķu priekšmetu apveidi, nemanāma no tūkstoš dziļumiem ceļas pelēka siena. Tikai krastā izzaute zvejnieku tikli kā milzu sikspārņi nosēžas pašā ūdens malā. Nezin kāpēc man kļūst mazliet skumji. Arī Kalnabērzs gari nopūšas, vēri-gāk ielūkodamies mīkkrēsli. Varbūt viņa atmiņas izkāpj no tā, valdzina un neliek miera?

— Grūti, draugs... Kā to lai visu izstāsta? Katrs vārds tā vien griežas krūtīs, kā domāt, stikla šķemba tur iestrēgusi. Dzelzs, to saēd rūsa, bet stikls paliek tāds pats. Tā nu pienāca četrdesmit pirmais gads. Vitolds tajā pavasarī pabeidza jūrskolu. Aizgāju uz viņa izlaidumu, nosēdos bariņā ar citiem tēviem un mātēm. Visi puisi ierindā, svinīgi, kā zaldāti pirms zvēresta. Visi jauni, visi stalti. Bet mans Vitolds, nelielišos, ir augumā pārāks un brašāks par citiem. Miklums saviesās acīs, kad viņš visu vārdā teica runu. Sacīja paldies valdībai, mums — vecākiem. Komjaunietis bija... Pēc nedēļas Vitolda kuģis devās jūrā. Ir prieks, ir sāpes saradās. Sieva toreiz pavisam vārga, bet piecēlās no gultas un par varītēm lūdzās mums līdzī uz ostu. Atminos, izkāpa no gultas, rokas drebēja un tādām platām acīm viņa ar lielu mīlestību pavadīja katru dēla kustību. Pieredzējusi visādas dienas ar mani, Anna nekam vairs neticēja. Bet Vitolds maigi viņas sakrītušo augumu paņēma rokās un klusi mīrināja.

— Ko tu, māmuliņ! Tagad ir citi laiki. Tagad ir padomju vara. — Tā viņš teica.

Ar visu savu vājumu sieva Vitoldam noadīja siltu jūrnieka vāmzi, mikstu, no labas dzijas. Pasniedza to dēlam, bet pati iekunkstēdamās saguma pie krūtīm un raudāja gluži kā bez prāta. Ne atraut vairs, ne apmierināt. Es mēģināju stāstīt, ka jūrniekus ar asarām neizvada, bet Anna, kā jaunu paredzēdama, kļiedza vienā kliegšanā.

— Es vairs neredzēju Vitoldu... — viņa teica.

Tā arī bija. Pirms Jāņiem nomira Anna. Nezinu, draugs, man iai-kam slihta daba. Pāris asaras nobira un viss. Tikai krūtīs no tā laika kalst un svilina kāda neciešama uguns. Vitolds uz bērēm nepaspēja atbraukt, Viņš tajā laikā peldēja uz Leningradu. Saņēmu no dēla tikai vienu vēstuli. Tad iesākās karš... — Kalnabērzs ieliecās būdā, viņam aptrūkusi tabaka. Kad viņš uzrauj sērķociņu, es redzu, cik stipri trīc tā lielās rokas. Viņš ilgi nerunā, un es baidos no jautāt. Pārvarējis kādu iekšēju stingumu, Kalnabērzs pagriežas uz manu pusi. Vārdi veļas vēl gausāk, gluži kā caur sakostiem zobiem.

— Lai viņš simtkārt nolādēts, šis karš, draudzini! Pilsētā ienāca vācieši, Jau otrajā dienā mani apcietināja. Ievēda sasietām rokām kā pēdējo slepkavu paša lielākā priekšnieka kabinetā. Sis pīpē cigaretes, bet es stāvu un gaidu, vēl divi nobarojušies kā bulļi stāv man aiz muguras sarkaniem purniem.

— Kur tavs dēls, komunisti? — uzkliež man pats galvenais.

— Nezinu... — es viņam atbildēju mierīgi.

— Ak, tad nezini vis?

— Šis atnirdza zobus, un viens no aizmugurē stāvošajiem gāza man tā, ka mutē tūlīt saskrēja sāļa garša. Saskaitīju astoņus sitienus. Tādi lipīgi... Viņi ēdās mugurā, kaklā, galvā. Vēlāk

skaitīšana sajuka. Šāds mēģinājums pie manis atkātoja reizes piecas. Sita, jāteic, ar aprēķinu, kur vairāk sāp un kur tik drīz nezaudē samanu. Skoloti... Lai es viņiem būtu teicis kaut vārdu par savu dēlu, šiem suņiem! Prāts bija mierīgs. Zināju, Vitolds drošā vietā; tur otrā pusē, un, ja mani nomušis, vai nu liela bēda. Noturēja tā mani dažas dienas cietumā un palaida brīvībā. Pats neticēju sev, ka esju pa ielu un zem kājām dzimtie akmeņi. Tikai pasi nopēma, iedeva tādu lapiņu ar zilu svītru un katru nedēļu vajadzēja iet pieteikties. Tā nu es, draugs, dzīvoju bez sevišķām bailēm par savu dzīvību, bet mirt jau diez cik tikami nebija. Sak, vismaz Vitoldu vēl redzēt varētu. Ar ēšanu gāja visgrūtāk. Cik varēju, strādāju ārpus pilsētas pie saimniekiem, tiem šis tas vēl turējās, vismaz maize un kartupelis. Trešajā kara gadā, kad mūsējie sāka fašistus sist pa istam, kādu nakti pie mana loga kāds pieklauvēja. Aprīlis bija ap šo laiku. Es jau meklēju drēbītes, sak, nu arī mana kārta pienākusi. Tobrīd cilvēkus partijām vien veda uz nošaušanu vai nometnēm. Pagurušām rokām atvēru durvis, skatos — svešs cilvēks privātā. Tūlīt arī lūdza, lai nekādā gadījumā neaizdedzinot uguni. Nākot dēla, Vitolda, uzdevumā. Kā ticamības zīmi iedeva mazu lapiņu ar dēla rakstu. Vai man tev jāsaka, ko es pārdzīvoju. Sameklēju to pašu nabadzīgo ēdamo, pabaroju cilvēku. Bet viņš man izstāstīja, ka šie, arī Vitolds, esot partizāni, ar slepenu uzdevumu pārnākuši fronti, apmetušies Straumēnu tuvumā. Vēros es partizāni neticīgām acīm, visu laiku likās, ka viss sapnis vien. Tāda sajūta bija, ka paša dēls, trīs gadus neredzēts, sēdētu pretī. Un kā gan ne, partizānis visu laiku turējies kopā ar dēlu. Tikai īsu brīdi svešais uzkavējās, teica, ka jādodas tālāk, tur, kur norādīts. Atstāja man adresi, pie kādiem ļaudīm es varētu apmetties Straumēnos, ja dotos turpu. Tie esot savi cilvēki, partizānu atbalstītāji. Negaidīju vairs ne nedēļu, bet jau otrajā dienā posos ceļā. Ar vilcienu bija braukt bīstami, ar savu «ausveisu» es tālu netiktu. Tādēļ lielāko tiesu soloju kājām. Pa maziem ceļiem. Veselu mēnesi. Straumēnos ieradās maija vidū. Atradu Kļavu mājas. Saimnieki mani pieteica pagasta valdē it kā bēgli no Latgales. Labi cilvēki bija. Vietu, kur atradās partizāni, arī Kļavas nezināja. Taču cerējām, ka Vitolds vai kāds cits dos mums zīmes. Gaidīju, draugs, to brīdi, ai, kā gaidīju! Pagāja apmēram nedēļa. Zinu, ka tajā rītā Kļavas gatavojās stādīt kartupeļus. Laiks bija jauks. saulīte kvēldēja, debess bez mākoņiem gluži kā jau maijā. Te uzreiz pa ceļu garām paskrien trakā steigā viena automašīna, tad otra, daudz. Un visas pilnas šucmaņiem. Briesmīgi jauna nojauta mani pārņēma. Līku es kartupeli vagā, bet locekļiem svina smagums, visi kā pamiruši. Raudzījies uz mežmalu, kur mašīnas piestāja, šucmaņi izkārtotās ķēdē un devās silā. Drīz vien bija dzirdami arī šāvieni. Visu dienu, draugs, klīdu kā prātu zaudējis. Kļava no manis neatstājās ne soļa. Bet man... Kā atskanēja šāvieni, es sarāvos, un, liekas, mani pārtrūka kāda dzīvības stīga. Elpot kļuva tik grūti, brīžam pilnīgi bez dvasas paliku. Bet diena vilkās bezjēdzīgi ilgi, likās, tai nemaz nebūs gala. Pievakarē šucmaņi iznāca no meža. Iznāca, es saku... Bet daudzus iznesa nešus, tik karsti tur gājis silā. Sirds gribēja, lai skreju, tautāju un uzzīnu. Bet prāts sacīja — nē! Riebums, draudziņ, nāvīgs naidis mani bija radies. Varēju šos nodevējus kailām rokām nožņaupt. Bet tūlīt iešāvās doma — varbūt Vitolds ar biedriem izlauzies no apsenkuma, mežs taču liels? Divi bruņojušies ienāca arī Kļavu sētā. Apšēdās zālītē un taisa vaļā savas somas, izņem ēdamo. Kā pēc rudzu plaujas vai talkas. Mums istabai logs bija vaļā, paši jau ārā negājām, bet visu redzējām un dzirdējām. Ienāca vēl daži uniformētie, starp tiem arī kāds priekšnieks. Sāka dzert un lietlities. Sīki runāja par visu. Viens no partizāniem esot sevišķi sirdīgi turējies pretī. Izšāvis visas patronas, sviedis vēl granātu, tā atsitusies pret egli un pašu ievarinojusi. Dzīvs bijis, kad piegājuši klāt un tad ar lāpstu to sakapājuši. Zvēri, draudziņ, tieie zvēri. Es klausījos, bet man asaras, nezin no kurienes radušās, krājās un krājās uz krūtīm. Iekliedzos es pilnā balsī un metos uz durvīm, bet Kļava, abi ar sievu, mani saturēja. Stāstīja, nošaušot kā suni. Man krūtīs izkalta vienā mirklī, bet viņiem tur laukā dzīres, prieki. Kad aizgāja, piemirsa lāpstu. To pašu, draudziņ... Asinaino lāpstu. — Kalnabērza augums plok un plok. Galva liecas aizvien zemāk, it kā plecus spiestu milzīgs smagums.

— Nevajag nevajag... — es viņam saku, un pašam mute sausa, izžuvusi.

Kalnabērzs, liekas, atkal nedzird mani. Kad viņš paceļ galvu, uz tās

vairs nav cepures. Bet mati pelēki kā migla, tuvu, pavisam tuvu pie manas sejas. Es dzirdu Kalnabērza čukstošo balsi:

— Nezinu, kā pārmociju to nakti. Visbriesmīgāko manā mūžā. Gulēju pusmiegā, vienos murgos. Redzēju sapni.

... Vitolds ir mājās, kā jūrnieks, kā privātais. Mēs ceļam māju. Skaistu, no sarkanīem ķieģeļiem kāpu priedēs Kurzemē. Vitolds pienāk man klāt un saka: «Tev! Nebēdāties, ka esmu beigts. Tavi logi būs tur, tie lielle. Lai tu vienmēr varētu redzēt jūru.»

Bet es uztrūkos, izmircis vienos sviedros. Klīdu pa istabu. Ārā bija pārkoņaina nakts. Debesis laistījās vienos uguņos. Bija pirmais negaiss topavasar. Saglabājušies man atmiņā dēla vārdi, sīkas drumslas no kādreizējās dzīves, tāpēc arī tādi murgi.

No rīta gribēju doties uz mežu, bet Kļava atkal: lai neejot, varbūt šucmaņi vēl apsargāot ciņu vietu. Ko nu, draudziņ... Tādas varas nebija pasaulē, kas mani spētu atturēt. Skrēju, draudziņ, cik nesa manas kājas. Egles tur lielas lielas. Pēc lietuviss tīrs kā nomazgāts un smaržs. Bet es skrēju. Redzēju — sūnas granātām izārdītas. Atradu to vietu. Ir bunkuru, ir smilšu valnīti uz tā. Asinis dzīslās sastingā. Bet galvā dunēja un dunēja kā smagi zvani. Es tad nu domāju, lūdzos — tas neesi tu, Vitoldiņ! Tu tas nedrīksti būt. Bet bedrīte nedziļā, smiltiņu maz. Atkārpīju ātri. Ilgi skatījos, taču pazīt nevarēju. Seju cilvēkam šie nezvēri sakropļojuši līdz beidzamam. Un tikai pēc kamzoļa, mātes adītā kamzoļa, es apjēdzu, ka te gulēja mani sapņi, visa mana dzīve.

Es nokritu turpat līdzās, plēsu trūdošās saknes zobiem... Ai, draugs, vārdi nav tādi, cilvēku mēlēm radīti, lai izstāstītu to, ko pārdzīvoju! Domāju, kaut varētu zemē ielīst aiz pārestības, kas man nodarīta! Es, vecs, savu mūžu nodzīvojis cilvēks biju dzīvs, bet viņš gulēja te pašā jaunības plaukumā zem egles, visu atstāts. Neko nesasniedzis, līdz galam nepaveicis.

Tā, lūk, es paliku uz pasaules kā vecs celms, kuram nocirstas atvases. Nezināju, kur likt savas bēdas. Pēdējās kara dienās nobēdēja arī Kļavu ģimeni. Bet man atkal nāve, nežēlīgā, pagāja garām. Četrdesmit piektajā gadā aizklīdu atpakaļ uz dzimto pusi, domāju — uz brīdi piemirsišos. Strādāju ostā par sargu. Bet kur nu... Kā gan aizmirsīsi pats sevi? Staigāju, vai kaut ko daru, bet acu priekšā stāvēja Vitolds. Beidzot ostas vadība par varītēm uzplīdās, lai ejot atpūsties. Iedeva pensiju un mūža caurlaidi ostā. Bet kādās jūrās man vairs jābrauc? Visi mīļie cilvēki palikuši uz šīs zemes, savas dzīvības par to atdevuši. Sirds vilka atpakaļ pie dēla. Kā viņam vienam te, vai ir kas apkopj, ziedu pušķīti svētkos uzliek? Taču bez darba ilgi vis nenodzīvosi. Pavaļājos dienu, divas, bet ilgāk arī nevarēju. Visi cilvēki strādā, bet es viens kā dīkdielis. Gadījās, šim te malkas placim bija vajadzīgs pārzinis. Aizgāju uz pludināšanas kantori piemeldēties. Priekšnieks ilgi mani novēroja, tad apjautājās, kurais gadu desmits īsti esot? Es, aci nemirkšķinājis, vienu desmitnieku nolaidu, sak, citādi vēl nepieņemts un kur tad es likšos. Tā es pirmo reizi mūžā samelojos. Par to jums droši vien tajā sūdzībā ticis runāts.

Mēs abi klusēdami skatāmies ezerā, kurš nemierīgi kūp kā nepārļūkojams katls. Vakars tik kluss, ka dzirdami meža pīļu spārnu piesitieni ūdenim, kad putni paceļas no miglas.

— Kā gan jūs viens pats te strādājat? — es jautāju vienkārši, lai atvairstu drūmo sajūtu. Tā mani ieskāvēsi kā dzelzainā lokā un tur dzirdētā varā.

— Dienā mēs esam divi. Bet viņa, tā otrā darba laiks beidzas sešos. Man jau miegs nenāk. Un ka reiz tā, placim sargu nevajag pieņemt. Es te pieskatu, apkopju, un, tā kā tagad naktis arī brauc mašīnas, tad reģistrēju atvesto kravu. Kādreiz pārdomājot nāku pie slēdziena, ka šādi no manis veca vraka arī citiem savs labums, bet ja visu laiku kvernētu gultā...

Kalnabērzs satrūkstas, jo Straumēnu pusē uzplaiksnī mašīnu prožektoru uguņi. Dzeleniem pirkstiem viņi vispirms aptausta miglas mutuļus uz ezera, tad, kā sabaidījušies to mitrās elpas, nozūd.

— Šoferi brauc atpakaļ, — Kalnabērzs nosaka un steidzīgi pieceļas. — Redz, kā mēs aizrunājamies. Tūlīt man jābūt pie vārtiem, lai zina, kur jānoliek vedums.

Viņš pastiepj roku, un mēs atvadāmies. Kāpēc gan ir tumšs un es neredzu Kalnabērza seju? Tā gribas paņemt līdzī viņa dzīves spīta kaut mazāko daļiņu.

Nokļuvis uz lielceļa, es vēlreiz atskatos. Divas stundas pagājušas. Tikai divas... Rietēja saule, tagad virs galvas spīto mazas zvaigznes. Bet, ja man būtu viss zvaigžņu sudrabs, kas nakti nolist pār zemi, es nejustos tik bagāts, kāds esmu tagad. Ja man būs grūti, ja pietrūks spēka, es atcerēšos, ka kaut kur Straumēnos dzīvo cilvēks, kuru šūpojušas jūras, kura matus izbalinājušas bēdas un tomēr nekas nav varējis viņu salauzt. Un varbūt tad man būs kauns par sevi...

Lielākais atalgojums

2. tehniskā skola atrodas kļūšajā Kurbada ielā. No šejienes uz rūpnīcām un fabrikām jau aizgājuši daudzi simti kvalificētu strādnieku. Pirmo virpotāju grupu apmeklēja, lai tuvāk iepazītos ar vienu no strādnieku jaunās maiņas audzinātajiem LPSR Nopelniem bagāto meistaru Augustu Zaru.

Pie virpām darbā nogrimuši strādā jaunieši. Ienācēju tie pat nepamana. Pirmajā brīdī Augustu Zaru nevarēju sameklēt, pareizāk sakot, parastajā meistara vietā viņa nebija. Tikai vēlāk, vērišķāk apskatījis darbnīcu, es viņu ieraudzīju — neliela auguma, sirmu galvu viņš stāvēja, cieši pieklāvēs virpai, līdzās jaunam, slaidam puisim, kas vēriģi klausījās meistara paskaidrojumos.

— Tikai otro mēnesi skolā, — it kā atvainodamies sava audzēkņa Krakova vietā, saka b. Zars, — jāpalīdz viņam iestādīt paplāksnis patronā apvirpošanai.

Mēs iepazīšamies. Bez aplinkus ceļiem es «devos tiešā uzbrukumā» un jautāju b. Zaram, par kādiem nopelniem viņam piešķirts republikas Nopelniem bagātā meistara goda nosaukums.

— To esmu jautājis arī pats sev un, atklāti sakot, jūtos mazliet neērti. Manā dzīvē un darbā nav nekā sevišķa, izcila.

«Tiešais uzbrukums» nebija izdevies, tāpēc nolēmu ievērtīt sarunu «vispārējā gultnē» — aprunāties ar b. Zaru par viņa gandrīz piecdesmit darbā aizvadītajiem gadiem.

— Strādāt sāku zēna gados Kleina mašīnfabrikā Rīgā. — Lēni uzsāka meistars. — Toreiz par mācekli bija jānokalpo četri gadi, un amatu apguvu pilnībā. Tad sākas manas strādnieka gaitas Maskavā — aviācijas un automobiļu rūpnīcās, kara artilērijas darbnīcās. Strādāju divās maiņās: dienā 10 stundas, bet nakts maiņā — četrpadsmit. Gribējam dzīvot labāk. Streikojām. Par līdzdalību streikā mani ieslodzīja Butirku cietumā. Oktobra dienās piedalījos Kremļa šturmešanā. Biju sar-

kangvards un tiku nozīmēts Ļepina apsardzē.

— Atgriezies Rīgā, strādāju dažādās rūpnīcās, bet pēdējos 18 gadus — šeit skolā. Kopā ar saviem darba biedriem Magoni un Ciematnieku nosargājām skolu, lai fašistu okupanti to neizlaupa. Pēc Rīgas atbrīvošanas turpināju apmācīt jaunos strādniekus.

Tad uz brīdi likās, ka mūsu saruna pārtrūkst, jo Augusts Zars dziļi pārliecināts, ka visa viņa dzīve ir parasta, pati par sevi saprotama, un līdz ar to viss ir pateikts.

Bet es tomēr turpināju sarunu...

Vēlāks vīrs mani noraudzījās ar sirsnīgu, bet reizē arī nedaudz skumju skatienu.

Te pēkšņi viņa runa kļuva dzīva, brīvi un raiti sāka atšķetināties vārdu kamols. Bija aizkustināta pati dārgākā stīga meistara dzīvē — jaunatne.

— Viņas bija četras meitenes. Kas tiesa, tas tiesa — uzvedās slikti, pat ļoti slikti. Visas četras gribēja izslēgt no skolas. Astoņas stundas ilga pedagoģiskā sēde. Un tikai divas rokas pacēlās pret meiteņu izslēgšanu. Mēs ar meistaru Jāni Gerāniusu nepiekritām. Es teicu: — Valsts mums uztic ne tikai jauniešu apmācīšanu, bet arī to izaudzināšanu par labiem un godīgiem cilvēkiem.

— Nu, tad jūs paši viņus arī pāraudzīniet, — mums atbildēja.

— Un pāraudzīnājam arī! Ne jau uzreiz, bet lēnitiņām, soli pa soli «uzbrukām» viņu trūkumiem, kamēr viņas pašas sāka domāt, secināt, pārvērtēt.

Viena no viņām tagad strādā Jelgavā, lauksaimniecības mašīnu fabrikā. Nesen biju aizbraucis apmeklēt. Man apkārt saskrēja laimīgas, dzīvespriecīgas meitenes un puīši. Daudz «manējo» tagad tur strādā. Sveši ļaudis jautāja: — Vai tēvs atbraucis? Jā, patīkami apzināties, ka tu esi cilvēkam labu darījis!

Kādā sestdienas pēcpusdienā manā mājā iegriezās vesela delegācija — bijušās audzēknes, kuras tagad strādā dīzeļu rūpnīcā.

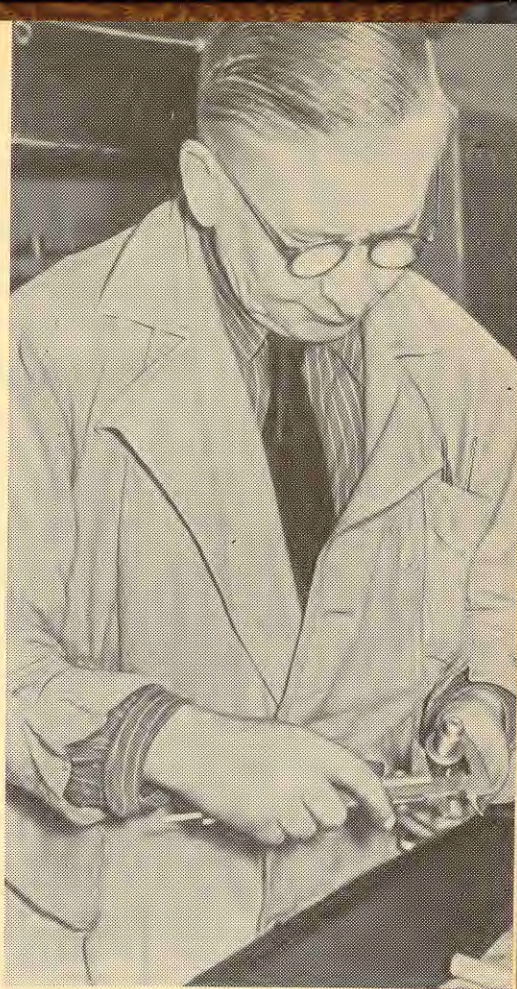
Vienai no viņām, Nadeždai Losevai, bija dzimšanas diena. Atnāca arī mani uzlūgt. Neaizmīrsa veco meistaru...

Pusdienas pārtraukums tuvojās noslēgumam. Mūsu sarunā tagad bija iesaistījušies arī Augusta Zara draugi — meistari Jānis Gerāniuss un Oļegs Godzevičs. Viņus bija tuvinājušas pārrunas un domas, kā labāk sagatavot kvalificētus strādniekus republikas rūpniecībai. Augusts Zars un Jānis Gerāniuss savā laikā ienesa svarīgu pārkārtojumu meistaru darbā.

Kā tas parasts arodskolās, katrs no viņiem vadīja 25 jauniešu lielas grupas praktiskās apmācības. Vienu dienu audzēkņi strādā darbnīcās, bet nākošajā, kad tie nodarbojas ar teoriju, meistari ir samērā maz noslogoti. Tāpēc abi nolēma: dienā — kad Zara audzēkņi atrodas teorētiskajās stundās, viņš palīdzēs Gerāniusam praktiskajās apmācībās un otrādi. Kad Gerāniuss aizgāja pensijā, viņa pieredzi pārņēma jaunais meistars Oļegs Godzevičs. Un tā nu Zars un Godzevičs sastrādājas jau piecus gadus. Ir viņiem savi kopēji prieki un, neslēpsim, arī kopējas bēdas. Prieks par tiem audzēkņiem, kurus aizvadījuši dzīvē kā labus aroda pratējus. Tādu jauniešu ir daudz, un atmiņa visus pat nespēj saglabāt. bet par dažiem šajā dienā tika runāts. Pieminēja Černajevu, kurš pēc skolas beigšanas strādāja dīzeļrūpnīcā par meistaru, bet tagad ir šīs rūpnīcas partijas organizācijas sekretārs, Marisu Apsaloni, kura arī strādā šajā rūpnīcā un mācās institūtā, VEF inženieri Mironovu, «Sarkanā kvadrāta» virpotāju Dubrovski, fabrikas «Elektro» virpotāju Parinovu — studentus neklātniekus...

Pirms pāris gadiem arodskola tika reorganizēta par tehnisko skolu. Izmainījies, kā šeit saka, «audzēkņu kontingents». Tagad šeit arodu apgūst arī jaunieši ar vidusskolas izglītību, pieauguši cilvēki, kuri nolēmuši pārkvalificēties. Gadās, ka uz sola līdzās sēž tēvs — demobilizēts virsnieks un dēls — vidusskolas absolvents. Abi nolēmuši kļūt par virpotājiem. Tādiem audzēkņiem nepieciešama pavisam cita pieeja, lai gan darbs ar viņiem ir nenoliedzami vieglāks.

... Pirms dažām dienām atkal apmeklējām pirmo virpotāju grupu. To nācās meklēt citās telpās. Tā tas skolā paredzēts: kad puīši apguvuši darbu uz vienkāršām, skolā izgatavotām apmācību virpām, viņi «nolaižas stāvu zemāk» — citā darbnīcā, kura apgādāta gan ar veca parauga rūpnīcu iekārtu, gan ar jaunākā tipa «dīpiem», «udmurtiem» un citām augstāzīgām mašīnām. Šeit audzēkņi izpilda dažādu Rīgas uzņēmumu pasūtījumus un pašu rokām izgatavo skolas produkciju — augstāzīgas virpas, kurām netrūkst nopēmeju gan Kijevā, Minskā un citu pilsētu uzņēmumos un arodskolās.

Augusts Zars. Cilvēks, ko pazīst un cienī republikas lielā darba rezervju saime.

Kad jaunie strādnieki aizies darbā rūpnīcās un fabrikās, viņi spēs nostāties līdzās labi kvalificētiem strādniekiem. Lūk, Juris Večens, Leona Paegles vidusskolas absolvents, kurš atnācis uz skolu pēc dienesta Padomju Armijā, ar pieredzējušu strādnieka skatienu un veiklumu kustībās patstāvīgi apvirpo pusotra metra garu asi elektriskam zāģim, Maija Aldiņa, kura uz skolu atbraukusi no Jēkabpils rajona, apstrādā diskus spoguļu fabrikas vajadzībām. Leons, Maija un daudzi citi grupas audzēkņi stingri nolēmuši pēc skolas beigšanas apvienot darbu rūpnīcā ar mācībām augstskolās, grib kļūt par inženieriem.

«Strādāt un mācīties» — šo domu Augusts Zars ieaudzinājis daudziem saviem audzēkņiem. Par to, ka augusi ne tikai audzēkņu darba prasme, bet arī apziņa, griba mācīties un centība, liecina šāds rādītājs: pirmajā mācību ceturksnī grupā bija tikai viens mācību un darba teļamnieks, tagad viņu ir desmit. Nesekmīgu audzēkņu grupā nav.

— Grupas kolektīvs nolēmis kļūt par rūpnīcu un fabriku komunistiskā darba brigāžu rezervi, — apmierināts paskaidro sirmais meistars. Tas ir cēls mērķis un jāpalīdz viņiem to sasniegt.

Tāds ir Augusts Zars, cilvēks, kas nemil runāt par sevi, bet ko pazīst un cienī republikas lielā darba rezervju saime, daudzi simti viņa bijušo un tagadējo audzēkņu. Un, ja audzēkņi, kam viņš ziedojis savu laiku un domas, kam atdevis savu neatsveramo, ilgu gadu darbā iekrāto pieredzi, attaisno viņa cerības un uzticību, tad tas sirmajam meistaram ir vislielākais atalgojums.

E. KALĒJS

Paies apmācību laiks, Maija Aldiņa atstās skolu, strādās rūpnīcā, bet savu meistaru, cilvēku, kurš viņu sagatavojis darbam un patstāvīgai dzīvei, viņa nekad neaizmīrsīs.

V. Filatova foto

TĀDAS IR MŪSU ZEMES DZĪĻU NEIZSMELAMĀS BAGĀTĪBAS

Bagāta ir sociālisma lielvalsts! Nekur pasaulē nav tādu auglīgas melnzemes plašumu un floras daudzveidības: puse no botānikai zināmām augu dzimtām ir sastopamas Padomju Savienībā. Mums ir trešdaļa pasaules mežu. Mūsu upju tīkls ir visgarākais un to ūdeņu spēks ieņem pirmo vietu starp citu zemju upēm.

Vēl pārsteidzošākas ir mūsu zemes dzīļu bagātības. Dzelzs rūdas krājumi Padomju Savienībai ir **11 reizes lielāki nekā Amerikai**. Pirmo vietu pasaulē mūsu valsts ieņem arī akmeņogļu, vara, cinka, niķeļa, svina, kālija sāls, alumīnija izejvielu un citu vērtīgu izrakteņu krājumu ziņā.

Visas šīs bagātības gadsimtiem gulēja neskartas, neizziņātas. Ko gan zināja pirms piecdesmit gadiem par Kolas pussalas bagātībām, par ogļu baseiniem Ziemeļos, Sibīrijā, Tālajos Austrumos, par naftas krājumiem Pievolgā, par Jakutijas bagātību klētīm? Visi šie un vēl daudzi citi rajoni cariskās Krievijas ģeoloģiskajā kartē bija un palika «balti plankumi». Pēc toreizējiem datiem, Krievijai bija tikai 3 procenti no visas pasaules izpētītām ogļu atradnēm, 1 procents dzelzsrūdas, 1 procents fosforītu. Dažas minerālu izejvielas cariskā Krievija pirka ārzemēs, tai pašā laikā, kad pašu zemes dzīlēs neskartas gulēja milzu bagātības.

Sodien ģeologiem zināmi patiesi pasakaini krājumi. To kartēs gandrīz izzuduši «baltie plankumi». Sodien var teikt: mūsu zemes dzīlēs ir viss, kas vajadzīgs industrijas varenam uzplaukumam, tautas labklājības sasniegšanai.

OGLES SKAITĀM TRILJONOS

Akmeņogļu krājumu ziņā pirms-revolūcijas Krieviju ierindoja 5. vietā pasaulē. Toreiz zināmās atradnes aprēķināja uz 230 miljardiem tonnu. Nu un šodien? Sodien akmeņogļu mēs skaitām triljonus tonnu. Izrādās, vairāk nekā 60 procentu visas pasaules ogļu krājumu koncentrēts mūsu valsts robežās.

Ģeologi vienu pēc otras atklājuši milzīgas atradnes tādos mūsu zemes novados, kur agrāk nav staigājusi cilvēka kāja. Pavisam nesen Jakutijā uztiets ogļu baseins, kur atsevišķi slāņi sasniedz simts metru biezumu.

Kaut Dņepras baseinu jau sen pazīst un izmanto, tomēr tā patiesie apmēri atklājušies vienīgi pēdējās desmitgadēs. Noslēdzot, ka Donbasa rezerves joprojām vēl sasniedz 240 miljardus tonnu, t. i., vairāk, nekā bija atklāts ogļu visā cariskajā Krievijā.

Septiņgades plāns paredz 1965. gadā ogļu iegūvi kāpināt līdz 600—612 miljoniem tonnu.

Bez jau ekspluatējamajiem vecajiem baseiniem — Donbasa, Kuzbasa, Karagandas, Čeremhovas — šajos gados ogles sāks dot arī jaunās, nesen atklātās atradnes.

Jau daudzus gadus ģeologu uzmanību saista unikālā «bagātību klēts» — Sibīrija, kuras zemes dzīlēs glabā zeltu, ogles, krāsainos un retos metālus, dzelzi un špatu. Ogļu vien Sibīrijas neizsmelamajos baseinos gul vairāk nekā 7 triljoni tonnu. Austrumsibīrija viena pati ir 3 reizes bagātāka ar oglēm nekā ASV, bagātāka nekā visas kapitālistiskās valstis kopā.

Sibīrijas akmeņogļu izmantošana dos iespēju uzcelt lielas termoelektrostacijas. Nazarovas ogļu slānis, piemēram, gul gandrīz zemes virspusē. Seit šahtas nav vajadzīgas, ogles var grābt tieši ar ekskavatora kausu. Bazējoties uz šo atradni, paredzēts uzcelt Nazarovas TEC ar 1 miljonu 200 tūkstoš kilovatu jaudu. Tāpat izmantos ogles Irša-Borodinskas, Itatas, Gusinozerskas un citas termoelektrostacijas, kuru celtniecība paredzēta septiņgadē.

Septiņgadē Sibīrija izvērtīsies par vienu no ievērojamākajiem mūsu valsts rūpniecības rajoniem.

MELNAIS ZELTS

Nav nemaz tik sen, kad Baku skaitījās vienīgais lielais padomju zemes naftas ieguves rajons. Tagad runā par «otru Baku» — nesen atklāto Volgas-Urālu baseinu, kur pašreiz jau iegūst vairāk naftas nekā pašā slavenajā Bakū. Bagātas naftas atradnes atklātas arī Ukrainā, Rietumu Turkmēnijā un daudzos Vidusāzijas rajonos.

Septiņgades plānos īpaša uzmanība veltīta naftas krājumiem Tatārijā, Baškīrijā, Kuibiševas apgabalā. Tatārijā naftas ieguve vairāk nekā divkārsosies. Kuibiševas apgabalā septiņos nākamajos gados ierīkos 1700 urbūmus, Baškīrijā — apmēram tikpat. Pa jauniem vadiem šķidrās kurināmais plūdis no Almetjevskas uz Gorkiju, no Gorkijas uz Rjazanu un Jaroslavu, no Kuibiševas uz Brjansku, no Išimbajas uz Orsku. Uz Sibīriju nafta tecēs pa naftas vadu.

Volgas-Urāla baseins un Azerbaidžāna pašreiz ir visbagātākie naftas ieguves rajoni. Bet «melnaiss zelts» vajadzīgs arī citur. Tādēļ septiņgades plānos paredzēts radīt vēl «trešo Baku» — valsts austrumos, kas apjomos varbūt pārspēs pašreizējos.

LĒTAIS TALCINIEKS — GAZE!

Dabas gāze ir pats lētākais kurināmais un vērtīga izejviela ķīmiskajai rūpniecībai.

Paraugieties kartē uz Vidusāzi-

jas republikām. Tās robežojas ar naftu un gāzi bagātām teritorijām. Rietumos — Azerbaidžāna, dienvidos — Irāna un Arābu Austrumu valstis, kurās, kā zināms, koncentrējas 70 procenti no pašreiz izpētītajām naftas atradnēm visā kapitālistiskajā pasaulē. Vidusāzijas republikas pēc sava ģeoloģiskā izveidojuma daudzējādā ziņā ir līdzīgas Arābu Austru-

miem. Tagad tas pierādīts praktiski: Uzbekijas dienvidos, Buhāras-Hivinas ielejā, atklātas milzīgas naftas un gāzes atradnes Gazli. To perspektīvos krājumus novērtē uz 1300 miljardiem kubikmetru. Netālu no Gazli atklāts vēl viens liels atradņu rajons — Dienvidu Murabeks. Gāze atrasta arī mūsu valsts vistālākajā dienvidu punktā — Kuškas pilsētas tuvumā, Turkmēnijas PSR. Desmitiem jaunu gāzes baseinu uztiets Volgas krastos, Saratovas un Stalingradas apgabalā.

1965. gadā mūsu valstī iegūs un izmantos jau 150 miljardus kubikmetru dabas gāzes. Maģistrālās līnijas izbūvēs 26 000 kilometru garumā. Zilās ogles daudzos rūpniecības uzņēmumos stāsies akmeņogļu vietā, dodot iespēju valstij ietaupīt desmitiem miljardu rubļu.

METALURĢIJAS MAIZE

Mūsu metalurģisko rūpnīcu domnas un martenkrānsis 1965. gadā kausēs 65—70 miljonus tonnu čuguna un 86—91 miljonu tonnu tērauda. Melnā metāla rūpniecība septiņgadē pieaugs gandrīz divkārt.

Lai izkausētu tik daudz čuguna un tērauda, milzīgos vairumos jāiegūst dzelzs rūda.

Mūsu zemē ir neizsmelamas krātuves, no kurām rūda nepātrauktā straumē jau plūst uz domnām. Bet ne mazums ir tādu krātuvju, kuru durvis vēl tikai atvērs septiņgadē.

Jau sen bija novērots, ka Kurskas tuvumā kompasa adata rāda nevis ziemeļus, kā parasts, bet novirzās no normālā stāvokļa. Kurskas magnētiskās anomālijas izpētīšana noskaidroja, ka zemes dziļumos šē slēpjas neaptverami lieli augstvērtīgas rūdas krājumi. Tēvijas karš pārtrauca darbus Kurskas rajonā, bet pirms dažiem gadiem tie atjaunoti vēl daudz plašākos apjomos.

Nesen Belgorodas tuvumā ģeologi atklājuši miljardiem tonnu lielus rūdas krājumus, kas satur vairāk nekā 60 procentus dzelzs bez jebkādiem kaitīgiem piemaisījumiem. Par šādu rūdu metalurģi varēja tikai sapņot. Nav izslēgts, ka Belgorodas apkaimē atklātie rūdas krājumi izrādīsies 10—15 reizes lielāki par Krivoirogas krājumiem. Bet Krivoirogas atradnes, kā zināms, jau 80 gadus uzticami kalpo un ne tikvien kā «nenoveco», bet nav pat vēl sasniegušas savus «spēka gadus».

Neapreķināmi dzelzs rūdas krājumi atrasti arī valsts austrumu rajonos. Pirms desmit gadiem pilots Mihails Surgutanovs lidoja pār Kazahijas stepēm un virs kāda kurgāna pēkšņi ievēroja, ka kompasa adata sāk drudzaini lēkāt. Tā tika atklātas rūdas atradnes Sokolovo-Sarbaja rajonā. Pašlaik tur būvē rūdas bagātināšanas kombinātu, kas būs lielākais Eiropā.

Bagātas rūdas atradnes izpletušās arī starp Angāru un Pitu, Irkutskas un Tomskas apgabalā.

JAUNAS BAGĀTĪBAS MEKLĒJOT

Derīgiem izrakteniem bagāti visi mūsu valsts novadi, sākot ar Kolas pussalu un beidzot ar Sahēlinu. Tas ļoti svarīgi kā ekonomiskā, tā stratēģiskā ziņā.

Katru vasaru tūkstošiem cilvēku liela ģeologu armija dodas ekspedīcijās pētīt zemes dzīlēs un atklāt jaunas bagātības. Un vienmēr viņus pavada veiksmē. No dažādiem rajoniem pienāk ziņas par laimīgiem atradumiem. Nav nemaz tik sen, kad Jakutijā atrada dimantus. Bet tās dzīlēs slēpjas arī zelts, krāsaino metālu rūdas, izejvielas ķīmiskajai rūpniecībai. Nesen ģeologi te uzgāja koksējošo ogļu baseinu un netālu no tā — dzelzs rūdu. Patīdaba kā zinādama radījusi lielisku bāzi Dienvidjakutijas metalurģiskajai rūpniecībai.

Nekad agrāk mūsu zemē ģeoloģiskie pētījumi nav notikuši tik plašos apmēros kā patlaban. Pētniekiem talkā nāk visjaunākie tehnikas sasniegumi, vispilnīgākie un precīzākie aparāti. Sežot lidmašīnā, ģeologs ar to palīdzību «izklausā» zemes dzīlēs, uztver magnētisku un radioaktīvu rūdu «elpu».

(No žurnāla «Smena»)

ZEMES MALĀ

S. LAZDA, Z. GOBA

Kurss — ziemeļi

Sajā pēcpusdienas stundā Leningradas lidostā valda parastā dzīvība. Lidmašīnas nosēžas, pacēlas, gaisu tricina spēcīgo motoru dūna; balss no mikroфона aicina pasažierus ieņemt savas vietas. Skumjie šķiršanās un liksmīte tikšanās skūpstī un skāvienī te mainās nepārtraukti.

Vēl zilgmē vizuļo sudrabortais putns, kas uzņēmis ceļu uz siltajām zemēm — Ukrainas dienvidiem, kad mikrofonš jau izziņo nākošo reisu:

— Leningrada — Murmanskai!

Pavisam neliels cilvēku bariņš pulcējas ap biļešu kontrolieri lidlaukā. Pāris jūnieku baltās cepurēs, kas asi kontrastē ar vējos brūninātajām sejām, kāds brīļlains jauneklis ar asētisku inteliģenta seju un zinātniskām grāmatām padusē; kādi bezgala skumīgi «viņš un viņa», kuru šķiršanās ir klusa un dramatiska; un vēl divi jaunekļi, kurus applūšina mātes asaras, glāsti un padomi, bet kuriem tik grūti pat šajā šķiršanās sērū brīdī apvaldīt savu kūšājošo dzīvesprieku un trauksmi celties spārnos līdz ar lidmašīnu, kas viņus jau gaida.

Milošās mātes saviem lolajumiem līdzī dod smaržīgu ceriņu klēpju.

— Tur jau ziedu nav, — viņas nopūšas un atkal norauš pa asarai. Bet mazais brālītis uz lielo skatās ar mirdzošām acīm — kā viņš to apskauž!

Ir laiks. Ziemeļu pasažieri atraujas no pavadiņā pulka un disciplinēti dodas uz lidmašīnu. Tikai tagad mēs ievērojam, ka esam vienīgās sievietes šo ceļotāju vidū. Sagādīšanās — vai parādība? Bet tad vēl izrādās, ka lidmašīnu nepavada stjuarte, neviens ne pārcēlšanās brīdī nepiedāvā konfektes un neliek piesaistīties atzveltnēm. Tagad par tevi rūpējas vienīgi ceļa vējš un stūrmanis. Jā, ziemeļniekiem jārūdas jau laikus. Taču laikam šis maršruts nav domāts «maigākām būtnēm». Šādā noskapā uzņēmam kursu uz Aizpolāro loku

Skats no mākoņu augstumiem

Virš Lādogas ezera kādu laiciņu mums liekas, ka lidmašīna stāv uz vietas. Dzidrā tāle ļauj gan saskatīt krasta svītru, bet tā nenāk un nenāk tuvāk. So mānīgo iespaidu rada lielais augstums un ezera milzīgais nepārskatāmais ūdens klajums.

Aiz Lādogas sākas Karēlija — skaistais mežu un ūdeņu novads, makšķernieku brīnumzeme. Skatoties no 3000 metru augstuma, grūti pateikt, vai lejā ir zeme ar tūkstoš ezeriem, vai kāds milzīgs ezers ar tūkstoš salām. Dziļi zem lidputna spārnēm plešas kā fantastisks audums, kurā mākslinieks Daba izbārstījis visdiivaināko formu plankumus. Pelēcīgi zaļā zeme ir nemainīga, kamēr zilganie ūdeņi nepārtraukti maina krāsu toņus: no tirkizīza līdz tērauda pelēkam, no jūras caurspīdīgā zājuma līdz drūmam akaču melnumam. Saulē Karēlijas ezeri vizuļo un žilbina kā izliets sudrabs.

Pavisam nemanot mēs esam pārlidojuši divas robežas — beigusies Karēlija, esam Murmanskas apgabalā, Kolas pussalas pievārtē. Vienlaikus aiz mums palikuši arī iedomātā ģeogrāfiskā līnija — ziemeļu Polārais loks, kas atrodas ziemeļu platumā 66° 33'. Ja mēs brauktu ar vilcienu, tad pie nelielas stacijas Pojokondas mēs redzētu obelisku, kas iezīmē polāro robežu — vārtus uz zemes malu, kur «dienai un naktij pusgads». Bet mēs, lidoņi, pārmaiņas dabā samanam tikai tad, kad tur lejā krāsu gammu papildina sniega baltums un zili violeta kalnu dūmaka. Kaut kur pa labi paliek Baltā jūra, kuras tuvumu vēstī mūžīgie sniegi Kolas pussalas augstienēs. Mūsu lidmašīna peld zilajā gaisa okeānā garām

baltām mākoņu salām. Arī dziļi dziļi lejā pie pašas zemes mēs redzam ceļamies it kā mākoņu gubas. Tur ziemeļu tundras vidū kūp rūpnicu dūmeņi. No ģeogrāfijas grāmatām mēs zinām, ka Kolas pussalā ir apatīti, varš, niķelis, dzelzs. Ziemeļu daba ir skopa augu valstībā, toties tā bijusi izšķērdīga ar zemes dziļu bagātībām. Mončegorska, Kandalakša, Kirovska, Apatīti, Nikelis, Pečenga — tie ir ziemeļu industrijas centri, kas joprojām strauji turpina augt.

Aiz zilajiem kalniem

Lidmašīna sāk nolaisties zemāk. Abi jaunekļi, kas visu ceļu saldi snauduši, steigšus paķer savus apvītušos ceriņu pušķus un iebāž tos ūdenī.

Arvien tuvāk un tuvāk nāk zeme, vēl mirklis — un esam atguvuši stingru pamatu zem kājām. Jāatzīstas, ka pēc 4 stundu lidojuma tas ir visai patīkami.

Mūs sagaida brāzmais vējš un nemīlīgas lietus lāses. Pēc 25° siltuma Leningradā, ziemeļi mums uzpūš savu dzestro elpu. Aerodromam vienā pusē plešas tundras klajums ar pusmetru augstiem, tikko saplaukušiem pundurbērziņiem, kam ar mūsu balto birstaltu slaido skaistuli kopīgs gandrīz tikai vēl nosaukums. Tālāk — kalni, kurus jau redzējām no augšas. Bet šeit viņi izskatās pavisam neparasti, kā dekorācija — spilgtā tumši violetā krāsā, baltām sniega villainēm apsegušies. Kas gan to saka, ka ziemeļu dabai nav krāsū!

Otrpus lidlaukam piesienas nelielas mājiņas, kas sakāpušas uz akmeņainām kalnu terasēm. Ir grūti nojaust, cik tālu tās sniedzās. Vai tā būtu Murmanskā? — Nē, kur nu, vai tad tāda ir Murmanskā. Te ir tikai Murmaši, — mums paskaidro. — Līdz Murmanskai vēl stundas brauciens autobusā.

Pasažieru pulciņš, ko nupat vēl draudzīgā saimē apvienoja kopējais lidojums, te, uz zemes, aiziet katrs savu ceļu. Ātri tie pazūd mūsu skatieniem, un diez vai iznāks dzīvē vēl kādreiz tikties. Autobusā ar mums iekāpj tikai abi jaunekļi, kas šeit izrādās vēl mūdrāki un priecīgāki nekā Leningradā. Tam ir savs iemesls: lidostā viņus sagaidīja jaunas skaistas meitenes un, dabiski, ka šādā gadījumā ceriņu pušķi ir mainījuši savus īpašniekus. Meitenes gremdē sejas ziedos, ieelpo to reibinošo aromātu un laimīgi smejas. Apreibuši, šķiet, ir visi četri...

Te, zemes malā, viss ir interesants: daba, apkārtnē, cilvēki, viņu apģērbs, valodas un izturēšanās. Arī milestība. Autobusā ir skaļi, visi sarunājas savā starpā, it kā būtu labi pazīnas. Katrs atgādījumā kļūst par visa autobusa lietu. Pasažieri palīdz viens otram, iejaucas sarunās, dod padomus — gan parēizus, gan aplamus. (To mēs pamatīgi izbaudījām, meklējot redakciju «Polarnajā Pravdā»: katrs, kam taujājām ceļu, uzskatīja par savu pienākumu mūs kaut kur sūtīt, bieži vien pilnīgi pretējos virzienos).

Jau autobusā mēs secinām, ka Murmanskā laikam nemaz nav tik tālu, ja reiz šurp atnāksim visjaunākā mode. Meitenes šeit pā dzīvi staigā uz smailiem papēdišiem, matus savījušas gan «neoklasiskos» mezglos, gan izlaidušas pār pleciem «ā la Burve», uz ziemeļu pelēko akmeņu fona viņu krāsainie tērpi aizstāj ziedu un taureņu košumu.

Ceļš vijas gar upi. To sauc Tuloma. Lejpus Murmašiem tās spēcīgo straumi šķērso betona dambis — te ir liela elektrostacija. Otrā pusē ceļam pienāk klinšaina nokalne, apaugusi ar īsu, pelēcīgu sūnu un tumšzaļiem brūklenājiem, starp kuriem spraucas gaišzaļi melnāju dzietī. Vietumis klintainē trokšņodamas izlaužas straujas urgas, bieži ceļmalā tup

milzīgi sirmi akmeņi, uz kuriem uzrāpties nemaz nebūtu tik viegli.

Kāda vecenīte ar mazu bērnu pie rokas gatavojas izkāpt. Mēs palūkojamies apkārt — nevienas mājas, nevienas dzīvas dvēseles. Lejā — upe, visapkārt — tundras pauguri. Kur šī māmiņa ies? Pa šauru taciņu viņa dodas iekšā tundrā. Tad ievērojam, ka turp aizvijas arī elektrības vadi un baltie stabi šķiet kā uzticami ceļabiedri vientuļam gājējam. Kaut kur tur ir cilvēki, kaut kur pulsē dzīve un darbs.

Pasaules pilsēta aiz polārā loka

Nezin vai jebkura eksotiskās Āfrikas pilsēta varētu izraisīt lielāku interesi un sagādāt mums vairāk pārsteigumu kā tikšanās ar Murmanskā. Kad atrodamies tās sirdī — uz Leningra prospekta, mēs nesaprotam, kā varējām pirmo nelielo Kolas liča pilsētiņu noturēt par pašu polāro galvaspilsētu. Taisnas, platas ielas, kuru malās rindojas jaunu daudzstāvu namu gaišās fasādes ar televīzijas antenām uz jumtiem; pa gludo asfaltu traucas zilas un zaļas «Volgas», košie Ljovovas autobusi un visu marķu taksometri; lielajos, spodrajos skatlogos atspoguļojas nemītīgā ļaužu straume, kas plūst un plūst līdz vēlai naktij... kuras šē pašlaik nemaz nav. Bet par nakti, pareizāk — polāro dienu, stāstīsim mazliet vēlāk, tā ir atsevišķa tēma, savdabīga «ziemeļu eksotika» katram vidusjostas iedzīvotājam.

Vēl 1917. gadā Murmanskā bija tikai 3 tūkstoši iedzīvotāju, bet pašreiz — 230 tūkstoši. Tas ir vairāk nekā visā Islandē, kas atrodas tādos pašos ģeogrāfiskos un klimatiskos apstākļos. Būdamā vienos gados ar Oktobri, Murmanskā strauji pāraugusi tādas vecas Krievzemes pilsētas kā Vladimīru, Kostromu, Tambovu, Orlu, Smolenskū.

Murmanskai ir daudz izteiksmīgu apzīmētāju. Tā ir lielākā pilsēta pasaulē aiz polārā loka, kas turklāt vēl turpina augt ne gadiem, bet dienām, kuras ziedu laiki vēl priekšā. Murmanskā ir neaizsalstoša osta pie Barenca jūras, vārti uz pasaules okeāniem. Murmanskā — viens no lielākajiem zvejas flotes un zivju rūpniecības centriem pasaulē. Paši murmanskieši saka, ka viņu pilsēta ožot pēc zivīm (mēs gan to neizjutām kā kaut ko nepatīkamu, drīzāk otrādi, sevišķi, ja atceramies pusdienas pilsētas ēdnīcās).

Dzīves attīstību Murmana piekrastē veicina labvēlīgā Gofa straume — tā apskalo piekrasti, mīkstinādama bargo klimatu, neļaudama aizsālt Barenca jūrai. Baltā jūra, lai gan atrodas vairāk uz dienvidiem, kā zināms, aizsalst, un tādējādi vecā ostas pilsēta Arhangeļska daudzus mēnešus gadā nav izmantojama kuģniecībai. Atcerēsimies, ka arī Sibīri-

Murmanskā. Attēla centrā redzams lielākais kinoteātris aiz polārā loka.

jas ziemeļos un Grenlandē, kas atrodas vienas platuma grādos ar Murmanskas apgabalu, ir mūžīgā sasaluma zona. Barenca jūrā, kur satiekas Golfa straumes siltie un Ledus okeāna aukstie ūdeņi, ir sevišķi labvēlīgi apstākļi zivju faunai; tas ir viens no bagātīgākajiem zivju rajoniem pasaules ūdeņos.

Murmana piekraste apdzīvota jau kopš seniem laikiem. Nosaukumu tā guvusi no muros — kādas somu-ugru cilts, kas vēlāk (11.—12. gadsimtā) saplūdusi ar Novgorodas slaviem. Vecajai Novgorodai šie gāja pāri tirdzniecības ceļi uz Skandināviju. Un kaut gan pilsētina Kola (tā atrodas Kolas līča dienvidu galā, 20 km no Murmanskas) ir vecāka par Maskavu, dzīve šajā apgabalā tūkstoš gadu it kā stāvējusi uz vietas. Tikai 1915. gadā cariskā Krievija stratēģisku apsvērumu dēļ šurp uzbūvēja dzelzceļu. Bet pilsētas, kādas tās šodien redzam, uzcēlušī padomju cilvēki.

Mums kā iebrucējiem radās iespaids par divām Murmanskā. To vienu cēlušī ziemeļu pionieri tūlīt pēc revolūcijas, apgūstot šo skarbo novadu. Mazas nomelnējušas mājeles bez kāda noteikta plāna, bez ielu sistēmas sakāpušas uz Kolas līča piekrastes pauguriem, kur nu katrai tas bijis izdevīgāk. Šodien tās vēl sastopamas pie zvejas ostas un zivju kombināta, kas celti trīsdesmitajos gados, kā arī atspiestas tālākajās nomalēs. Vecie pilsētas iedzīvotāji atceras vēl, ka nācies arī dzīvot «čmodānos» — kā šeit sauca angļu interventu atvestās un uzstādītās metāla barakas. Tās nu jau pieder pagātnēi.

Otra Murmanska ir tā, ko ceļ šodien — jaunu lauku pilsētu akmeņi un betonā, kas tiecas augstumā un plašumā. Te ir ūdensvads, kanalizācija, gāze, centrālā apkure, lifts un citas mūsdienu lielpilsētas ērtības. Šai Murmanskai pieder nākotne, ko konkrētizē septiņgades grandiozie darbi. Tās priekšā atkāpsies vecā, nomelnējušā tundras pilsētina, kas reiz lika pamatus mūsu valsts ziemeļu priekšpostenim.

Krievijas kolumbi

Pasaules kartes parasti izskatās šādi: sauszeme pieblīvēta vietu nosaukumiem, reljefa apzīmējumiem, dažādiem krāsu plankumiem, izelot visus brūnos un zaļos toņus. Bet mūžam zilā jūra glabā savu dziļu noslēpumus.

Murmanskā, Polārajā zivsaimniecības un okeanogrāfijas institūtā, mēs skatījām citādāku karti: šeit «baltais plankums» ir zeme, turpretī jūras plašumi sadalīti precīzos taisnstūros, izraibināti skaitļiem un datiem; tā kļuvis caurredzama līdz pašam dibenam un vēl dziļāk.

Bet vēl pirms 50 gadiem bija pavisam citādi. Cariskajā Krievijā, kur katra jauna un drosmīga doma atdūrās kā pret sienu, arī polāro novadu pētnieki nesastapa valdības atbalsta. Tāpēc ziemeļjūru pētīšana bija varonīgu cilvēku, drosmīgu zinātnieku personīgā iniciatīva, kas līdzekļu trūkuma dēļ bieži apsīka pusceļā.

Novada vēsturnieki gan glabā Pētera Pirmā ukazu par Kolas valzivju medību kompānijas noorganizēšanu, bet vēl vairāk dokumentu liecina par cariskās valdības nevērību un necieņu pret cilvēkiem, kas gribēja apgūt un savai tēvzemei nodot ziemeļu novadu milzīgās bagātības. Tā vietā, lai paši pētītu jūru un radītu savu zvejas floti, vecās Krievijas saimnieki labāk brauca iepirkt zivis pie norvēģiem. Lūk, vecā vēstulē lasām carēviča (nākamā Aleksandra III) audzinātāja atbildi kādam zinātniekam, kurš acīm redzot runājis par Ziemeļu apgūšanu «... tieši otrādi, tautu no ziemeļiem vajag aizvest, bet Jūs runājat par kaut kādu Golfa straumi. Par tādām idejām var murgot tikai prātā jukuši.» Kāda cita novatora priekšlikumiem gubernators ar ironiju atbildējis, ka tos realizēt nav tikai ne viņa, bet ka tas nebūtu pat visģeniālākā gubernatora spēkos.

Un tomēr — jau izcilais 18. gadsimta zinātnieks Lomonosovs, Krievijas ziemeļu dēls, pareģodams rakstīja:

Колумбы русские,
презрев угрюмов рок,
меж льдами новый путь
отвоят на восток, —
и наша достигнет
в Америку держава.

(Krievijas kolumbi, spītējot bargajiem likteņiem, starp ledājiem izlauzis ceļu uz austrumiem, — un sasniegs Ameriku mūsu Tēvzeme).

Kad pagājušā gadsimta beigās Kolas puslā ieradās Nikolajs Mihailovičs Knipovičs (1870.—1939.), jau tolaik pazīstams dabas zinātnieks un jūru pētnieks, viņš šeit saņēma tuksnesīgā Murmana piekraste, kur pret mežonīgām klintīm sašķīst Barenca jūras sirmie viļņi, kur gaudo ledāināis ziemeļis, kur aug pelēka sūna un tikai paretam starp kailiem akmeņiem izspraucas kāds trūcīgs zaļums. Simtiem kilometru varēja iet pa šo zemi un nesastapt neviena cilvēka. Un bargs bija liktenis pret tiem, kas te apmetās uz dzīvi. Fantastiski bagātais novads un neizsmejami bagātā jūra bija skopi un nežēlīgi pret tiem, kas paļāvās vienīgi uz dabas dāvanām.

N. M. Knipovičs bija pirmais, kas sāka zinātniski pētīt Krievijas ziemeļu jūras un dabu. Solovecku salās Baltā jūrā tolaik atradās klosteris, kas bija vienīgā kaut cik piemērotā vieta zinātniskai iestādei. Šeit tad arī Knipovičs nodibināja Bioloģisko staciju, ko 1899. gadā pārceļ uz Murmanu un kas ir pamatā tagadējām Murmanskas Polārajām institūtām. Šeit strādājuši ievērojamie polārpētnieki — K. M. Derjugins, S. V. Averincevs, G. A. Kluge un citi.

1897. gadā, trūkstot līdzekļiem, Knipovičs spiests izmantot ziedojumus par labu bojā gājušo jūrnieku ģimenēm, lai iekārtotu un apgādātu ekspedīciju zvejas vietu pētīšanai. Tiek uzbūvēts «Andrejs Pervozvanijs» — pirmais ziemeļjūru rūpnieciskās nozvejas un pētniecības kuģis pasaulē. Mūsu gadsimta sākumā Murmana apguvēji arī pirmie jūrniecības vēsturē sāk pielietot traļus, taču pašu mājās šo vērtīgo jaunumu neatzīst un neatbalsta. Toties jau pēc pāris gadiem angļu zvejas flote ir apbruņojusies ar traļiem un nodrošina sev pārākumu jūras bagātību izmantošanā.

Pirmajiem ziemeļu pionieriem sekoja daudz entuziastu. Barenca jūras karte šodien savā ziņā it kā atspoguļo jūras pētīšanas vēsturi. Kapitova un Demidova vārdā ir nosaukti bagātīgi zivju rajoni, kurus šie kapteiņi atklājuši. Sedova virsotne, Vizes sala, Smita sala... Vēlēšanās rags, Cerību sala, Vientulības sala — šie nosaukumi runā tīri cilvēcku valodu par meklētāju grūtībām un pārdzīvojumiem. Pasaule reiz sekoja čeluskiniešu un papaņiniešu drosmīgajām ekspedīcijām ziemeļu ledājos. Bet cik nav nezināmu ikdienišķu darba darītāju, kas pašai izlēdzīgi strādājuši, lai šo «zemes malu» vērstu apdzīvojamu un tās bagātības nodotu tautai.

Ceļš uz pasaules jūrām atvērts!

Polārā institūta direktora vietnieka Majevska kabinets. Tas atrodas jaunceltņē, no kuras logiem redzamas atkal jaunas un jaunas mājas, bet tālāk — Murmanskas ostas raibā ainava: kuģu mastu mežs, peldošo celtnu režģotie stāvi. Klusums institūta kabinetos liekas tik tāls no ostas pastāvīgās kņadas un straujā darba ritma, bet abas šīs šķietami tik atšķirīgās darba sfēras saista simtiem pavadīnu.

Lūk, biedra Majevska priekšā kaudzīte šīrita telegrammu... no Āfrikas krastiem, no Kanādas un Ņufaundlendas zvejas vietām. Ziņas ir labas: vakardien lielajā Ņufaundlendas sēkli katrs zvejas kuģis izvilcis ap 20 tonnu jūras asaru. Arī pie Špicbergenas atsākušies mencu lomi pēc pārļautās lielās vētras. Sīkīti, kas peld tepat gar Kolas piekrasti, gūsta mazāki zvejas kuģi gan no Murmanskas ostas, gan no apkārtnējiem kolhoziem. Viņiem talkā nāk izlūklidmašīnas: izrādās, ka no augšas sīķu bari zilgajos jūras ūdeņos redzami kā tumšbrūni plankumi.

Mūsdienu zvejniecība nav domājama bez pastāvīgas sadarbības ar zinātniekiem, vēl vairāk — tā notiek viņu vadībā. Institūta ziņā ir divi speciāli iekārtoti kuģi-laboratorijas, kurās strādā zinātniskie līdzstrādnieki. Bez tam vesela izlūku flotile — 35 kuģi rūpējas par to, lai zvejnieki jūrā dotos pēc precīzām ziņām, lai tiem nebūtu jāklaipo, zivis meklējot. Šīs izlūkflotiles rīcībā ir gan ultraskaņas aparāti zivju baru atrašanās vietu un daudzuma konstatēšanai, gan hidrostatu un citas vispīnīgākās ierīces zivju veģetācijas novērošanai.

Jaunas ielas, jauni kvartāli — mūsdienu Murmanskas raksturīgākā iezīme.

nai. Tiem nupat pievienojās zemūdene «Sibirjanka», speciāli iekārtota ihtioloģiskiem un okeanogrāfiskiem nolūkiem.

Institūta darbinieki izstrādājuši jauna veida tīklu ierīci, ar kuru var zvejot vajadzīgā dziļumā. Šī metode iekaro piekritējus visās zivju ostās, protams, arī pie Latvijas zvejniekiem. Starp citu, arī pie mums visā drīzumā būs varenie, komfortablie refrīžeratoru dizelkuģi, kādus redzējam Murmanskā un kas paver Murmana zvejniekiem ceļu uz pasaules jūrām. Sāds kuģis-rūpnīca, kas dod gatavu produkciju — filē, dažu veidu konservus, zivju miltus un eļļu — jūrā izbrauc uz 2 mēnešiem. Atgriezies ostā, produkciju tas iekrauj tieši dzelzceļa vagonos nosūtīšanai uz visām zemes pusēm.

Murmanskā septiņgades beigās būs gandrīz pusotra simta šādu tāli peldošo zivju kombinātu, kas vienlaikus sniedz arī ekipāžai uz jūras visas mūsdienu dzīves ērtības.

Stāsts par Murmanskas rītdienu ir saistīts ar zivju rūpniecības attīstību, ar miljoniem un atkal miljoniem, kas tiks ieguldīti otras grandiozas zivju ostas izbūvē; šeit būs jaunas saldētavas, zivju apstrādāšanas un konservu fabrikas, tīklu fabrika, taras fabrika, dzelzceļa pievadi, naftas bāze, kuģu remontu rūpnīca un viss pārējais, kas nepieciešams pasaules zvejas ostai.

Ēdienu karte un citi ikdienas paragrāfi

Kad mēs, atbraukušas no Murmanskas, bez gala jūsmojām par šīs ziemeļu galvaspilsētas perspektīvām, dažs paziņa ar vieglu ironiju aizrādīja:

— Viss tas ir jauki, Murmanska! visapkārt jūrās čum un mudž, bet vai pilsētnieki svaigas zivis ēd? Rīga, kā zināms, arī ir jūras pilsēta, bet...

Jā, Murmanskā tomēr zivis ēd — pie tam daudzas un dažādas, Baltijā nekad nedzirdētas. Mēs cieši apņēmāmies nogaršot visas (kādas 10—15), taču mums iegaršojās paltuss, kas augumā krietni pārsniedz savu radnieku buti. Murmanskas restorānu un ēdnīcu kartēs galveno vietu ieņem dažādi fri un frikasē no paltusa, jūras asara, zubatkas, pikšas un citām «eksotiskām» zivīm. Tomēr tas nenozīmē, ka šeit iztrūktu neiztrūkstošā menca.

Ko ēd murmanieši? Patiesi, šāds jautājums var rasties īpaši vasarā, kad mūsu ēdienu galds vai lūst no zaļumiem.

Namamātēm varbūt interesēs uzzināt, ka tirgus Murmanskā vispār nav, toties veikalu ir daudz, tie ir labi iekārtoti un bagātīgi apgādāti precēm. Gaļu šeit mazāk lieto, murmanieši ir «zivju ēdāji», tāpēc šo veikalu ir daudz, tajos netrūkst preču un pircēju. Milzīgās zubatkas, raibas kā tīģeri, mūs ne mazums izbrīnī; jūras asari mūsu priekšstatā ir balts delikāts filē, bet Murmanskas zivju veikalos šie koši sārte lielgalvainie zvēri ir prāvāki par sivēniem un tos gabalos sacērt ar lieliem gaļas cirvjiem. — Uz letes jūs varat izvēlēties par lētu naudu lielisku svaigu (nevis saldētu vai sālitu) zivju karbonādi. Rezultātā — uz ielas reti gan varēs sastapt nama-māti, kurai no iepirkumu somas laukā nerēgotos kādas zivs aste.

Kādu pienu jūs zināt? Droši vien svaigu un

rūgušu, govus un kazas. Dzirdēts arī, ka no ķēves piena gatavo kumisu. Bet aiz polārā loka vēl pazīst un labprāt lieto «rūpnīcas pienu», bet veikalos var nopirkt sauso piena pulveri. Protams, ka govus piens nav šeiļeniešu nacionālais ēdiens — to sensenis jau nosacījuši bargie dabas apstākļi. Taču pēdējā desmitgadē visā Kolas pussalā un arī tās galējā ziemeļu daļā iekārtotas liellopu fermas, kur gūst pat augstus izslaukumus. Pašu novada ganības gan nav pietiekamas, toties palīgā nāk citur ražotie barības koncentrāti.

Apgabala dienvidos augu valsts ir bagātāka, bet arī Murmanskas siltumnīcās cauru gadu aug spinu loki, un gaišajos mēnešos neiztrūkst pat gurķu. Ēdnīcās tie lielā cieņā jau korš maija mēneša. Spinu lokus, starp citu, šeit var redzēt uz katras palodzes ģerāniju vietā.

Augļus ziemeļniekiem bagātīgi piegādā no mūsu Dzmitenes saulainajiem rajoniem. Āboli, citroni, dažādas sulas pārdošanā ir gandrīz cauru gadu. Patikami bija noskatīties mazajos murmaniešos, kas apelsīnos koda kā ābolos — ēst šo augli pa daļiņām tur nav pieņemts.

Arktika un zaļā krāsa

Pa ielu mums pretī nāk cilvēks — svētdienīgi ģērbies, ar svinīgi pacilātu noskaņu sejā. Bet tādēļ vien mēs viņu tomēr neievērojam — vai mazums labi ģērbtu cilvēku? — ja mums neuzkristu kas cits: šis cilvēks saudzīgi, kā vāru ziedu rokās nes vienkāršu zaļu zaru. Pēc īpašnieka sejas redzams, ka šim zaļumam ir ierīģādā vēl kādam prieks.

Tādas ainas turpmāk nācās redzēt ne vienreiz vien. Sestdienas vakarā pie taksometriem stāv garu garās rindas; vīriešu uztūkšanās kabatas daļrunīgi liecina par to «materiālo» saturu, kamēr košāji saplaukušo bērziņu saišķis runā par ziemeļu poēziju. Tā Murmanskā dodas viesos.

Jā, zaļumi Murmanskā ir problēma. Pilsetas saimnieki to uzskata par vienu no sarežģītākām un grūtāk atrisināmām. Jo astoņstāvu mājas uzcelt ir vieglāk, nekā pie šīm mājām izaudzēt koku alejas. Bet murmanieši arī šajā laukā grib piespiest atkāpties Arktikas skarbjai dabas likumiem. Mēs redzējām veselus kvartālus un ielas, kur uz pelekaļiem akmeņiem no tālienes atvesta augšnes kārta un bagātīgs mēslojums; te saplaukušī nelieli bērziņi, melnie upenāji, kāda kārķu šķirne. Upenāji šeit kupli aug un zied, vienīgi ogas nenogatavojas; te šis vērtīgais ogulājs kalpo dekoratīviem mērķiem. Bet ogas rudenī ieved no siltākiem rajoniem.

Mēs savā skaistajā Rīgā pat nemanām, kā koki izaug un sakupo, kā dārznieki sastāda tūkstošiem puķu; ziedi un zaļums ir kas dabisks un mūsu dzīvei neatņemams. Un tikai tad, kad atgriezāmies no Piearktikas, mēs tā isti izjutām, ko nozīmē ziedu vasara. Salīdzinot ar Murmansku, kur neredz neviena aplauzīta kociņa, nevienu izmīdītu zālāju, mums bija neērti par to, ka pie mums dažkārt vēl nākas apsaukt apstādījumu bojātājus. Tālajā ziemeļu pilsētā pat bērni savās rotaļās sargā zaļumus. Murmanskā ir ielas, kur katram jaunam kociņam ir piesieta birka ar uzrakstu: šo koku audzē 1. vidusskolas pionieris (seko skolēna vārds, uzvārds, klase). Un tā visa pilsēta, visi iedzīvotāji saudzē, glabā un kopj viņiem tik dārgo zaļumu.

Kirovskā, kas atrodas tikai vienu paralēli vairāk uz dienvidiem, tas ir, uz 65. ziemeļu paralēles, iekārtota Vissavienības augkopības institūta polārā filiāle. Hibīnu piekalnē pie Imandras ezera vasarā brīvā dabā zied rozes, asteres, ceriņi, krizantēmas. Atklātā laukā izaug ne tikai kartupeļi, bietes un kāposti, bet arī rudzi un kvieši, nogatavojas tomāti un zemenes, neapsildītās siltumnīcās zied ķirši un ābeles, kas rudenī dod augļus. Tā selekcionāri pamazām arvien tālāk uz ziemeļiem virza ziedus un augļus. Pienāks laiks, un ābele ziedēs arī siltā okeāna krastos.

Pusnakts saule

Pēdējo nakti Rīgā ejot gulēt, visi radi rūpējās par mieru un klusumu, sacīdami:

— Izgulieties labi, nez kā būs nākošnakt Murmanskā...

Fakts, ka aiz polārā loka saule nenoriet, jau zināms no skolas gadiem. Bet, kā tas izskatīsies — to tomēr grūti iedomāties.

Pirmajā ziemeļu vakarā debesis ir nomākušās. Viesodamies pie laikraksta «Polarnaja Pravda» atbildīgā sekretāra biedra Krasnobajeva, mēs aizrunājamies un aizmīrām vērot pulksteņus un debesis. Attapāmies stundu pēc pusnakts — kad ārpusē joprojām valdīja tā pati nomākusies diena. Tā kā laiks būtu iet gulēt, arī tāla ceļa nogurums liek sevi manīt — bet gaismā traucē iemigt. Arī vietējie iedzīvotāji šajā gada laikā guļ ļoti maz, it kā cenzdamies atgūt garajā polārajā naktī zaudētās stundas. Bērnu bālīs pagalmos noklūst tikai pēc pusnakts, kad mūsu mazuļi Rīgā jau apgriezušies uz otriem sāniem.

Laika apstākļi pie Barena jūras ir vēl kaprizāki nekā pie mums aprīlī. Lietus un saule var mainīties dažos mirkļos. Bet naktī saule visbiežāk slepjas apvāršņa dūmakā. Tādēļ mēs pamatoti bažījamies, ka iznāks vēl aizbraukt, pusnakts sauli neredzējušiem.

Tomēr pēdējā naktī saule spīdēja. Ap vienpadsmitiem vakarā mēs izgājām uz ielas; ļaužu liekas vēl vairāk nekā dienā, viņu mierīgā plūsma atgādina mūsu Kirova ielu svētdienā, pulksten piecos. Namu ēnas izstiepušās garas garas — saule nekustīgi stāv apmēram 20° leņķī virs apvāršņa. Tā ir dīvaina saule, pavisam citādāka nekā mūsu sātā vakara saule. Sudraba baltumā, mazliet nespodra, kā aizplivurota, ar savu neparasto vēsumu tā atgādina naksnīgo mēnesi. Staru vainags tai apkārt ir balti mirdzošs, žilbinošs, bet dzedr. Arī mākoņus šī polārā saule nespēj iesildīt košajos rieta topos, kas piešķir tik īpatnu skaistumu mūsu vakariem.

Bet pēc pusnakts ziemeļu saule it kā atbrīvojas no savas nekustīgās apburības: tā sāk kāpt augstāk, kļūst siltā un zeltaina. Dienā tā pēkšņi sāka sildīt līdz 24 grādiem, murmaniešu tualetes izmainījās pusstundas laikā. Bet siltās jakas un lietussmetelus neviens nenoliek par tālu — uzpūtīs ziemelis, no jūras atpeldēs mākoņi un atgādinās, ka šeit ir Arktikas piedurve.

Varš, kobalts, niķelis

Pirmās ziņas par Kolas pussalas derīgajiem izrakteņiem datētas ar 1732. gadu, kad šē tika uzietas vara, sudraba un zelta rūdas. Tai laikā Lomonosovs veltī nopulējās piesaistīt cara valdības uzmanību šim bagātajam, kaut skarbjam novadam.

Kolas pussalas apgušana tā pa istam sākās tikai pēc Oktobra revolūcijas. Divdesmitie gadi bija plašu ģeoloģisko ekspedīciju laiks; ģeologiem uz pēdām sekoja celtnieki, Mončegundrā korpusus sāka slīdēt rūpnīcas, tām apkārt būvējās ļaužu mitnes un, lūk, izauga jaunas pilsētas — Mončegorska, Oļņegorska, Kirovskā, kas saistīta ar lielā revolūcijas tribūna Kirova vārdu. Sergejam Mironovičam ziemeļu pilsētās uzcelti pieminekļi; viņu šeit uzskata par savieti, kas daudz darījis šī padomju zemes nostūra uzplaukumam.

Kolas pussalas rūpniecībā nozīmīgākā ir krāsainā metāla ieguve, īpaši vara un niķeļa krāsēšana. Niķelis savu nosaukumu guvis no zviedru vārda «nickel» — jaunais gars; tā šo sudrabaini balto metālu dēvēja senie zviedru metāлкаusētāji, vēl nepazīdami to un dusmodamies, ka tas traucē izkausēt varu no varanīķeļa rūdām. Pirmoreiz niķeli ieguva zviedru ķīmiķis Kronšteds 1751. gadā. Arī krievu inženieris Danilovs 19. gadsimta vidū centās izstrādāt niķeļa iegūšanas tehnoloģiju no Urāla rūdām. Šo jautājumu pilnībā atrisināja padomju inženieri, izstrādādami metodi, kas ļauj niķeli ļoti ātri izkausēt šahtu krāsnīs. Tagad kombināti «Pečenganikel» un «Severonikel» izauguši par moderniem uzņēmumiem ar lielu īpatsvaru mūsu tautas saimniecībā.

Kolas pussala, Hibīni — mūsdienu izpratnē tie cieši jo cieši saistīti ar apatītiem. Šī vērtīgā minerālūda ir superfosfāta izejviela. Apatītus Hibīnos atklāja akadēmiķa A. E. Fersmana ekspedīcijas laikā no 1921.—27. gadam, kam vispār bija lieli nopelni Kolas pussalas dziļu bagātību pētīšanā. Padomju valdība tūlīt uztvēra ziņu par vērtīgo atradumu un jau ar 1930. gadu sāk strādāt kombi-

nāts «Apatīts», dodams arvien vairāk šī minerāla koncentrātu. Ja agrāk mūsu valsts bija spiesta superfosfātu iepirkt aiz robežām (Marokā), maksājot valūtu, tad līdz ar kombināta «Apatīts» nemitīgo augsmi mums pašiem radusies iespēja eksportēt superfosfātu.

Jaunākie ģeoloģiskie pētījumi liecina, ka visa līdzšinējā rūpniecība nav izlietojusi pat 5 procentus no Kolas pussalā esošajām apatītu bagātībām, kas praktiski ir neizmējamās.

Peckara gados apgabalā izauguši vairāki jauni rūpniecības centri. No Murmanskas autobuss iet vēl tālāk uz ziemeļiem — uz Severomorsku un Polarnaju, kur attīstās krāsainā metalurģija.

Sis 139 tūkstoš kvadrātkilometru lielais novads (kā divas Latvijas) ir pasakaini bagāts, neraugoties uz savu ārēji šķietamo nabadzību, akmeņainajām klintīm un tuksnīgajām tundrām. Septiņgadu plānos Murmanska vienai pašai atvēlēti 2 miljardi 200 miljonu rubļu kapitālieguldījumiem, lai tālāk izveidotu šo padomju zemei svarīgo ziemeļu ostas pilsētu.

Norvēģu karogs Murmanskas muzejā

Murmanska nav bagāta seniem vēsturiskiem pieminekļiem, jo tā pati ir mūsu gadsimta auklējums, toties jo dziļāk atmiņā iespīēžas tumšā bronzā lietais izteismīgais piemineklis — jauna cīnītāja monumentālais atveids. Pieminekli cēluši Murmanskas komjaunieši savam drosmīgajam, pašaieliedzīgajam biedram Anatolijam Bredovam, kas, iedams pats bojā, iznīcinājis vācu fašistu tanku. Sis piemineklis atšķir vienu no Murmanskas vēstures varonīgajām lappusēm.

Dzimusi kā Krievijas stratēģiska osta pie ziemeļu okeāna pirmā pasaules kara laikā, Murmanska jau 1918. gadā kā visjaunākā no pirmās padomju republikas pilsētām izturēja Aizjūras interventu bruņotos triecienus. Šeit, Murmanskā, 1918. gada 9. martā izcēlās angļu desants. Sekoja franči un amerikāņi, pat itāļi. Divus gadus pilsētā saimniekoja interventi un baltgvardi, kas gribēja atšķēlt no jaunās republikas tās ziemeļu priekšposteni. Bet Murmanskas strādnieku bruņotā sacelšanās aizjauca svešzemnieku plānus un piespieda tos aizvākties no tikotiem novadiem.

Pilsēta zemes malā uzplauka kopā ar visu padomju zemi, un kopā ar visu padomju zemi Murmanska cīnījās un uzvarēja Lielā Tēvijas kara bargajos pārbaudījuma gados.

Murmanskā atradās ziemeļu frontes štābs. Šeit bija koncentrēta mūsu Ziemeļu kara jūras flote. Murmanska bija galvenā apgādes osta, kas saistīja Padomju Savienību ar tās Rietumu sabiedrotajiem. Un tieši tādēļ fašisti visiem līdzekļiem mēģināja no Petsamo rajona nogriezt Kolas pussalu, sagrābt Murmansku. Skarabajos Arktikas apstākļos padomju karavīri un jūrnīki kopā ar murmanskiešiem grāva hitleriešu un baltsomu divīzijas un 1944. gadā pāri Somijai kā pirmie uzsāka sabiedrotās Norvēģijas atbrīvošanu no hitleriešu okupantiem.

Murmanskas Novadpētniecības muzejā blakus padomju kaujas karogiem mēs ieraudzījām svešu — baltu karogu ar sarkanu zīmējumu. Norvēģu patrioti šo karogu pacēla pāri savai pirmajai atbrīvotajai pilsētai — Kirkenesei. Kā draudzības simbolu viņi to vēlāk uzdāvināja Murmanscai. Karogam pievienots vēstījums: «Mūžīgai atmiņai — par kopīgām cīņām ziemeļu atbrīvošanā no ienaidnieka.»

Atvadoties

no aukstajiem ziemeļiem, mēs līdzī paņēmām daudz siltu atmiņu — par cilvēkiem, viņu pašaieliedzīgo darbu, mīlestību un pienākumu pret Dzimteni.

Cetru stundu lidojums — un mēs svelcam Leningradu, vēl divas stundas — un mēs esam mājās. Rīgas kuplajās liepās nolaidies silts vasaras vakars. Mazliet nerealī šķiet, ka šorīt vēl brokastojām aiz polārā loka. Kad iestājas isā jūnija nakts, mēs vērojam gaišo ziemeļu pamali un domājam — Murmanskā tagad spīd saule. Vēl ilgi mēs atcerēsimies šo tālo pilsētu, lolojot cerību tajā viesoties vēlreiz, varbūt pēc gadiem septiņiem, varbūt ātrāk. Tikai nez vai mēs tad to vairs pazīsim...

Cehoslovākijas arodbiedrību delegācija nupat kā atstājuši Radioelektronikas paviljonu PSRS tautas sasniegumu izstādē.

Radioelektronika ir mūsu tehni-

kas vai, pareizāk sakot, mūsu rūpniecības šodienā. Bez tās nav iedomājama plašāka vērēna automatizācija, plašāka vērēna mehanizācija. Citiem vārdiem — bez radioelektronikas plašas ieviešanas ne-

Kēdes reakcija... Vēl pavisam nesen šo zinātnisko terminu pazina tikai speciālisti fiziķi: tas tikai skanēja laboratorijas sienās vai šur tur parādījās kādas zinātniskās grāmatas lappusēs. Šodien šos vārdus pazīst pat jaunāko klašu skolēni. Rīt ķēžu reakcija noteiks visas mūsu dzīves materiālās attīstības tempu. Visuvarenais atoms sācis savu uzvaras gājienu pāri mūsu planētai, un, bez šaubām, mūsu zeme, kas tuvākajos gados izrausies pirmajā vietā pasaulē tautsaimnieciski nozīmīgāko produktu ražošanā uz vienu cilvēku, arī te ieņems vadošo vietu. Jau šodien padomju zinātnieku pētījumi atomu izmantošanā miera vajadzībām atrodas tālu priekšā kapitālistisko zemju sasniegumiem.

Dabiski, ka PSRS tautas sasniegumu skatē Zinātņu akadēmijas paviljonā apmeklētāji ilgi pēta ķēdes reakcijas maketu.

būtu iespējams izpildīt septiņgadi. Cehi, kuru zeme ir viena no visindustrializētākajām zemēm pasaulē, ir sevišķi ieinteresēti par mūsu sasniegumiem radioelektronikas laukā.

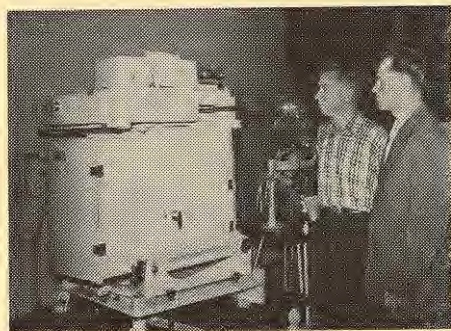

Padomju Savienība rīko savas rūpniecības izstādi ASV, šajā visbagātākajā kapitālistiskajā valstī, ar kapitālistiskajā pasaulē visaugstāko zinātnes un tehnikas līmeni. Kādreiz tas būtu izklausījies fantastiski — pārāk atpalikusi bija mūsu zeme un pārāk tālu uz priekšu bija aizsteigusies Amerika, kurai bija izdevies maksimāli izmantot jau tā ļoti labvēlīgus savas attīstības apstākļus. Kādreiz... Šodien mēs rīkojam savu izstādi Ņujorkā un sakām: tuvākajos gados, kungi, soļosim jums jau līdzās un tad paiesim garām — droši un uz visiem laikiem.

Attēlā: mūsu izstādes centrālā zāle Ņujorkā.

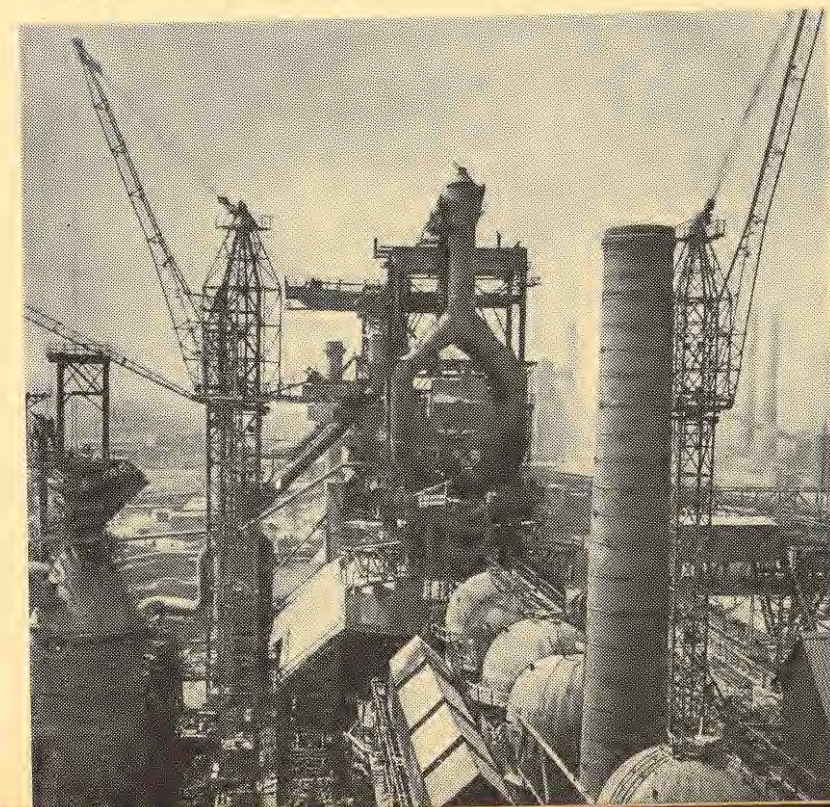
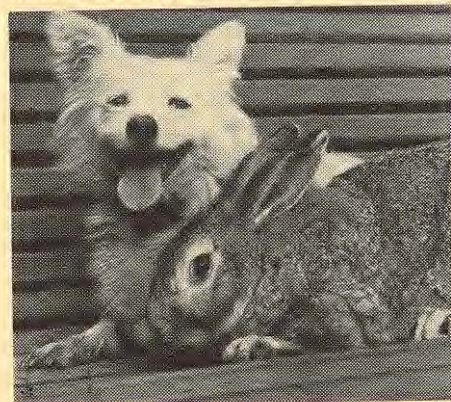
Būdami Maskavā, aizejiet uz Vernadskas prospektu, aizejiet vakarā, kad elektriskā gaisma cenšas nakti pielīdzināt dienai, bet pret naksnīgajām debesīm augsti izslējusi savu siluetu Maskavas universitāte, un jūs redzēsiet to, kas parādīts šajā attēlā — milzīgās valsts milzīgās kūšājošās galvaspilsētas mazu krāšņu stūri.

Cik kadru iespējams uzņemt sekundē? Simt, tūkstoš, miljonu kadru? PSRS tautas saimniecības sasniegumu skatē Zinātņu akadēmijas paviljonā var apskatīt kinoaparātu, kas spēj izdarīt 33 miljonus uz-

nēmumu (!) sekundē. Ar šo brīnumaparātu var izsekot dzirksts «dzimšanai», «dzīvei» un «nāvei», ir iespējams sīki uzņemt pat termiskās kodolreakcijas!

Iepazīstinām: šī skaistule ir «Otvažnaja», kas jau trīsreiz bijusi kosmosā. Pēdējo reizi, šā gada 2. jūlijā, tā kopā ar trusīti apciemoja izplatījumu. Abi jūtas lieliski un, iespējams, ka kosmosā ielidos ne vienu vien reizi, kamēr tos «neizkonkurēs» pats cilvēks, protams, tikai tad, kad būs absolūti drošs, ka mūsdienu tehnika spēj nosargāt drošminieku veselību. Katrā ziņā mūsu tehnika jau garantē konteinera atgriešanos no jebkuriem augstumiem, kurp to uznestu raķete.

Baidu šalkas

Paņeru kalni, kur risinās V. Sakoviča dienasgrāmatā aprakstītie traģiskie notikumi, atrodas 11. kilometrā pie Viļņas-Grodņas šosejas. Vasarnieku iemīļoto vietu hitleriskie okupanti bija pārvērtuši par istām nāves ielejām. Seit masu slepkavības turpinājās no 1941. gada jūlija līdz 1944. gada jūlijam. Grāmatā «Pa Viļņas apkaimi» V. Uzdavinis raksta, ka Paņeros apšauti strādnieki, zinātnieki, inženieri, studenti, dažādu konfesiju garīdznieki, visi — vīrieši, sievietes un bērni. Paņeru silos tika noslepkavoti ne tikai Viļņas iedzīvotāji, bet arī no citām vietām atvesti nevainīgi cilvēki. Bendes gribēja slēpt savu noziedzību pēdas, tāpēc likus vēlāk sadedzināja.

Līķu dedzināšanas liecinieks fašistu ieslodzītais M. Zaidels Ārkārtējai Valsts komisijai, kas izmeklēja hitleriešu noziedzības Lietuvas PSR teritorijā, paziņoja:

«1943. gada decembrī mūs piespieda atrakt un dedzināt liķus.

Sākumā sakrāvām malku, tad liķus pa simtam vienā rindā. Tos aplējām ar šķidrām degvielām un atkal likām liķus. Tā katrā ugunskurā mēs sakrāvām apmēram trīs tūkstošus liķu, aplējām ar petroleju, no četrām pusēm novietojām degbumbas un aizdedzinājām.»

Pa visu dedzināšanas laiku no deviņām bedrēm izrakti un sadedzināti ne mazāk kā 100 tūkstoši liķu.

Fašistiskā terora upuru piemiņai Paņeros uzcelts obelisks. Diezgan plašā teritorijā ap obelisku redzami gari grāvji, pa kuriem veda upurus, un milzīgas bedres, kurās krita noslepkavotie...

Tagad visur zel zāle, bedrēs aug prieditē... «Taču paaudžu paaudzēs» raksta V. Uzdavinis, «apmeklēdamas šīs vietas, mūžīgi atcerēsies 1941.—1944. gada fašistiskā terora upurus. Neviens un nekad nespēs izvītot no vēstures Paņeru vārdu, kas ar asinīm ierakstīts vēstures lappusēs.»

(Nobeigums)

1943. gads

28. JANVĀRIS, CETURTDIENA.

Parādījās trīs mašīnas. Sausmīgas, izmocītas ieslodzīto sejas. Viņu vidū dažas sievietes. Sāva gestapovieši un policisti.

Nakamajā dienā Jankovskis pārdeva hromādas zābakus. Stāstīja, ka tie esot viņa zābaki, tikai par mazu. Saubos: ij lieli, ij zoles stipri novalkātas. Kāpēc tad agrāk nebija par mazu? Skaidrs kā diena — tie ir upura zābaki.

Visu laiku nepārtraukti snīga. Ziema par aizkavēšanos it kā gribētu atgūt savu. Visi ceļi aizputināti. Bet no sādžām pienāk bēdīgas vēstis. Allāž par arestiem. Kādā sādžā noķēruši padomju karavīru Semjonu. Apcietinājuši arī Trusevičienī, pie kuras Semjons slēpies zem krāsns. Rudnikos sarīkojuši cilvēku medības. Vecajos Maceļos apcietinājuši deviņus cilvēkus, visvairāk Jurgelevičus. Tvarsta Zitkēviču no Vecajiem Maceļiem, jo viņš pirms kara Viļņā strādājis milicijā, bet tagad aizgājis partizānos.

Pirms trim dienām no Londonas ziņoja, ka Kaunas bīskaps nosodījis masu slepkavības. Kāpēc bīskaps masu slepkavības nenosodīja kara sākumā, kad šauļi ar policistiem bendēja un spīdzināja nevainīgus cilvēkus? Tikai tagad, kad Lībijā un Tripolē vāciešus sākuši sist, kad tie zaudējuši pie Stalīngradas, kad visur tiem kļūst par karstu, bīskaps sācis «nosodīt» masu slepkavības. Vai tas nav tāpēc, ka sakāta vāciešu sakāvi?

18. FEBRUĀRIS, CETURTDIENA.

Pulksten deviņos parādījās pazīstamā mašīna. Bāzē neieiegrīzās. Apstājās uz Grodņas šosejas tajā vietā, kur vārtu tuvumā žoga ir caurums. No mašīnas izlēca trīs gestapovieši un daži policisti. Aiz tiem pēc komandas, uz muguras saslēgtām rokām, bez mēteļiem un cepurēm — vīrieši. Viņu vidū liela auguma sieviete, ietinusies pelēcīgā kažokā. Policisti ar labo roku tur sakampuši aiz apkakles katru atvesto, kreisā rokā nes šautenes.

Sāka iet rindā. Drīz atskanēja atsevišķi dobji šāvienī. Daži policisti un vācieši atgriezās, iesēdās mašīnā un aizbrauca uz Viļņu. Pēc kāda laiciņa atkal atgriezās. Soreiz automašīnā bija dārga auduma mēteļos labi ģērbusies vīrieši ar platmalēm galvās. Tātad viņi nav no cietuma. Rokas tāpat saslēgtas. Tāpat katru tur policists. Atkal sāka kustēties rindā, un atkal klusumu izjauca atsevišķi šāvienī...

Trešo reizi mašīna ieradās ar sievietēm. Galvenokārt ar jaunām. Rokas nav saslēgtas. Viņas neved uz bāzi. Kāds policists pamāj ar roku uz meža pusi. Turp visi arī sāka iet. Sievietes rindinā, bet bendes barā. Klusums, klusums, tikai šalc priedes. Un pēkšņi šāvienī. Zalves.

Pagāja vairāk nekā stunda. Policisti atgriezās, apkrāvušies ar nogalināto drēbēm. Salikuši mašīnā, aizbrauca.

Drīz dzelzceļa būdīnā parādījās slepkavību speciālists policists Vlads Kļuks. Viņam rokās «vēl silti» zābaki. Par tiem prasa 4 tūkstoši rubļu. Viņš sāka stāstīt, ka vīriešus vācieši šāvuši no pistolēm. Viens šauj, bet otrs tai laikā ar mietu stumj bedrē. Šāvuši apģērbtus. Bet policisti nošautos izģērbušies, drēbes noslēpuši sniegā zem krūmiem. Taču vācieši aizgājuši pa viņu pēdām un visu atraduši. Policists Germonavičs sardzes būdīnā zem gultas noslēpis sievietes kažoku. Vācieši arī to atraduši. Līķuši aiznest uz automašīnu. Kažokā bijis noslēpts labs vīriešu uzvalks. Vācietis neesot pamanījis uzvalku. Germonavičs, iedams aiz vācieša, izvilcis uzvalku un veikli noslēpis.

Ar sievietēm viņi, policisti, esot rīkojušies gudrāk. Pirms nošaušanas likuši izģērbties. Tad mazāk bēdu ar drēbēm.

Tajā dienā nošāvuši pavisam 42 cilvēkus.

3. MARTS, TREŠDIENA.

Iedzīvotāji, lai izvairītos no mobilizācijas, bēg no Viļņas. Vieni dodas uz Varēnu, citi uz Alitū, Rudiškēm. «Dežurēdams» uz šosejas, to redzu savām acīm. Sestdien, 27. februārī, kāda partizāne nogalinājusi divus vāciešus. Tajā pašā dienā pie Varēnas nolaists no slīdēm vilciens. Sodien tajā pašā vietā atkal nolaists no slīdēm vilciens.

19. MARTS, PIEKTDIENA.

Biju uz šosejas. Apmēram pulksten divpadsmitos no tās puses, kur Grodņas-Kaunas-Traku krustcelē atrodas maza kapliņa, iznīra pazīstamā automašīna, bet tajā brīlains virsnieks un aizmugurē divi pilsoņi privātdrēbēs.

— Acīm redzot inspekcija, — man iešāvās prātā.

Taču bāzē drīz vien norībēja šāvienī. Tātad nav bijusi inspekcija. Drīz tā pati mašīna ar to pašu brīlaino virsnieku aizbrauca uz Viļņu. Tikai pakāļējie sēdekļi bija tukši...

Pēdējās nedēļas laikā Viļņā labi panākumi bijuši agitācijai, lai neviens neiestājas vācu karaspēkā. Ne tikai Viļņā — visā Lietuvā neviens neiestājas. Vācieši sanīkot, apcietina daudz cilvēku, bet neko nespēj izdarīt.

4. APRILIS, SVETDIENA.

Pulksten piecos pēcpusdienā četrās kravas automašīnās no Viļņas ieradās vecās, buržuāzisko varas laiku uniformās ģērbusies policisti, kā arī gestapovieši un citi vācieši. Viņi sev līdzi atveda divas kastes degvīna.

Apkārtējie iedzīvotāji nobijās. Cits citu sāka brīdināt, lai slēpj vērtīgākās mantas, daži pat nepalika pārnakšņot Paņeros.

Gestapovieši aizgāja uz bāzi. Varēja redzēt, ka viņi sāka apskatīt bedres.

Pēkšņi kā pērkonas no skaidrām debesīm visus pārsteidza vēsts — ar vilcienu uz rezerves ceļa jāatved nāvei lemtie un šeit viņi jānošauj.

Jau krēslo. Stāvu pie vārtiem. Dzirdu, kā garām aizpukšķ loko-motive un aizvelk tukšus preču vagonus.

No Viļņas puses atskan vilciena svilpe. Paņeros neapstājās. Aizdu-rēja tālāk.

Stacijas tuvumā deg uguns-kuri. Tos iekūruši policisti. Atkal no Viļņas puses atpukšķ vilciens. Atveda! No vagoniem sāka dzīt cilvēkus un uzreiz nelielu grupu aizveda pie bedres. Tiem, kam mugurā bija sliktākas drēbes, pat nelika izģērbties. Iedzina bedrē un tūdaļ steidzās šaut. Cita cilvēku grupa, kas stāvēja tuvumā, ieraudzījusi, ko izdarīja ar viņu tuviniekiem, sāka kliegt. Daži metās bēgt. Mazliet atpalikusi no pārējiem, skrien sieviete ar izjukušiem matiem, pie krūtīm piespiedusi zidaini. Sieviete panāk policists, triec ar šautenes laidī pa galvu, viņa vienā mirklī salīkst. Bet policists paķer zidaini aiz kājpas un aizstiepj pie bedres. Tajā pašā laikā norīb šāvienī — tur citi šauj bēgošos.

Bet pie bedres kāds vīrietis, kas jau paguvjis līdz pusei izģērbties, uz vācieša pavēli aiz kājām velk bedrē kādu sievieti, kura acīm redzot zaudējusi samaņu. Tikko viņš sievieti ievilcis bedrē un pats pagriezies — policista šāviens, — un vīrietis krīt beigts. Tajā pašā laikā uz bedres malas sēžas sieviete un trīs meitenes. Atkal norīb policistu šāvienī — un viņas nozūd.

Atkal ved nelielu grupu, varbūt kādus desmit cilvēkus, un tos, kas paklūp, nežēlīgi sit ar šauteņu laidēm. Viņus visus uzreiz sadzen bedrē. Norīb šāvienī, un no bedres neviens nepieejas.

Un tai pašā laikā tur, kur stāv vilciens, pēkšņi nosprāgst atsevišķi

šāvienī, kas kļūst arvien biežāki. Cik pēkšņi tie iesākušies, tikpat pēkšņi arī apklust. Pēc kāda laika caur stieplu pinumu vārtos redzu, ka dzen jaunu grupu ļaužu. Viņi nes vienpadsmit cilvēkus. Acīm redzot tos, kas neveiksmīgi mēģinājuši bēgt. Taču bedre «aizņemta» — pie tās vēl šauj. Un atvestos, lai tie neaizbēgtu, piespiež nogulties uz zemes.

Beidzot pie bedres paliek vēlā izģērbti trīs vīrieši. Apģērbi nekārtīgi izmētāti. Kāds policists, izmantodams gadījumu, kad vācietis pagriezies uz otru pusi, aizsper uz krūmmalu kaut kādas drēbes. Tomēr vācietis pamana. Viņš nokomandē pie bedres esošos vīriešus, un tie pustecīgus aizskrien, lai drēbes atnestu. Policists met kaudzē atnestās drēbes. Pēkšņi kādā kaudzē viņš ievēro zidaini. Paķer un sviež bedrē. Pagriezies ierauga otru un trešo. Arī tos pieņem bedre. Acīm redzot mātes zidaiņus noslēpušas drēbju kaudzē. Laikam domāja, varbūt izglābsies. Tobrīd kāds policists nostājas uz bedres malas un sāk šaut. Šķiet, uz bērniem.

Dažas minūtes klusums. Tad ar šauteni laidē pieceļ uz zemes noguldītos cilvēkus — jaunu grupu. Un atkal viss tāpat. Cilvēkiem liek izģērbties. Kāda sieviete drēbju kaudzē nemanāmi mēģina noslēpt zidaini. Policists ievēro. Pirmajam vīrietim, kas pagadās, zidaini liek iemest bedrē. Vīrietis, izmantodams gadījumu, ar zidaini rokās iemūk biezoknī. Policisti skrien viņam pakal un šauj. Un drīz atgriežas splaudīdamies. Vai aizmucis?

Tai laikā es skaidrāk redzu, kā viena sieviete splauj vācietim sejā. Tai pašā brīdī policists viņai triec ar šautenes laidī pa galvu.

Divi policisti no bara nošķir trīs vīriešus un aizdzen uz biezokni, kur nesen nozuda bēglis. Pēc brīža viņi parādās. Divi velk nogalināto, bet trešais nes zidaini.

Beidzot pie bedres palikuši tikai četri. Pieiet vācietis, nostājas uz malas, nesteigdamies aizkūpina pīpi, ievēl dažus dūmus un tad sāk burkšķēt, plātīt rokas un vīriešiem dot kādus norādījumus. Vīrieši ielec bedrē. Bet vācietis turpina kliegt un plātīt rokas. Acīm redzot izriko, kā bedrē jāsakārto nogalinātie... Tad vācietis pagriežas, pamāj policistiem, kas tepat stāv, un aiziet. Tobrīd norīb četri šāvienī.

Pēc tam atved jaunu grupu, un atkal viss no sākuma.

Tikai apmēram pulksten vienpadsmitos viss norimst. Policisti steigā krauj mantas vilcienā. Bet pie vilciena mētajās nogalināto visdāžākie priekšmeti — spilveni, matračī, bērnu ratiņi, čemodāni, trauki, maisi ar kartupeļiem, maizes klaipiņi, drēbes. Viss izmētāts, sajaukts. Drīz vilcienam piekabina lokomotīvi, un 49 vagoni sakustas. Tātad nošauti 49 vagoni cilvēku. Nepilnās četrās stundās bendes laupījuši dzīvību apmēram divarpus tūkstoš cilvēkiem. Taisnība, viens otrs izglābās. Bet cik ir tādu? Varbūt tikai dažiem desmitiem izdevies aizbēgt.

Lokomotive iesvilpjas, un ešelons bez cilvēkiem sāk kustēties. Bet slepkavošana nav beigusies. Tūdaļ Paņeru stacijā pienāca otrs ešelons, pārpildīts ar cilvēkiem.

Jaunatvestie, liekas, uzreiz saprata, ka šeit nav Kauna, uz kuriem viņus solījās vest, un arī to, kāpēc viņi šeit atvesti. Tiklīdz atvēra vagonu durvis un sāka dzīt ārā cilvēkus, lai dzelzceļa malā sakārtotu grupās, visi metās bēgt. Sākās tāda kliegšana, ko šķēla šauteni rībienu, ka grūti izstāstīt, kas notika. Lūk, dzīdamies pakal un šaudams uz bēdžiem, trāpījīs viņam. Lūk, sieviete spilgti sarkanā adītā jakā laimīgi pārskrien stacijas laukumā un iegriežas šķērslī. Tajā pašā mirklī norīb šāviens, un atskan bērna kliedzieni:

— Mamma! Mamma!

Sieviete griežas atpakaļ un metas uz to pusi, no kuras viņu sauc, bet šeit nejauši pagadās policists, nospiež izslietās šautenes gaili — un sieviete krīt.

Visvairāk cilvēku bēga uz Naujasodžu pusi. Lai gan tur palika guļam liela kaudze nogalināto, tomēr tur izbēga visvairāk cilvēku. No tiem, kas bēga uz Naujasodžu pusi, pie bedres atdzen tikai nelielu bariņu cilvēku. Tie galvenokārt ir veci un sievietes. Pie pašas bedres vācieši un policisti sāk nīrgāties par viņiem.

Kāda sieviete tumšā mētelī raudādama kaut ko kliedz un rāda uz vācieti. Tuvumā stāvošais policists tepat nošauj sievieti. Vecus, kas tikko spēj pavilkt kājas, un tos, kas lēni izģērbjas, policisti sit ar mietiem pa galvu. Daži kā apjukusi metas noslēpties... bedrē. Bet šeit bez mītas rīb šāvienī. Kāda sieviete asiņainā kreklā kliedz necilvēcīgā balsī un mēģina izķepuroties no bedres. Piesteidzas policists un ar durkli nodur viņu.

No vārtu puses atkal parādās liela grupa — varbūt kādi četri simti cilvēku. No visām pusēm to ielencis liels bars policistu. Acīm redzot baidās, lai kāds neaizbēgtu. Bedre vēl nav sasniegta, kad visus nogulda uz zemes. Izrauga pāris desmitus cilvēku, un tiem kaut ko saka. Cilvēki pamazām sāk izģērbties. Pārējiem blakus ir sieviete ar zidaini uz rokām. Vēl divi mazi bērniņi baismīgām acīm skatās uz visu un, stingri iekērušies mātes brunčos, šausmīgi raud. Policists piesteidzas pie viņiem un ar mietu sāk sist bērnus un mātī. Kāds vīrietis mēģina aizstāvēt sievieti, uzbrūk policistam. Policists, kas sita sievieti, izrauj viņai no rokām zidaini un atvēzējies sviež bedrē. Sieviete lec bedrē pēc zidaiņa, viņai pakal arī bērni. Norīb šāvienī.

Pie bedres drūzma. Kailus cilvēkus sēdina uz malas. Kad norīb šāvienī, viņi nozūd. Tad atkal sēdina citus. Un tā bez gala.

Lūk, policisti izgāja pa vārtiem, lai atvestu jaunu baru cilvēku. Drīz pie Cesinca mājas atskan šāvienī. Pēkšņi iznirst zēns, kas bēg. Viņam pakal skrien policists un šauj. Zēns sāk klibot. Pie pārbrauktuves viņu panāk policists. Zēns, nokritis uz zemes, lūdz žēlastību, paceļ rokas. Policists viņam kaut ko saka. Zēns piekritoši māj ar galvu un izņem no paduses melnu sainīti. Policists to paņem, apskata, iebāž kabatā un atkal kaut ko jautā. Zēns noraidoši purina galvu. Policists viņu tepat nošauj. Pēc kāda laika es tajā vietā atradu Judeļa Benjamiņa dēla Šapiro skolēna apliecību. Atzimēts, ka viņš ir trešās

klases audzēknis. Izsniegusi Švenčoņu vidusskola 1941. gada 18. martā.

Tajā pašā laikā bēg kāda desmit cilvēku grupa. Mazliet tālāk no pārējiem — vīrietis ar bērnu uz rokām. Viņam blakus acīm redzot sieva un vēl divi bērni. Pēc šāviena vīrietis krīt. Sieva, sakampusi viņu pie rokas, kaut ko kliedz. Bērni mīnājas blakus. Pieskrien divi policisti un visus nogalina.

Divi cilvēki bēg taisni uz mežu, bet, to nesasniedzuši, pakrīt. Šķiet, sašauti. Tomēr nākamajā dienā viņu tur vairs nebija. Droši vien tēloja nogalinātos, bet naktī aizbēga.

Pārbrauktuves tuvumā pie mājas pakrita kāds bēgošais puisis. Pieskrēja policists, atvēzējās ar šautenes laidī un trieca pa galvu. Otrā dienā tajā vietā atradu ļoti daudz izšķaidītu smadzeņu. Kopā ar Geni Cesincaiti smadzenes aprakām.

Tikai apmēram pulksten sešpadsmitos viss beidzās. Atstāja nenosautus četrus cilvēkus. Viņi policistu uzraudzībā sāka kārtot apģērbus. Tad atvēra kaut kādas kastes un sāka bedrē kaist baltu pulveri, bet virsū uzbēra zemi. Kad viss darbs bija galā, viņus tāpat nošāva.

Beidzot Paņeros iestājās klusums. No dzelzceļa puses parādījās pieci policisti. Nogriezušies meža virzienā, atrada ievainotu cilvēku. Viņu tepat nošāva. Bija pagājusi kāda stunda, kad caur žogu izlida 10—12 gadu vecs zēns. Viņš neiet, bet rāpo un nokļūst taisni mūsu pagalmā. Viss bāls, nespēj bilst ne vārda. Ievainota kāja. Padzēries ūdeni, atžirga. Lūdza maizi. Iedevām, parādījām ceļu, kurp bēgt. Viņš rāpoja tālāk.

Visu dienu ar automašīnām veda nogalināto mantas.

5. APRILIS, PIRMDIENA.

Sākusies neizsakāma smirdoņa. Ūdeni nav iespējams dzert, šķiet, tas būtu asiņains. Laudis to vien runā kā par slepkavībām. Kāda sieviete bija paslēpusies notekas caurulē pārbrauktuves tuvumā, bet Visockis viņu nodeva.

Daudz tiek runāts par šauli Keveli. Izrādās, kad bāzē apšāva cilvēkus, viņš bijis sardzē. Sargājis stratēģiskās šosejas tiltu. Tai laikā sardzes būdīnā pie tilta bijis kāds Vievja iedzīvotājs. Tas arī pastāstīja.

Diviem cilvēkiem laimējies izbēgt no bāzes un nošaušanas. Tiklīdz viņus ieraudzījis šaulis Kevelis, kā bijis sardzes telpās vienā kreklā un basām kājām, tā paķēris šauteni un meties ārā, nebaidīdamies ne sala ne sniega. Cilvēkiem dzinies pakal gandrīz līdz pašai Lūdvīnavai, tur arī nošāvis. Zemniekiem aizlēdzis tuvoties nogalinātajiem. Pats aizskrējis saģērbties, un ātri atgriezies. Pēc atgriešanās vispirms apskatījis nogalināto kabatas, tad viņus izģērbis un ar līdzpaņemtu speciālu āmuriņu nogalinātajiem izsitis zelta zobus.

Kad viņš pabeidzis šo darbu, ievērojis, ka no Voķes muižas uz Paņeriem nāk Sikorskis. Pārbaudījis tā dokumentus, saplēsis tos un līcis iet krūmu virzienā. Tikko Sikorskis spējis dažus soļus, Kevelis šāvis uz viņu. To redzējuši Lūdvīnavas gani.

Pēc tam pievācis Sikorska portfeli, naudas maku un zemniekiem līcis aprakt viņu, bet par to atļāvis paņemt nogalinātā zābakus.

Dažas dienas vēlāk Kevelis atkal parādījās Lūdvīnavā. Taču no turienes vairs neatgriezās. Naktī viņu ar mietu pa galvu nogalināja Lūdvīnavas iedzīvotājs Pāvils Zajančkovskis.

Sākās izmeklēšana. Tomēr vainīgo neatrada. Laudis runā, ka Kevelis esot pieņemts vārds, ka slepkavas īstais vārds ir Lenkinaitis, Stasis Lenkinaitis.

3. MAIJS, PIRMDIENA.

Vienu bedri pilnīgi aizbēra, bet otru atstāja. Kā redzams, tā vēl būs vajadzīga.

Tagad visi policisti valkā gestapoviešu formas tērpus. Pēc izskata tagad nevar atšķirt no vāciešiem. Atšķirība tikai tā, ka vāciešiem ir automāti, bet policistiem uzticētas tikai šautenes.

Bija pulksten 11 no rīta. No Viļņas ieradās gestapovieši ar to mašīnu, kurā vadā nāviniekus. Tiklīdz tā nogriezās uz Grodņas šosejas un apstājās, tūlīt sākās šaušana. Kādu atvesto nošāva pie pašas mašīnas, pārējie aizbēga. Gestapovieši šaudami skrēja pakal uz mežu.

Ceļa strādnieki ielida grāvjos, lai nejauši netrāpa viņiem. Viņi dzirdējuši, ka viens no šāvējiem lamājies:

— Zalktis tāds, aizbēga.

Pēc tam pārējie, piegājuši pie grāvjos gulošajiem strādniekiem, apjautājušies, ko viņi šeit darot, vai kādu neesot redzējuši bēgam.

Neko neatraduši, nogalināto iemeta mašīnā, nobradāja asins plankumu un aizbrauca uz bāzi.

Drīz ieradās otra mašīna ar gestapoviešiem. Sāka visiem pārbaudīt dokumentus. Tvarstīšana mežā turpinājās līdz vakaram. Apmēram pulksten astoņos vakarā es nodomāju aizbraukt uz veikalu un, uzsēdies velosipēdā, nogriežos pa šoseju uz Voķi. Mežā, šosejas tuvumā, grozījās vācieši ar policistiem un nemitīgi šāva.

5. MAIJS, TREŠDIENA.

No mašīnas sāka vest piegādātos upurus. Nezin kāpēc šoreiz sperti tik ārkārtīgi piesardzības soļi. No mašīnas liek izkāpt pa vienam. Visiem rokas saslēgtas uz muguras. Katram upurim no abām pusēm stāv divi policisti un, turēdami pie rokām, pavada līdz bedrei. Liekas, atveduši vienpadsmit cilvēku. Visvairāk jauni vīrieši. Šāva neizģērbtus. Pēc divām trim stundām policisti jau pārdeva nogalināto drēbes. Galvenokārt kažokus (un turklāt maijā!). Acīm redzot šie cilvēki bija no laukiem vai mežiem.

13. MAIJS, CETURTDIENA.

Vakar sāka apšaut no pulksten divpadsmitiem. Tad ieradās pirmā mašīna. Sodien vispār bija daudz mašīnu. Nošāva apmēram septiņdesmit cilvēku. Viņu vidū sešas sievietes, kā arī divus klēriķus. Pirms nošaušanas izģērbta visus, izņemot divus. Varēja redzēt, ka vienu vīrieti zaļā apģērbā aizveda uz krūmiem, bet pēc tam norībēja šāviens.

Sodien Jons Lenkevičs no Kazbiejiem bedres tuvumā atrada divas lūgšanu grāmatas ādas vākos. Saulis Gailonis uz dzelzceļa būdiņu atnesa izārdītu sutanu un prasīja 50 markas, Tšecjaks viņam piedāvāja tikai 30.

Vakar Kazbiejos šauļi žūpoja visu dienu. Sodien tāpat; tirdzniecība soka.

26. JULIJS, PIRMDIENA.

Viss pa vecam. Atved nelielas grupas, nošauj, pārdod drēbes, žūpo līdz nesamaņai.

Sodien bāzē ieradās uzreiz divas mašīnas, ar tām trīs vācieši un daudz policistu, kas pārgērbusies gestapoviešu formas tērpos. Sev līdzī atveduši vilku suni. To sāka dresēt, lai ķer bēgošos. Pie bedres atvestam upurim liek bēgt, bet pēc tam uzrīda suni. Policisti skatās un gandrīz vai gībst aiz smiekliem. Tad «bēgli» nošauj. Pavisam šodien nošāva divas mašīnas cilvēku.

9. SEPTEBRIS, CETURTDIENA.

Aizritējušajās dienās nekas «sevišķs» nav noticis. Kā parasti, cilvēkus apšāva nelielās grupās. Arī šodien pulksten desmitos bāzē ieradās divas mašīnas. Soreiz atveda tikai sievietes.

Kad mašīna apstājās, daļa policistu izlēca no tās un, sanākuši barinā, nesteigdamies uzsmēķēja. Sievietes iesāka skaļi raudāt. Policisti kaut ko kliež un draud. Dažas sāk izgērbties, citas stāv mašīnā un raud.

Tad policists, pakēris rungu, sit viņām pa galvu. Beidzot sievietes, palikušas vienā veļā, kaut ko pūlas ieskaidrot. Policists atkal viņas sāk sist ar rungu, kamēr visas izgērbjas kailas.

Vācietis dod zīmi, un policisti viņas barinā pa piecām, sizdami ar rungām un šautenī laidēm, aizdzen pie bedrēm un apšauj.

19. SEPTEBRIS, SVETDIENA.

Sodien dzelzceļa būdiņā dežurēja Žilis. Simpātisks cilvēks. Lai gan ir bijis pietiekami laika, lai cilvēks varētu pierast pie slepkavību skatiem, kas redzami gandrīz dienu dienā, tomēr ikreiz, tiklīdz ierauga nāvei lemtos, tiklīdz sākas apšaušana — tas viss viņu ārkārtīgi satrauc. Pat tad, kad viņš redz apkārt grozāties šauļus, liekas, no viņa acīm zib niknas uguniņas — viņš tik ļoti neieredz slepkavas un bēdies.

Sodien, kad iegāju būdiņā, ar Žili tur bija arī šaulis Hožanda. Tas pats Hožanda, kas uzdodas par vācieti un aplaupa zemniekus, kuri brauc uz Viļņu. Tēlot vācieti viņam palīdz gestapovieša formas tērps, ko viņš tai laikā uzgērbj, un tas, ka labi prot vācu valodu.

Hožanda tieši tai brīdī stāsta par kādu notikumu. Reiz, aplaupīdams zemniekus, viņš apturējis pie pārbrauktuves vīru un sievu no Valkininkiem. Hožanda vandās pa vezumu un, lai radītu lielāku iespaidu, lamājas vāciski. Zemniece, domādama, ka šeit tiešām vācietis, neiztur un savam vīram sāka:

— Bet kas būs, ja viņš iedomāties pārbaudīt mani. Zem kažoka taču esmu noslēpusi spēka gabalu.

Un vīrs atbild:

— Sēdi un klusē. Kā vācietis lai uzož tā noslēptu spēki.

Hožandam to vien vajadzēja. Viņš zemniecei tūdaļ pavēlēja izkāpt no ratiem, novilkta kažoku un atņēma spēki.

Bet reiz jūlijā tas pats Hožanda esot atņēmis četrdesmit litru kandzās.

Sodien Hožanda stāstīja, ka viņš atnācis uz bāzi un pie bedres ieraudzījis vārnas. Gribēdams tās aizbaidīt, izšāvis un aiztriecis visus suņus, kas bijuši sapulcējušies, lai panašotos ar cilvēku gāju.

22. SEPTEBRIS, TREŠDIENA.

Sodien apmēram pulksten sešos pievakarē nogalināja Tšecjaku, kas dzīvoja Jodšiļu sādžā. Viņš staigāja, uzauzdzis melnu bārdu, un visi viņu dēvēja par «bārdaini».

Viņš bija mežsargs. Visa apkārtnē viņa dēļ tiešām dzīvoja vienās asarās. Zinādams gandrīz visu, kas apkārtnē notiek, Tšecjaks visur laudis spīdēja maksāt viņam soda naudas. Tiklīdz pārsteidz kādu teciņām kandžu — maksā viņam sodu. Kāds nokāvis cūku — arī maksā sodu. Ja paziņos vāciešiem, būs vēl ļaunāk. Un laudis maksāja. Reizēm pat vairāk, nekā bijusi vērts pati cūka.

Kādu laiku Tšecjaks slēpa no vāciešiem izbēgušos cilvēkus. Gadījās, ka atved pie kāda zemnieka divus trīs cilvēkus un liek tos turēt, bet pats no paslēptajiem ņem samaksu. Kad viņiem nauda izbeigušies, tad ierodas ar šautenī plecā un paslēptos cilvēkus vied prom. Vieni runāja, ka viņš vedis taisni uz Paņeru bāzi, citi stāstīja, ka viņus aizvedis uz mežu un pēc kāda laika atgriezies viens vien.

Tomēr daži cilvēki, kas pie Tšecjaka bija dabūjuši patvērumu, saprata, kas viņš tāds ir, un, kad Tšecjaks ieradās ar šautenī plecā — izrādījās, ka viņi aizgājuši pie partizāniem. Tad viņi sākuši medīt Tšecjaku. Vairākas reizes naktī viņu meklējuši mājās, bet neesot atraduši. Šodien pievakarē viņu pārsteiguši un nošāvuši.

Stāsta, ka Jodšiļa sādžās iedzīvotāji nobijušies, lai policija neatriebjas par Tšecjaku, jo viņam ar to bijuši plaši sakari. Tāpēc, panēmuši mantas, pārceļas uz citurieni. Citi runā, ka dažus šīs sādžās

iedzīvotājus policija apcietinājusi. Tomēr visa apkārtnē atviegloti uzelpojusi — Tšecjaka vairs nav.

25. SEPTEBRIS, SESTDIENA.

Sonakt Paņeriem garām pabrauca vilciens. Kamēr tas vēl stāvēja Viļņā, tika runāts, ka uz Paņeriem ar to atvedīsot cilvēkus un nošāusot.

Kad vilciens gāja gar Paņeriem, viens otrs mēģināja izlēkt. Kāda sieviete izlēca ļoti nelaimīgi — salauza abas kājas. Viņu pie dzelzceļa atrada vācieši, kas tagad ļoti pastiprinājuši sardzi. Šie vācieši nokāra vēl trīs meičas, kas bija laimīgi izlēkušas no vilciena, bet nespēja orientēties, uz kuru pusi lai bēgt slēpties.

Pa nakti viņas noturēja sardzes telpās blakus tunelim, bet no rīta, apturējuši šķūtnieku, atveda uz bāzi un šeit nošāva, kā parasti, pirms tam izgērbuši. Izgērba arī to sievieti, kas bija salauzusi abas kājas.

1. OKTOBRIS, PIEKTDIENA.

Sodien apšāva divas kravas mašīnas — apmēram piecdesmit cilvēku. Kā policisti vēlāk stāstīja, kāda jaunava šaušanas laikā iesaukusies:

— Visus neapšausiet! Par visu jums tiks atbērts!

2. OKTOBRIS, SESTDIENA.

Naktī no 16. uz 17. septembri uz Grodņas šosejas partizāni Luknē nodedzināja tiltu. Zīmīgi, ka divus kilometrus tālāk, Paluknē, bija vācieši, bet viņi naktī neieradās notikuma vietā. Baidās.

Pēdējā laikā arvien biežāk dzirdams par partizāniem. Šodien es braucu uz Novickišķiem, kas atrodas Eišišķu tuvumā. Mežā, pie paša ceļa, izmētātas daudzas tukšas patronu čaulas. Stāsta, ka šeit notikusi kauja starp vāciešiem un partizāniem.

Uz Merķa upes tilta kritis vācu virsnieks. Viņš nošauts braucot. Uz tilta bijis policistu postenis, tomēr tas izklīdis, aizmucis uz Eišišķēm — nobijušies no partizāniem.

Titēnos vācieši aiz bailēm no partizāniem pie savām barakām sākuši ierīkot nostiprinātu zemes valni. Šoseju pie Titēniem un Paluknes šķērso barjeras — pārbauda katru mašīnu.

6. OKTOBRIS, TREŠDIENA.

Pēc vienas dienas pārtraukuma šodien atkal ārkārtīgā steigā sākuši šaut. Šauj pat tumsā, kas līdz šim vēl nav noticis. Pavisam šodien nošāvuši apmēram 400 vīriešu, sieviešu un bērnu.

Kā norunājuši, šodien no paša rīta pie bāzes sapulcējās visi tirgoņi ar «brākētāju» Kulaski no Skorbūteniem priekšgalā. Sakarā ar to, ka šaušana ļoti ielga, šodien tirgošanās neiznāca. Taču tas netraucēja visiem pircējiem un policistiem sanākt pie Rudzinskiem un žūpot. Un žūpos acīm redzot kā parasti cauru nakti.

8. OKTOBRIS, PIEKTDIENA.

Sonakt nodeguši tilti uz Merķa un Šalčas upes tajās vietās, kur agrāk bija policistu posteņi. Runā, ka partizāni esot pamanījuši, ka pa šo ceļu uz Viļņu vedot smago artilēriju, tāpēc nolēmuši pārcirst šo artēriju.

28. OKTOBRIS, CETURTDIENA.

Ja nepievērs uzmanību piedzērušo policistu šāvieniem bāzē un uz šosejas, šodien ir kluss. Vispār šīs mēnesis policistiem bijis veiksmīgs. Šā mēneša septiņpadsmitajā datumā vien uz šosejas zemniekiem atņēma septiņdesmit litru kandzās. Sakarā ar to dzēra veselām krūzēm. Nepagūst ne atskurbt — visu laiku noreibuši. Arī cilvēkus šauj piedzērušies.

Sodien apmēram pulksten četros negaidīti atveda vēl vienu mašīnu cilvēku. Tur bija sievietes un bērni. Divām meičām, kas bija izgērbtas līdz kreklam, izdevās aizbēgt. Tomēr vienu, ejam pa šoseju, drīz vien notvēra vācietis un nogādāja uz bāzi. Otrā, kas aizbēga no bāzes, piekļauvēja pie kādas mājas un lūdza patvērumu. Un tajā mājā, kā par spīti, bija iekārtojušies policisti. Arī viņu aizdzina uz bāzi.

Divas reizes uz bāzi bija atbraucis motociklists ar piekabī. Abas reizes piekabē veda citu uz citas gluži kā malku sakrautas sievietes. Bet viņām virsū jāteniski sēdēja policists. Izrādās, ka ceļā uz bāzi vairākas mēģinājušas aizbēgt no mašīnas. Un daudzas izlēkušas nelaimīgi — palikušas guļot ar laužtām kājām vai sasītušas pret zemi. Viņas, ievainotas un vadošas, arī savācis motocikletists.

4. NOVEMBRIS, CETURTDIENA.

Pēc ilga pārtraukuma vakar atkal atveda vienu automašīnu cilvēku. Visvairāk sievietes un bērni. Sāva bedrē, kas atrodas pie Rudzinskiem.

Tagad pie bedres novietota kaļķu muca. Tūlīt pēc šaušanas nogalinātos apkaisa ar kaļķiem. Policisti stāsta, ka daži vieglāk ievainotie izliekoties beigtī, lai vēlāk varētu aizbēgt. Tagad, kad uzkaisot kaļķus, daži bedrē sākot «lēkāt». Bet viņus neviens nenobeidzot — vienlīga nobeigšoties.

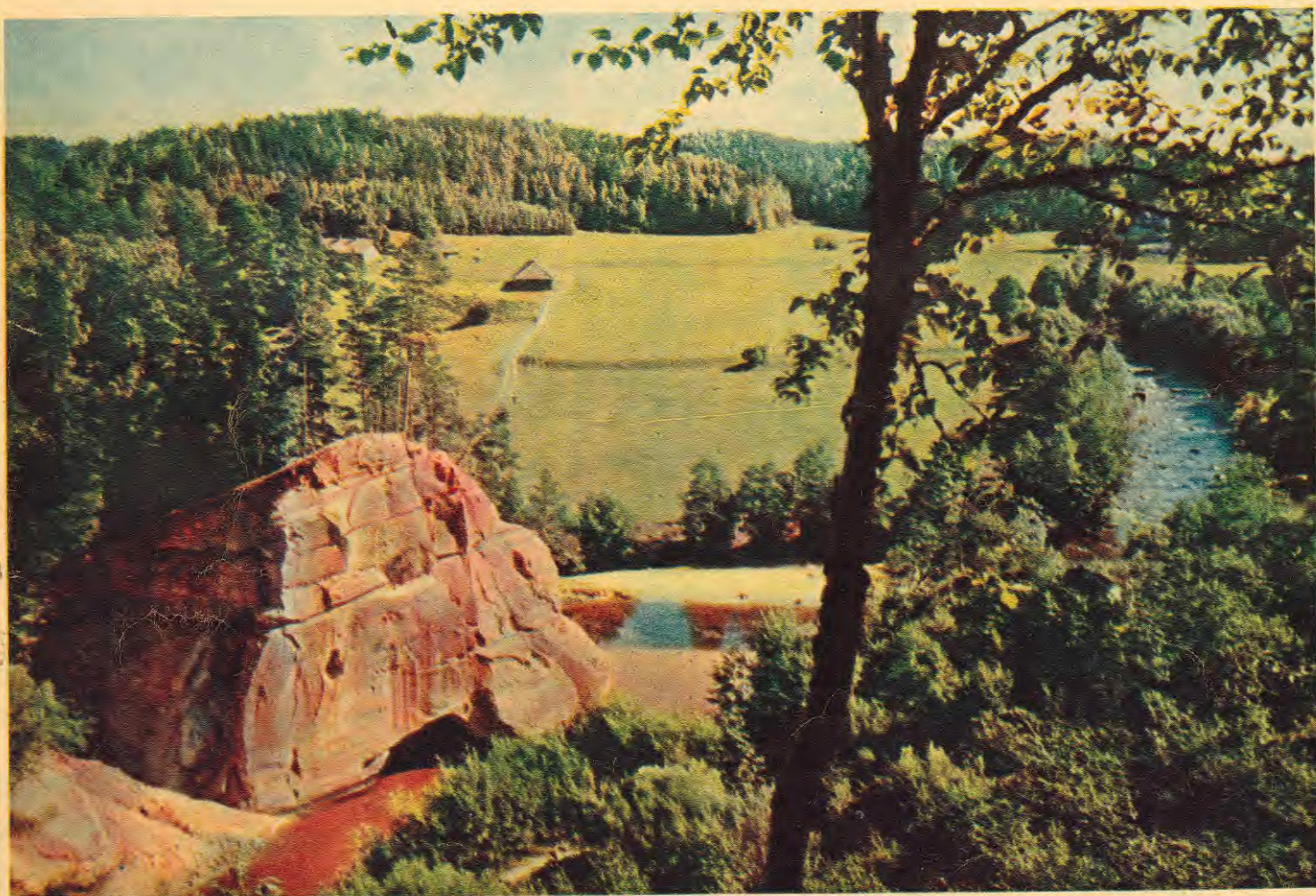
Apmēram pulksten vienos divi policisti uz Rudzinska mājas kāpnēm atvēra «tirgu» — sāka rādīt kādas vīriešu drēbes un bērnu mantiņas.

Es baidījos viņus ilgāk vērot, lai neradītu aizdomas. Pēdējā laikā nezin kāpēc uz mani sākuši greizi skatīties...

Ar šiem vārdiem beidzas V. Sakoviča dienasgrāmata — drūms un šausmu pilns aculiecinieka stāsts par zvērībām, ko hitleriskie varmākas pastrādājuši Paņeros. Un ne tikai Paņeros... Taču visa hitlerisko fašistu okupētā teritorija bija nosēta ar nāves noņemtnēm. Visur skanēja vaidi, visur lija asinis...

Šī dienasgrāmata katram godīgam cilvēkam atgādina, ka modri jāstāv miera sardzē, lai fašisma nezvērs nekad vairs nevarētu atsākt nāves plauju.

MARGRIETIŅAS.

ZVĀRTAS IEZIS.
V. Upīša krāsu foto.

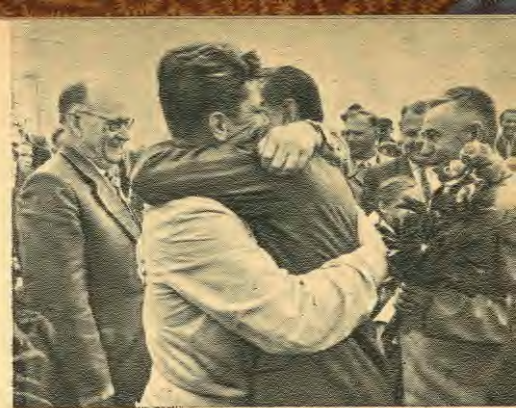
No Skaunes kultūras nama iznes 20 kritu partizāņu mirstīgās atliekas uz brāļu kapiem.

Partizāņi un viesi masu mītupā pie Partizāņu uzkalna.

Partizāņu salidojumā ar helikopteru atli-doja bijušie partizāņi.

Latviešu un baltkrie-
vu bijušo partizāņu tik-
šanās brīdī.

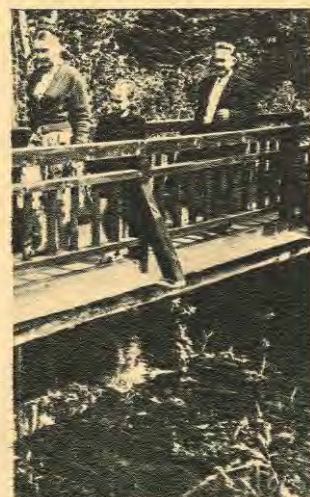
Skolēni pasniedz zie-
dus Latvijas PSR Aug-
stākās Padomes Prezidi-
ja priekšsēdētājam Kār-
lim Ozoliņam.

Šāds uzraksts redzams
pie Partizāņu kalna, kas at-
rodas triju republiku robež-
sātesceces vietā.

No šā tiltiņa pāri Zilupi-
tei var nokļūt uz Baltkrie-
vijas republikas zemes.

Krievijas Federācijas re-
publikas viesi ieradās pāri
otrajam tiltiņam.

Skaunes kultūras namā pie kritušo partizāņu šķirstiem.

Daudz vainagu un ziedu greznoja
partizāņu kapa vietu.

Ž. Loguļiņa foto

Bijušās partizānes (no labās) R. Samsons, I. Apsīte,
M. Laiviņa un T. Staškeviča sarunājas ar Dagdas ra-
jona izpildu komitejas priekšsēdētāja vietnieku b. Ku-
cipu.

Daudziem partizāņiem izsniedza Latvijas
PSR Augstākās Padomes Goda rakstus.
E. Briedis un A. Groms sakārto Goda rak-
stus pirms pasniegšanas akta.

Pirms mītupā pie Partizāņu uzkalna no-
laidās helikopters, ar kuru atli-doja biju-
šais partizānis, Padomju Savienības Varo-
nis, Vitebskas apgabala partijas komitejas
pirmais sekretārs b. Lobanoks.

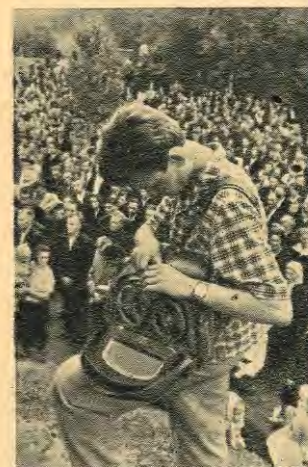
Bijušais partizānis
A. Groms varēja daudz
ko pastāstīt par savām
un arī par Imanta Sud-
mala partizāņu gaitām.

Kādreizējie ciņas bied-
ri (no labās): bijušais
Osvejas partizāņu brigā-
des komandieris I. Zaha-
rovs, bijušais Rokosov-
ska partizāņu brigādes
komandieris A. Roma-
novs un bijušais Latvi-
jas 1. partizāņu brigā-
des komandieris Vilis
Samsons.

Bijušais partizānis Pa-
domju Savienības Sociā-
listiskā Darba Varonis
Vilis Laiviņš (vidū) sa-
runā ar A. Svarinski un
A. Zivs.

«Rīgas Radio» reportie-
ris pierakstīja notikumus
portatīvajā magnetofonā.

Bijušie partizāņi — Latvijas PSR Augstākās Pado-
mes Prezidijs priekšsēdētājs Kārlis Ozoliņš un Pado-
mju Savienības Sociālistiskā Darba Varonis Vilis Lai-
viņš pie Partizāņu uzkalna.

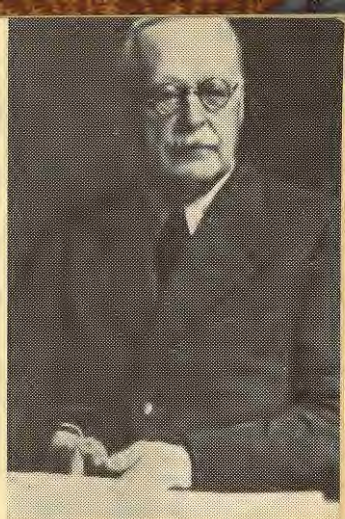
PLECU DIE PLEGA!

ŪDENS MALĀ.
V. Upīša krāsu foto.

DZĪVE AR DAILI VIJUSIES

Gadsimtu mija. Trauksmainu, spārnotu ideju brieduma laiks. Vēji, pilni ilgām pēc sociālās un nacionālās taisnības, traucas pāri Latvijas ārem. Savādā, toreiz ne katram saprotamā, garīgā spriegumā rit sabiedriskā dzīve. Atrast, izziņāt, saprast — tādas ir toreizējā cilvēka prāta tieksmes; celt, veidot, pārveidot — tāda griba strāvo cilvēku apziņā un zemapziņā.

Sādā alkainā laikmetā aug un veidojas Jaunpiebaigās pakalnu arāja, Skrāgukroga rentnieka Krūmiņa dēla Artūra raksturs. Tagad Artūram Krūmiņam jau astoņdesmitais gads. Daudz garajos gados darīts, daudz dažādu vētru pārdzīvots, bet šodien vēl sirmāis vīrs kā dārgu mantojumu nes sirdī atmiņas par tāla laika jūsmu.

Neremdināma kāre visu uzzināt lika mazajam ganu zēnam lasīt visu, kas atrodams istabās, klētīs un bēniņos. Un liktenīgi, ka no tajā laikā lasītā zēna atmiņā dziļi iespiedās vārds, kas šodien latviešiem tik labi pazīstams, bet... par to vēlāk.

Pēc draudzes skolas un Cēsu reālskolas, kurā sākās Artūra draudzība ar skolas biedru Alfrēdu Kalniņu, tieši vecā gadsimta pēdējā gadā viņš ar izcilām sekmēm, saņemot medaļu, pabeidza klasisko ģimnāziju Rīgā. Pēc tam vienu gadu strādāja Maskavā par mājskolotāju, lai iegūtu līdzekļus studijām. Tur sākās aizraušanās ar mūziku, kas viņu vienmēr bija valdzinājusi. Jauneklis bija pastāvīgs Maskavas operas un baleta izrāžu apmeklētājs. Ne jau parterā, bet gan galerijā viņš dzīvoja līdz mūzikā paustajām cilvēku dvēseles izjūtām. Poēzijas un skaņu burvības saviļņotā jaunekļa iztēle gaidīja savu atklāsmi. Labvēlīgs gadījums pienāca 1903. gadā, kad Rīgas Latviešu biedrība izsludināja operu libretu konkursu. Pēc iepriekš teiktā viegli uzmināms, ka konkursā piedalījās arī arhitektūras students Artūrs Krūmiņš. Ilgi no zēna gadiem atmiņā glabātais, bēniņos atrastajā žurnālā «Rota» izlasītais vārds «Baņuta» kļuvis par operas libreta nosaukumu. Patīkams ir jaunā studenta gandarījums, kad librets konkursā iegūst pirmo godalgu. Nebija velta gadiem ilgi dvēsele nēsātā velgme izpausties, auglīgi bijuši emocionālo izjūtu izziņas brīži Maskavas operas galerijā. Muzikālo skaņu pasaule bija pareizi izprasta. Vai gan citādi jauneklim bez literāras pieredzes

izdotos radīt dzīvot spējīgus tēlus, kurus mūzikā pēc vairākiem gadiem iedzīvināja autora draugs un kādreizējais skolas biedrs Alfrēds Kalniņš. Ja tajos laikos būtu pazīstama tāda vājība kā tagad, kad iesācējs pēc pirmā vairāk vai mazāk veiksmīga sacerejuma pamet savu ikdienas gaitu, un A. Krūmiņš būtu pilnīgi pievērsies literārai daiļradei, mums šodien droši vien būtu daudz viņa literāru darbu. Bet topošais arhitekts palika uzticīgs savai lielajai mīlestībai. Arhitektūrā, cilvēces kultūras dziņajā iecieniecē, viņš saklausīja it kā valdzinošu muzikālu skanējumu, kurā ieklausoties gara acīm pavērās tuvas un tālas tautu likteņgaitu ainas. Jo vairāk viņš iemācījās izprast arhitektūras formu valodu, jo plašāki pavērās apvārsņi. Un tikpat nerimtīgi kā kādreiz zēna dienās dažādās grāmatīnās un jaunekļa gados skaņu pasaulē viņš sāka iedziļināties «akmens grāmatas» lasīšanā. Te viņš atrada savu īsto ceļu, savas dzīves piepildījumu. Pat godalgu par «Baņutas» libretu viņš izmantoja arhitektūras studijām Karlsruē 1905. un 1906. gadā.

Pēc studiju beigšanas Rīgas politehniskajā institūtā 1907. gadā arhitekts inženieris Artūrs Krūmiņš dodas uz Maskavu, jo Latvijā toreiz saimniekoja Baltijas vācieši un latviešu inteliģentam šeit darba nebija. Maskavā jaunais arhitekts strādā savā specialitātē un uzcēl tur vairākas daudzstāvu mājas, fabriku ēkas, vasarnīcu kompleksu pie Maskavas, kā arī 1919. gadā strādnieku klubu Vladimira gubernā. 1920. gadā, Latvijas Valsts universitātes aicināts, viņš atgriežas dzimtenē. Sākas īstais mūža darbs — jauno topošo arhitektu mācīšana, lasot arhitektūras vēstures, arhitektūras kompozīcijas elementu u. c. lekcijas. Nozīmīgs darbs veikts arī Latvijas arhitektūras mantojuma kopošanā, darbojoties redkolēģijā, kas vadīja krājumu «Materiāli par Latvijas būvniecību» izdošanu. Blakus arhitektūrai jauno pedagogu un zinātnieku joprojām saista literārās daiļrades prieks. 1921. gadā viņš publicē 1918. g. sarakstīto etidi «Jūs un mēs», kas stāsta par latviešu beztiesisko stāvokli vācu kundzības laikā. Tais gados sarakstīti arī citi daiļdarbi.

Trīsdesmito gadu beigās A. Krūmiņš apceļo Vāciju, Šveici, vēlreiz Itāliju, Lietuvu, Poliju, Ungāriju, Rumāniju u. c. Eiropas valstis, lai noskaidrotu dažādu kaimiņtautu arhitek-

tūras strāvumus un savstarpējās ietekmes. Ceļojumos gūtas atziņas zinātnieks ieguldījis savā doktora disertācijā «Latgales koka baznīcu celtniecība», ko aizstāvēja 1940. gadā.

Patiesi mīlēdams savas tautas kultūru, viņš ar visu sirdi nodevās latviešu valodas kopšanai. Kopā ar Jaunsudrabiņu, Madernieku un Zākalnu daudzi gari vakari līdz vēlai naktij veltīti tēlotāju mākslu latviskās terminoloģijas izveidošanai, attīrot valodu no visādām kropļībām. Mātes valodas mīlestība radīja ciešu draudzību ar prof. Endzelīnu.

Pēc 1944. g. viņš bija LVU zinātniskais sekretārs, zinātņu prorektora palīgs, republikas arhitektūras padomes loceklis utt. 1946. g. iecelts par LPSR Zinātņu akadēmijas īsteno locekli un tehnisko zinātņu nodaļas akadēmisko sekretāru.

Ne mazumu celtnu arhitekts Artūrs Krūmiņš savā laikā uzcēlis. Minēsim dūņu dziedniecības ēku Baldonē, bijušo bērnu palīdzības namu Mellužos, Rīgas Dailes teātra pārbūvi tagadējā izskatā, Zemes bankas ēku Daugavpīlī, astoņas 5—6 stāvu mājas un daudzas 1—2 stāvu mājas, kā arī vairākas fabrikas. Arhitektūras veidošanā viņš bija mērens klasicists. Viņa darinātajām celtnēm raksturīgs loģisks, tektoniski pamatots vienkāršu formu kārtojums. Klasiskās formas nav pārņemtas aklī, bet apgūtas īpatnējā racionālā pārveidojošā skatījumā. Tā viņa celtās ēkas sasaucās ar raksturā un formu traktējuma līdzīgām citu autoru celtnēm, kurās pirmskara periodā skaidri sāka iezīmēties latviskā nacionālā stila noskaņas. Vairākās paša projektētās ēkas arhitekts Krūmiņš vadījis arī būvdarbus, kā tam normālos apstākļos, kad arhitekts nav mākslīgi atrauts no būvlaukuma, ir jābūt. Kā spriega darba cēlienu profesors atceras Krustpils cukurfabrikas uzcēlšanu 1932. gadā nepilna pusgada laikā.

Artūra Krūmiņa mūžu, kas savijies ar arhitektūras, daiļliteratūras, mūzikas, tēlotāju mākslu un tēvu valodas daiļskanības prieku, skanīgāk par vārdiem teic darbi.

Vilis Miežis

Ko viņi dara?

1958. g. 1. jūlijā Rušonas ezerā sāka strādāt Latvijas Zinātņu akadēmijas Bioloģijas institūta limnoloģijas laboratorijas darbinieki.

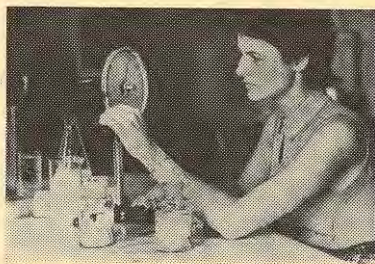
Laboratorija nodibināta pagājušajā gadā kā atsevišķa pētnieciska iestāde, kuras uzdevums kontrolēt un zinātniski vadīt zivju krājumu atjaunošanu mūsu republikā, izmantojot iegūtos pētījumus arī citu Baltijas republiku vajadzībām.

Aklimatizācijas nolūkos Rušonas ezerā jau 1957. gadā tika ielaistas sīgu zivis: peleds, vairāk nekā 10 000 Baikāla omuļi, karpas. Šogad ezerā sākās ilgstoši hidrobioloģiski, hidroķīmiski un ihtioloģiski pētījumi, lai noteiktu ezera bioloģiskās izmaiņas, kas savukārt atsaucas uz zivju barības un pašu zivju izmaiņām. Šāda veida pētījumus viegli izmantot attiecībā arī uz citiem ezeriem, jo Latgalē tie visumā līdzīgi un tajos arī vienādi risināmi ezeru zivju saimniecības jautājumi.

Mūsu laboratorijā risina vairākus jautājumus, — stāsta Jaunauglonas limnoloģiskās laboratorijas vadītājs Gunārs Andrušaitis. — Viens no tiem — vērtīgo zivju aklimatizācija. Sākām mēģinājumus ar sīgām. Latvijas ezeru barības bāze tās atļauj ieviest, jāatrod tikai piemērotākās sugas un šim nolūkam noderīgākie ezeri.

Pētījumus izdarām ar peledēm, sīgu-ludoqu, kas dzīvo Ladoņas sēkļos, ar Ziemeļsibirijas sīgu-čirsu un mūsu pašu zandartu, kurus arī vajadzētu krievni vien savairot.

Vienlaikus noskaidrojam arī Latgales ezeros esošās zivis un iz-

Vec. laborante I. Adamsone apstrādā iegūto materiālu. S. Orbidāna foto

darām kompleksus meteoroloģiskus, hidroloģiskus novērojumus. Visu pētījumu rezultātā tiks veikta Latvijas ezeru tipoloģija, sagrupējot bioloģiski līdzīgos ezerus, ezerus ar vienādām zivsaimniecības iespējām.

Šajā sakarā notiek speciālas ekspedīcijas. Arī šogad paredzēts sīkāk izpētīt vēl 10 ezerus.

Limnoloģiskai laboratorijai ierīkota atsevišķa eksperimentāla bāze tālu no Rušonas ezera — Vidzemē, Plavīņu rajona Odzes jeb Trakšķīnu ezerā. Arī tur izdara hidrobioloģiskus pētījumus — zandartu, karpu, zušu savairošanai un ieviešanai. Pie ezera izveidoti speciāli dīki, kādus vēlāk paredzēts ierīkot arī pie Rušonas ezera.

Dagdas rajona Mušās ir cita Bioloģijas institūta iestāde — dīksaimniecība ar 9 dīkiem, ko vada Zinātņu akadēmijas vec. zinātniskā līdzstrādniece A. Reinsone. Arī Jaunaugloniešu kaimiņi nodarbojas ar hidrobioloģisko procesu, ezera izmaiņu pētīšanu, bet dīķos audzē karpas un peleds.

Nopietnākus zivsaimniecības jautājumus saskano, Katru gadu notiek konferences, uz kurām sabrauc gan Baltijas republiku, gan Baltkrievijas un Kareļu-Somu PSR ihtioloģijas-hidrobioloģijas darbinieki. Šādas konferences jau notikušas Rīgā, Tartū, Viļņā, Minskā, bet šogad Petrozavodskā.

F. Lasis

...un neteica nevienu vārda

HEINRIHS BELLS

ROMĀNS

G. Čiliša zīm.

(1. turpinājums)

Bet no šī briža mani pārņēma bailes, kuras es pat neuzdrošinos aprakstīt. Apstākļi, ka esmu kļuvusi par naida izvirduma priekšmetu, iedvēs mani šausmas, es baidos iet pie dievgalda un ēst Kristus miesu, kuru, ik dienu baudot, Franka kundze kļūst arvien atbaidošāka. Viņas acu spīdums top arvien nežēlīgāks. Un es baidos klausīties svēto mesī, kaut arī liturģijas maigums ir viens no nedaudzajiem priekiem, kas man vēl ir palikuši. Redzot mācītāju pie altāra, mani satver bailes, tas ir tas pats cilvēks, kura balsi bieži dzirdu blakus, pieņemamā istabā: tā ir noguruša uzdzīvotāja balss, viņš smēķē labus cigārus un savu komisiju un biedrību sievietēm stāsta jēlus jokus. Bieži viņi tur, blakus, skaļi smejas, bet mans pienākums ir uzmanīt, lai bērni netrokšnotu un netraucētu konferenci, kas notiekot blakus. Bet nu jau sen man vairs nav nekādas daļas par to, es ļāvu bērniem rotaļāties un ar šausmām vēroju, ka viņi vairs nav spējīgi trokšņot.

Kādreiz Franka kundzei uzņāk emociju uzplūdi, kas mani baida vēl vairāk nekā viņas smaids. Ziemassvētkos viņa lūdza mūs piedalīties mazās svinībās. It kā skatītos spoguļi, es redzēju, kā mēs gājām pa gaiteni: Klemenss un Karla pa priekšu, tad nāca Freds un aiz viņiem es ar mazo uz rokām. Mēs it kā gājām arvien dziļāk spoguļi, un es redzēju: mēs izskatījāmies trūcīgi.

Dzīvojamā istabā, kur jau kopš 30 gadiem nekas nav izmainījies, es šķitu sev sveša, kā citā pasaulē, it kā nebūtu savā istajā vietā: mums nepienākas sēdēt uz šādām mēbelēm, mēs neiederamies starp šīm bildēm, mums nevajadzētu sēsties pie galdiem, kas klāti ar damastu. Bet ziemassvētku egles greznojumi, kurus Franka kundze kara laikā bija saglabājusi, mani izsauca tādas bailes, ka sirds vai stājas: šīs mirdzošās zilās un zeltainās bumbas — epģeļu mati un stikla lelles, no ziepēm darinātais Kristus bērns rožu koka silē, no spilgti krāsotā māla veidotie Marija un Jāzeps salkani smaidīji zem ģipsi ierakstītiem vārdiem, kas sludināja: «Miers virs zemes un cilvēkiem labs prāts». Šīs mēbeles, kuru dēļ kāda apkopēja katru nedēļu astoņas stundas ļēja sviedrus, viņa saņēma 50 fenipus stundā un ir māšu biedrības locekle, un visa šī it kā nāvējošā tīrība iedvēs mani šausmas. Franka kungs sēdēja kaktā un smēķēja savu pipi. Viņa kaulainais stāvs sāka apaugt ar miesu, un es bieži dzirdu viņa smagos soļus, kad viņš kāpj pa kāpnēm augšā, dzirdu viņa lācisko gaitu un šņācošo elpu, kad viņš garām manai istabai iet uz koridora otru galu.

Bērni baidās no neredzētajām mēbelēm. Viņi vilcinādami apsedās polsterētajos ādas krēslos un izturējās tik bailīgi un klusi, ka man gribējās raudāt.

Viņiem bija sagatavoti šķīvji un dāvanas: zeķes un māla cūciņas — krājkasītes, kas jau 35 gadus Franku ģimenē ir neiztrūkstoša ziemassvētku sastāvdaļa.

Freda seja bija drūma, un es redzēju, viņš nožēlo, ka bija pieņēmis uzaicinājumu; viņš stāvēja kājās, atbalstīdamies pret palodzi, izvilka no kabatas saņurcītu cigareti, lēnām to izgludināja un aizsmēķēja.

Franka kundze ielēja glāzēs vīnu un piebīdīja bērniem raibus porcelāna bikerus ar limonādi. Uz bikeriem bija izkrāsoti pasaku motīvi: «Vilks un septiņi kazlēni».

Mēs dzērām. Freds vienā paņēmiņā iztukšoja savu glāzi un pētidams turēja to rokā, it kā domātu par vīna garšu. Šādos mirkļos es Fredu apbrīnoju. Viņa seja bez vārdiem ikviens varēja skaidri salasīt: «Divas krājkasītes māla cūku izskatā, glāze vīna un piecas minūtes sentimentalitātes nepanāks, lai es aizmirstu, ka mūsu dzīvoklis ir pārāk šaurs.»

So draudzīgo ielūgumu noslēdza vēsa atvadišanās, un es Franka kundzes acīs lasīju to, ko viņa par šo notikumu stāstīs citiem: pie visiem neskaitāmiem lāstiem, kuri mums jāpanes, nāks klāt vēl viens, par acīm redzamo nepateicību un nepieklājību, bet viņas daudzdzubrainajā mocekles kronī parādīsies vēl divi žuburi klāt.

Franka kungs runā reti, bet zinot, ka sievas nav mājās, viņš dažreiz iebāž galvu mūsu istabā, un, nebildis ne vārda, noliek šokolādes tāfeli uz galda, kas stāv pie durvīm, dažreiz es atrodu naudas zīmi, paslēptu ietināmā papīrā; palaikam dzirdu viņu priekšnamā runājam ar bērniem. Viņš tos aptur, nomurmina pāris vārdus, un bērni man stāsta, ka viņš glāstot tiem galvas un sakot «mīļie».

Bet Franka kundze ir citāda — runīga, dzīva, bez maiguma. Viņa cēlusies no pilsētas vecas tirgotāju cilts, kas no paaudzes uz paaudzi mainījuši preces, ar kurām tirgoties, rodot arvien vērtīgākas: no eļļas, sāls un miltiem, no zivīm un drēbēm viņi pārgāja uz vīnu, tad sāka ar politiku, nolaidās līdz zemes gabalu mākļiem un šodien, man šķiet, viņa tirgojas ar visejošāko: ar dievu.

Franka kundze tikai retumis kļūst lēnīga: pirmkārt, tad, ja runā par naudu. Viņa šo vārdu izsaka ar tādu lēnprātību, līdzīgi tam, kā daži cilvēki izrunā vārdus: dzīve, mīlestība, nāve vai dievs — bijīgi, ar tikko jaušamām bailēm un lielu maigumu balsi. Viņas acu spīdums kļūst blāvāks, valbsti jaunāki, kad viņa runā par naudu un saviem konserviem — tās ir vērtības, kuras aizskart viņa neļauj nevienam. Mani pārņem šausmas, kad kādreiz esmu nogājusi lejā, pagrabā, lai uznestu ogles vai kartupeļus, un dzirdu viņu blakus skaitām burkas: viņa lēnīgi murmina un dzied skaitļus, it kā kādas slepenas liturģijas pantus, viņa ar savu balsi atgādina lūgšanā iegrīmušu mūķeni, un es bieži pametu spalni, bēgu augšā un spiežu pie krūtīm savus bērnus, jo jūtu, ka man viņi no kaut kā jāpasargā. Bērni raugās manī — mans dēls, kas jau veidojas par pieaugušu cilvēku, un mana meita, savām maigajām, tumšajām acīm — viņi skatās manī reizē saprotoši un nesaprotoši un tikai negribīgi skaita līdzī lūgšanu, kuru es at-sāku.

Pulkstenis jau rāda trīs, un piepeši man ir bailes no svētdienas. Pagalmā iebūk troksnis, un es dzirdu balsis, kas pauz liksmu sestdienas pēcpusdienu, un sirds man krūtīs sastingst. Es vēlreiz pārskaitu naudu, apskatu tur iespīestās, garlaicīgās bildes un beidzot izšķiros kaut ko izdot. Koridorā smejas bērni: mazais ir pamodies; man jāpie-spiežas, lai strādātu, bet, kad es paceļu acis no galda, uz kura biju atbalstījusies, sākama savas pārdomas, mans skatiens apstājas pie istabas sienām, kas pārklātas ar lētām reprodukcijām: ar Renuāra saldenajām sievietēm sejm — tās man šķiet svešas, tik svešas, ka nevaru saprast, kā vēl pirms pusstundas es tās varēju paciest. Es tās noņemu, mierīgi pārplešu uz pusēm un iemetu mēslu spalni, kas man tūlīt jānes zemē. Mani skatieni slīd gar mūsu sienām — nekas neatrod žēlastību manās acīs, izņemot krucifiksu pāri durvīm un kāda nepazīstama autora zīmējumu, kura juceklīgās līnijas un skopās krāsas līdz šim man bija šķitušas svešas, bet kuras es piepeši izprotu, kaut arī neapjēdzu.

III

Kad iznācu no stacijas, jau sāka svīst gaisma, bet ielas vēl bija tukšas. Tās slīpi ierobežoja kādu kvartālu, kura māju fasādes bija pielabotas ar neglītiem apmetuma ielāpiem. Bija auksts; stacijas laukumā drebinājās daži taksometru šoferi, rokas dziļi mēteļu kabatās sabāzuši: četras vai piecas bālās sejas zem zilajiem cepuru nagiem uz brīdi pievērsās man — viņi kustējās visi vienādi kā lelles, kuras rausta aiz auklas — bet tikai uz mirkli, tad šīs sejas atgriezās atpakaļ sākotnējā stāvoklī, pievērsdamās stacijas izejai.

Gausi atskatījies, es pamanīju, ka stacijas pulksteņa lielais rādītājs lēni uzstūmās deviņņiekam: bija bez piecpadsmit seši. Es iegriežos ielā, kas veda pa labi, garām lielajai stacijas ēkai, un uzmanīgi vēroju vitrīnas: kaut kur taču vajadzēja būt atvērtai kādai kafejnīcai vai krogam, vai arī kādai no tām būdām, pret kurām man gan ir riebums, bet kuras tomēr ir patīkamākas nekā staciju bufetes, kur ap šo laiku var dabūt vienīgi remdenu kafiju vai uzsildītu pliekanu buljonu, kas atgādina kazarmju viru. Es sacēlu mēteļa apkakli, rūpīgi sabāzu apkakles stūrus vienu aiz otra un sāku tīrīt melnganās, īrdenās dubļu pikas no bīksēm un mēteļa.

Iepriekšējā vakarā biju dzēris vairāk nekā parasti un ap vieniem nakti aizgāju uz staciju pie Makša, kas man dažkārt mēdz dot patvērumu. Maksis strādā bagāžas glabātavā — es viņu pazīstu no kara laikiem — un šajā glabātavā, pašā telpas vidū, ir liels radiators un tam apkārt dēļu apsūvums ar solu. Tur atpūšas visi, kas strādā stacijas apakšējā stāvā: nesēji, glabātavas ļaudis un liftu vadītāji. Apsūvums atrodas pletiekami tālu no radiatora, tā kā varu es aiz tā aizlist, tur apakšā ir ērti — tumši un silti, kad tur guļu, mani pārņem miers, sirdij ir labi, degvīns riņķo manās dzīslās, bet pienākošo un atejošo

vilcienu dobjie dārdi, bagāžas ratu kaudzieni, liftu dūkoņa — trokšņi, kas tumsā liekas vēl neskaiderāki — mani ātri iemidzina. Dažreiz, atceroties Kēti un bērņus, es tur apakšā raudu, zinādam, ka dzērāja asaras ir bijušas nebijušas, ka tām nav nozīmes; es tad izjūtu kaut ko tādu, ko negribētos saukt par sirdsapziņas pārmetumiem, bet vienkārši par sāpēm. Es dzēru arī pirms kara, taču tas laikam ir aizmirsts, un cilvēki raugās uz manu zemo morālo līmeni ar zināmu nožēlu, jo par mani var sacīt: viņš ir bijis karā. Es notīrījos, cik vien rūpīgi spēdams, kādas kafējniskas skatloga spoguļa priekšā, kas neskaistāmas reizes atstaroja mana mazā, traušlā stāva attēlu, gluži kā tādu mazu lodīti, kas fantastiskā bumbotavā atlec no sienām. Man līdzās krējuma tortes un mandeļu kūkas šokolādē meta kūleņus: es tur redzēju sevi — siku vīreli, visu atstātu, rīpojam starp cepumiem, jucekligām kustībām kārtojām sev matas un knibinām no bīksēm netīrumus.

Lēnām es kļīdu tālāk, garām cigāru un puku veikaliem, garām manufaktūras tirgotavām, no kuru skatlogiem mani stīvi nolūkojās manekēni ar savu viltus optimismu. Tad pa labi nozarojās iela, kurā šķita vienīgi dēļu būdas. Uz ielas stūra karājās liels balts transparents ar uzrakstu: drogist, esiet sveicināti!

Būdas bija iebūvētas pašās drupās un izskatījās tā, it kā būtu pietupušas starp izdegušajām un iebrukušajām fasādēm — taču arī šīs būdas bija tikai cigāru un manufaktūras veikali vai avižu kioski; kad beidzot uzgāju bufeti ar uzkožām, tā bija slēgta. Es paraustīju rokturi, pagriežos atpakaļ un beidzot ieraudzīju gaismu. Ejot ielāi pāri uz gaismas pusi, es ieraudzīju, ka tā nāk no baznīcas. Augstais gotiskā stila logs bija kaut kā aizmūrēts ar nekalti akmeņiem, un šajā neglītajā mūrī, tieši vidū, bija ielikts mazs dzeltens lodziņš, kas varēja būt izņemts kādai vannas istabai. Cetrās mazās rūtīs spīdēja blāva iedzeltena gaisma. Apstājos un brīdi pārdomāju: diez vai tas varētu būt, taču iespējams, ka iekšā ir silts. Pa nodrupušām kāpnēm devos augšā. Ar ādu apstās durvis, šķita, bija saglabājušās vēl no agrākajiem laikiem. Izrādījās, ka baznīcā nav silts. Noņēmis bereti, lēnām spraucos starp soliem uz priekšu un beidzot salabotajā baznīcas sānu spārnā ieraudzīju degam sveces. Gāju tālāk, kaut arī biju konstatējis, ka iekšā ir vēl aukstāks nekā ārā: te bija caurvējš. Vilka no visiem kaktiem. Dažviet sienas pat rebija labotas ar akmeņiem, robi bija aizlāpīti ar plastmasas plātnēm, kuras bija vienkārši saliktas cita pie citas; līme spīdās laukā, plātnes lobījās, bija kļuvušas nelīdzenas un krokainas. Netīrās uztūkuma vietas no mitruma pilēja; es vilcinādamies apstājos pie kāda staba.

Pie akmens galda, kas atradās starp diviem logiem un kura abās pusēs dega sveces, baltā tērpā stāvēja mācītājs. Pacēlis rokas, viņš lūdza dievu, un kaut gan redzēju vienīgi mācītāja muguru, es jutu, ka viņam sala. Kādu brīdi man likās, ka visā baznīcā ir vienīgi šis mācītājs ar atvērto lūgšanas grāmatu, ar bālajām paceltajām rokām un sastingušo muguru. Taču tagad krēslā, kur nesniedzās šaudīgo sveču blāvā gaisma, es saskatīju kādas meitenes gaišmatāno galvu, kas, izjusti lūdzot dievu, bija noliekusies uz priekšu tik zemu, ka viņas vaļējie mati uz muguras bija pāršķīrušies divās vienādās daļās. Viņai līdzās uz ceļiem tupēja zēns, kas nemierīgi grozījās šurp un turp, un kaut gan bija patumšs, pēc uztūkušajiem plakstiņiem un vaļējās mutes es redzēju, ka viņš ir plānprātīgs. Zēnam bija iesarkani, iekai-

ALFRĒDS KRŪKLIS

Dzimtenes vasara

1. KURZEMES CEĻOS

Rudzu druvas gar ceļmalām stiepās,
Vēla krūtis mums smaržīgu vālu.
Sanēja vārpas, un mašīnas riepās
Salca Kurzemes tālums.

Un mēs apklusām pēkšņi, jo likās:
Pāri druviem un telejām maigām
Tur, kur rudzi ar debesīm tikās, —
Bārdains mākonis briedinot staigā.

Un tāds klusums bij debesu lokos,
Ka pat runāt tas šobrid liedza.
Tik aiz muguras, grimuši kokos,
Noskrietie ceļi kļiedza.

Ai, jūs, Kurzemes ceļi baltie!
Ko mums stāstiet jūs, apūsti vēja?
Kādreiz baronu kumeļi kaltie,
Putās notriekti, pāri jums skrēja.

Kara ratī jūs grambās mala,
Svešās kājas jūs naidā mīna —
Tām jūs stiepāties pāri bez gala,
Pilni atmaksas karstā svina.

Mūs tik viegli jūs tēlumā nesat,
Un ikvienam, lai kāds būtu gājums —
Tādi ceļi jūs visiem mums esat,
Kas mūs vienmēr pārvedis mājup.

2. IMULAI

Kas dzīvē man tādus mirklus dos,
Lai tevī es vēlreiz skatos,
Lai tavos meldros es atdosos
Kā smaržīgos, mikstos matos!

Man daudzas meitenes mīlas bij,
Un slavēju es tās dienas,
Ko vadijām kopā līdz pusnaktij,
Bet visumīlāka paliks viena...

Tik daudzās upēs es lūkojos,
Gan straujās, gan ziediem klātās,
Tik daudzām solī vēl garām ies,
Tu viena — paliksi mūžam prātā.

3. UZ LAIPAM

Mēs pār laipu ejam abi,
Debess mirdz kā sapnis balts.
Ir tik viegli, ir tik labi —
Bēdas prom zem kājām šalc!

Divi koki, likti blakus,
Izturīga laipa šķiet,
Kurai pāri kā pa taku
Var uz otru krastu iet.

Tāpat cauri naidam, spītam
Divi draugi ir kā tilts,
Kuram pāri preti ritam
Aiziet mūsu jaunā cilts...

Dūmi kāpj pār tālām mājām,
Vēji tāšu tauri pūš,
Bet tur apakšā zem kājām
Straume skrien kā mūsu mūžs.

1959. g. vasarā

suši plaksti, uz āru izspiedušies vaigu kauli un savāda, uz augšu sašķiebtā mute; tajos mirkļos, kad plānprātīga acis bija aizvērtas, viņa bērnišķīgajā sejā parādījās nicināšanas pilna izteiksme, kas mani pārsteidza, bet arī kaitināja.

Tagad mācītājs noliecās pār akmens galdu un, negaidīti strauji atgriezies, ar gandrīz smieklīgu svinīgumu svētīja meiteni un defektīvo zēnu. Mācītājs atkal pievērsās altārim, tad apsedza galvu, paņēma kausu un nopūta sveci, kas atradās labajā pusē. Lēniem soliem viņš aizgāja līdz galvenajam altārim, nolieca tā priekšā ceļu un pazuda baznīcas dziļajā tumsā. Es viņu vairs neredzēju, dzirdēju vienīgi iekšstambies kādas durvju eņģes. Tad es uz mirkli gaismas lokā ieraudzīju meitenes maigo profilu; viņas kustības — tā piecēlās, tad nometās uz ceļa un paspēra dažus soļus pa kāpnēm uz augšu, lai nopūtu sveci kreisajā pusē — izpaudās dabiskais šķistums. Viņa stāvēja šajā nespodrajā dzeltenajā gaismā, un es ievēroju, ka viņa bija tiešām skaista — šmauga un liela, atklātu seju, kas nelikās smieklīga pat tad, kad meitene savilka lūpas, lai nopūtu liesmu. Tad viņu un zēnu apņēma tumsa, es tos ieraudzīju tikai tad, kad abi iekļuva pelēcīgās gaismas joslā, kas nāca no augšas, no iemūrētā mazā lodziņa. Kad viņa pagāja garām, uzmezdamā man mierīgu, bet pētījošu skatienu, un devās laukā, mani atkal pārsteidza viņas graciozitāte un tas, kā viņa turēja galvu. Viņa bija skaista, un es tai sekoju. Pie izejas meitene vēlreiz nometās ceļos, pastūma durvis vaļā un vilka plānprātīgu sev līdz.

Es sekoju viņai pa pēdām. Attālinādamās no stacijas, viņa iegriezās tukšā ielā, kurā bija tikai koka būdas un drupas, un es pamanīju, ka tā pāris reizes atskatījās. Viņa bija slaida, gandrīz vai tieva un likās ne vecāka par astopgadsmiit deviņpadsmit gadiem; neatlaidīgi, ar nesatricināmu pacietību viņa visu laiku vilka sev līdz plānprātīgu.

Tagad māju bija vairāk, un tikai pa laikam gadījās kāda būda; pēc vairākām tramvaja līnijām, kasveda cauri šai pilsētas daļai, es pazinu to rajonu, kurā reti mēdzu ieklist. Seit vajadzēja atrasties depo: aiz kāda sarkanīga, slikti saremontēta mūra varēja sadzirdēt tramvaja riteņu griezīgās skaņas, bet krēslu šķēla metināšanas aparātu spīgtie zibšņi un skābekļa balonu šņākoņa.

Kā sastindzis raudzījies mūrī tik ilgi, ka nepamanīju meiteni apstājamies. Biju viņai pienācis pavisam tuvu un redzēju, ka tā ir apstājusies kādas būdas priekšā un atslēgu saišķi meklēja vajadzīgo atslēgu. Plānprātīgš raudzījās vienmuļi pelēcīgajās debesīs. Meitene vēlreiz atskatījās, bet es, garām iedams, uz brīdi apstājos un ieraudzīju, ka būda, ko tā vēra vaļā, bija bufete.

Durvis jau bija atslēgtas un iekšā pelēcīgajā tumsā varēja saskatīt krēslus, leti un elektriskā kafijas aparāta blāvi sidrabaino spīdumu; no bufetes plūda pankūku smaka, bet aiz letes netīrā stikla un diviem

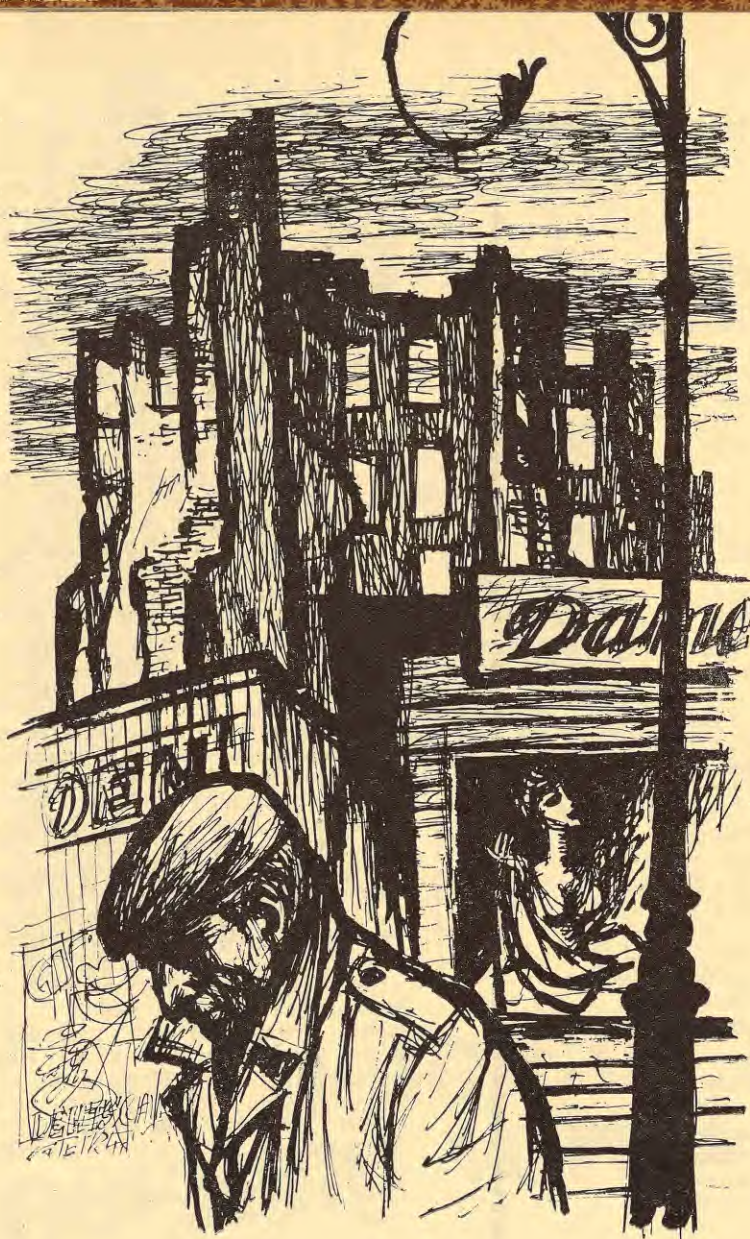
šķīvjiem pamanīju frikadeļu kaudzes, līdzās aukstas kotletes un lielu zaļganu burku, kur etiķi peldēja gurķi.

Kad apstājos, meitene uz mani paskatījās. Viņa bija nocēlusī skārda slēģus. Arī es ielūkojos tās sejā.

— Piedodiet, — es teicu, — jūs tagad verat vaļā?

— Jā, — meitene atbildēja un pagāja man garām, nesdama iekšā pēdējo slēģi; es dzirdēju, ka viņa to nolika. Kaut gan slēģi jau bija aiznesti, viņa vēlreiz atgriezās un paskatījās uz mani. Es jautāju:

— Vai var jau ieiet?

— Droši, — viņa teica, — bet vēl ir auksts.

— Tas nekas, — es teicu un iegāju. Iekšā bija pretīga smaka. Izvilku no kabatas cigarešu paciņu un uzpīpoju.

Viņa ieslēdza elektrību, un es nobrīnījos, cik gaismā telpa izskatījās tīra.

— Septembrim neparasts laiks, — viņa teica. — Ap dienas vidu atkal būs karsts, bet tagad tāds aukstums.

— Jā, — es sacīju, — savādi. Rītos ir auksts.

— Es tūlī iekurināšu, — viņa teica.

Meitenes balss bija skanīga, mazliet pasausa, un es jutu, ka viņa ir apmulsusi.

Es tikai pamāju ar galvu, atslējos pret sienu blakus letei un sāku lūkoties apkārt: sienas bija no kalliem dēļiem, aplīmētas raibiem cigarešu reklāmu plakātiem: eleganti vīrieši iesirmi deniņiem, uzmodināši smaidīdami, sniedza dekolētām dāmām savas etvijas, kamēr ar otru roku bija aptvēruši šampanieša pudeles; kovboji uz zirgiem ar velnišķīgu jautrību sejās, ar laso vienā un cigaretē otrā rokā. Aiz viņiem vilkas neticami liels un tikpat neticami zils tabakas dūmu mākonis, kas kā zīda karogs aizvījās pāri prerijai līdz apvārsnim.

Plānprātīgš bija notupies pie krāsns un no aukstuma drebēja. Mutē viņš turēja uz kociņa uzspraustu cukura karameli un ar tādu neatlaidību sūca šo spilgti sarkano karameli, ka tas mani kaitināja; no mutes kaktiņiem uz leju tecēja divas tikko samanāmas tievas sirupa strūkliņas.

— Bernhard, — meitene teica maigi, noliecās pār viņu un ar kabatas lakatiņu rūpīgi noslaucīja tam muti. Viņa nocēla no krāsns čuguna plati, savīkstīja avizes, iemeta tās iekšā, virsū uzlika malku un briketes un sarūsējušajai krāsns mutei pielika aizdedzinātu sērkociņu.

— Lūdzu, atsēdieties taču, — viņa man sacīja.

— Paldies, — es atbildēju, bet neapsēdos.

Man bija auksti un gribējās stāvēt tuvāk krāsnij, un kaut arī šis plānprātīgš kopā ar lēto atdzisušo ēdiena smaku izsauca vieglu riebumu, es jau iepriekš priecājos, domādams par kafiju, maizi un sviestu; es skatījos uz sniegbalto meitenes kaklu, salāpītām zeķēm viņas kājās, vēroju maigās galvas kustības, kad tā noliecās, lai paskatītos, vai uguns kuras.

Sākumā krāsns tikai dūmoja, beidzot es izdzirdēju, ka sāk sprakšķēt šķīlas, liesmas klusi sprauslāja un dūmi vairs nenāca. Visu laiku meitene notupusies sēdēja pie manām kājām, netīriem pirkstiem rosīdams ap krāsns muti un palaikam noliekdamās, lai uzpūstu liesmu.

Piepeši viņa piecēlās, uzsmaidīja man un aizgāja aiz letes. Viņa it grieza ūdenskrānu, nomazgāja rokas un ieslēdza kafijas aparātu. Es piegāju pie krāsns, ar ķeksi pacēlu čuguna plati un vēroju, kā liesmas, malku apņemdamas, jau sāka laizīt briketes. Kļuva patiešām silti. Elektriskajā kafijas mašīnā jau sāka burbulot ūdens, un es jutu, ka man auga apetīte. Pēc dzeršanas mani allaž rodas liela kāre pēc kafijas un brokastīm — bet uz aukstajām desinām ar krunkaino ādu un salātu blodām es skatījos ar riebumu. Meitene satvēra skārda kasti pilnu tukšām pudelēm un izgāja laukā. Palicis vienatnē ar plānprātīgu, es jutu sevī divainu sapikumu. Bērns man nepievērsa nekādu vēribu, taču mani padarīja traku tas, cik pašapmierināti viņš sēdēja un sūca savu pretīgo karameli.

Es nosviedu cigareti. Kad atvērās durvis, es sablījos, jo meitenes vietā parādījās mācītājs, kas nupat bija noturējis mesu. Viņa apaļo un bālo zemnieka seju tagad ierāmēja melna un ļoti tīra platmale. Kad viņš bija padevis «labrit», tā sejai kā ēna pārsliedēja vilšanās, jo tas pamanīja, ka vieta aiz letes ir tukša.

— Labrit, — es atteicu un nodomāju: nabaga puisis. Tikai tagad man iebāvēs prātā, ka tā taču ir Septiņsāpju baznīca, kuru nupat biju apmeklējis; nu es līdz sīkumiem zināju visu, kas attiecas uz šo mācītāju: atsauksmes par viņu bija viduvējas, sprediķi cilvēkiem nepatika — tajos bija pārāk maz patosa, bet balss skanēja pārāk aizsmakusi. Kara laikā viņš nebija veicis nekādus varoņdarbus, nebija kļuvis ne par varoni, nedz pretestības cīnītāju, viņa krūtīs negreznoja ordeņi, arī uz mocekļa oreolu viņš nevarēja pretendēt; viņa papīrus bija sabojājis visparastākā disciplinārā soda ieraksts par jundas nosebojumu. Bet viss tas bija nieks, salīdzinot ar kādu divainu mīlas dēku. Tiesa, vēlāk gan izrādījās, ka mācītāja jūtām bijis tikai platonisks raksturs, tomēr tās bija sasniegušas tāda garīga maiguma pakāpi, kas iestādēm radīja nepatiku. Marijas Septiņsāpju baznīcas mācītājs bija viens no tiem, kurus prelāta kungs apzīmēja par tipiskajiem «trīsmīnsmācītājiem» ar tendenci nolaisties līdz «četri ar krustiņu». Mācītāja mulsā vilšanās bija tik acīm redzama, ka man kļuva neērti. Es aizsmēķēju otru cigareti, pateicu vēlreiz labrit un centos neskatīties uz šo neievērojamo seju. Ikreiz, kad redzu mācītājus viņu melnajos talāros ar nevainīgas drošības un tai pašā laikā nedrošības izteiksmi sejā, mani pārņem savāda sajūta — niknuma un līdzjūtības sajaukums — tāda pati mani pārņem arī tad, kad redzu savus bērnus.

Mācītājs nervozi sita ar divmarku monētu pa letes stiklu. Bet, kad durvis atvērās un ienāca meitene, viegls sārtums pārklāja viņa kaklu un iesitās sejā.

— Vai, — viņš steidzīgi noteica, — es atnācu tikai pēc cigaretēm.

Es uzmanīgi vēroju, kā viņa īsie baltie pirksti, starp kotletēm manevrējot, uzmanīgi tuvojās cigaretēm, kā viņš samakšķerēja sarkanu paciņu un, naudas gabalu uz letes uzmetis, ar tikko dzirdamu «ardievu» atkal steidzīgi atstāja būdu.

Nolūkdamās viņam pakal, meitene nolika grozu, ko bija turējusi rokā, un es sajutu, ka man saskrien siekalas mutē, redzot šīs svaigas baltās maizītes.

Saceldami griezīgu troksni, ārā manevrēja tramvaji, kopā sakablināti netīri balti vagoni atstāja depo un brauca garām, vīdamies kā čūskas; kā vilcinādamies tie devās prom, un to riteņu griezīgās skaņas attālinājās dažādos virzienos.

Aparātā klusi burbuļoja kafija, plānprātīgš sūca savu kociņu, uz kura vairs bija atlikusi tikai ļoti plāna caurspīdīga sarkanīgā cukura kārtiņa.

— Kafiju? — jautāja meitene aiz letes. — Vai vēlaties kafiju?

— Jā, lūdzu, — es ātri sacīju un, it kā manas balss skaņas aizkustināta, viņa pagrieza pret mani savu mierīgo un skaisto seju un, pastūmusi zem aparāta krāna tasi, smaidīdama palocīja galvu. Viņa uzmanīgi atvēra skārda kārbu ar maltu kafiju un līdz manīm nonāca brīnišķīgā smarža; kādu mirkli vilcinādamās, meitene jautāja:

— Cik kafijas, cik tases jūs vēlaties?

Es steidzīgi izvilku naudu no kabatas, izgludināju naudas zīmes, ātri saliku monētas kaudzītē, vēlreiz pārmeklēju kabatas, tad visu saskaitīju un atbildēju:

— Trīs, jā, man vajadzētu trīs — trīs tases.

— Trīs, — viņa atkātoja, atkal pasmaidīja un piebilda:

— Tad es jums došu kanniņu; tā būs lētāk.

Es vēroju, kā īpašā niķeļa tvertnītē viņa ieliek četras karotes kafijas ar kaudzi, tad ielika tvertnītē mašīnā, paņēma nost tasi un tās vietā piebīdīja kannu. Kamēr viņa tā mierīgi rikojās ap krāniem, iekšā kaut kas trokšņoja un virmoja, ūdens garaiņi šņākdami sitās laukā un virpuļodami aizsedza viņas seju, un es redzēju, kā kannā tecēja tumšbrūns šķidrums; mana sirds sāka klusi dauzīties.

— Vai es varu dabūt arī maizītes? — es jautāju. — Tās ir svaigas?

— Protams, — viņa atteica. — Cik jūs vēlaties? Tās ir gluži svaigas.

— Četras, — es teicu, — un sviestu arī!

— Labi. Cik?

— Nu — piecdesmit gramu.

Viņa izņēma maizītes no groza, uzlika tās uz šķīvja un, paņēmusi pusmārciņas sviesta paciņu, sāka ar nazi to sadalīt.

— Man nav svaru. Vai drikstētu būt arī vairāk? Kāda astotā daļa mārciņas? Tad es to varētu nogriezt ar nazi.

— Jā, — es noteicu, — droši. — Un es skaidri redzēju, ka tur bija iznācis vairāk nekā mārciņas astotdaļa — tā porcija, ko viņa nolika maizītēm blakus, bija lielāka no četrām nogrieztajām pikām.

Uzmanīgi viņa izņēma sviestu no papīra un tuvojās ar paplāti manam galdam.

Turot paplāti man pie pašas sejas, viņa ar brīvo roku gribēja izklāt

salveti; es viņai palīdzēju, atlokojot salveti, un te uz brīdi sajutu viņas roku smaržu: tā bija patikama.

— Tā, lūdzu, — viņa teica.

— Liels paldies, — es atteicu, tad ielēju sev kafiju, iebēru cukuru, apmaisīju un dzēru. Kafija bija karsta un laba. Vienīgi mana sieva prot tādu varīt, bet man reti iznāk dzert kafiju mājās, un es sāku pārdomāt, cik ilgi jau nebiju tādu baudījis. Dzēru vairākus malkus pēc kārtas un tūlīt jutu, ka mana labsajūta sāka uzlaboties.

— Jūsu kafija ir brīnišķīga, — es uzsācu meitenei, — brīnišķīga!

Viņa man uzsmaidīja, pamāja ar galvu, un es piepeši sapratu, cik labprāt es viņā skatos. Tās klātbūtne viesa manī labsajūtu un mieru.

— Neviens vēl nav teicis, ka mana kafija ir tik laba.

— Bet tā tas ir, — es paskaidroju.

Vēlāk es ārā izdzirdu tukšu pudeļu šķindoņu; ienāca piena vedējs un atnesa pilnās; meitene tās mierīgi pārskaitīja ar saviem bālaļiem pirkstiem; pienu, kakao, jogurtu un krējumu. Būdā kļuva pavisam silts. Plānprātīgš arvien vēl sēdēja, turēdams mutē nolaizīto kociņu, un palaikam izdeva kaut kādas skaņas — aprautas valodas drisikas, kur visas sākās ar burtu «c»: cu, cuca, ca, cooo. Mežonīgs, noslēpumains ritms bija šajos šņācošajos šļupstos; ikreiz, kad meitene viņam pievērsās, plānprātīga sejā parādījās nirdzīgs smaids.

Ienāca tramvaju mehāniķi, nopēma aizsargbrilles, apsēdās un ar salmu stiebrīņiem dzēra no pudelēm pienu. Pie viņu darba drēbēm es pamanīju pilsētas ģerboni. Uz ielas atdzīvojās kustība. Tramvaji vairs nevilcās garās virknēs cits aiz cita; tagad netīrie baltie vagoni brauca regulārīk pēc noteikta laika.

Es domāju par Kēti, savu sievu, domāju par to, ka vakarā būšu ar viņu kopā. Bet pirms tam man vēl jāsagādā nauda un jāsameklē istaba. Naudu sadabūt ir grūti, kā es vēlētos, lai būtu kāds, kas to varētu nekavējoties aizdot. Bet tāda pilsētā, kāda ir mūsējā, — pilsētā ar trīssimt tūkstoš iedzīvotājiem — ir grūti atrast cilvēku, kas būtu gatavs tūlīt aizdot naudu, tiklīdz kāds palūdz. Es pazistu dažus cilvēkus, pie kuriem man nebūtu tik grūti griezties, un nolēmu doties turp; ejot gar viesnīcām, pie viena varbūt varētu apjautāties arī par istabu.

Kad kafija bija izdzerta, bija jau ap septiņiem. Bufetes telpa — tabakas dūmiem pilna. Kāds noguris, neskuvies invalīds, kas pirmīt smaidīdams ieklīboja, tagad sēdēja pie krāsns, dzēra kafiju un baroja plānprātīgu ar siera maizi, ko bija izvēstījis no avižu papīra.

Bet meitene mierīgi ar lupatu rokā stāvēja aiz letes, saņēma un izdeva naudu, uzsmaidīja, sasveicinājās, rosījās ap kafijas aparātu svirām un slaucīja ar dvīli pudeles, kuras ņēma laukā no karsta ūdens. Šķita, ka tas viss viņai padevās bez grūtībām, neprasot nekādu piepūli, kaut arī pa laikam pie letes saradās nepacietīgu cilvēku pūlis. Viņa izsniedza karstu pienu, pārdeva aukstu un siltu kakao, un brīžiem tvaika strūkla šņākdama izlauzās no kafijas aparāta, aizsedzot meitenes seju; viņa zvejoja ar koka knaiblēm gurķus no burkas, kas izskatījās netīra... un pēkšņi būda kļuva tukša. Vienīgi kāds resns jauns puisis ar dzeltenu seju stāvēja pie letes ar gurķi vienā un aukstu kotleti otrā rokā. Viņš ātri apēda ir vienu, ir otru, aizpīpoja cigareti, laiski sameklēja naudu, ko acīm redzot nēsāja tāpat kabatās. Uzmetis skatienu viņa jaunajam, tikai mazliet sagumzītajam uzvalkam un kaklasaitēi, es pēkšņi sapratu, ka šodien ir svētdiena, ka pilsētā sākusies svētdiena; un man iesāvēs prātā, cik grūti tadā dienā būs sadabūt naudu.

Aizgāja arī jaunais puisis, un bufetē palika tikai kāds neskuvies invalīds, kas neatlaidīgi un pacietīgi bāza plānprātīgam mutē siera maizes kumosus, atdarinādams pie tam viņa skaņas — cu, cuca, cacuco. Taču pieaugušā šļupstiem trūka šī mežonīgā fascinējošā ritma. Domās iegrimis, es raudzījos uz plānprātīgu, kas, gausi košļādams, rīja kumosus. Būdas sienai pieslējusies, meitene vēroja invalīdu un zēnu. Viņa dzēra no krūzes karstu pienu un lēnām piekoda klāt sausu maizīti. Bufetē bija iestāties klusums un miers, bet manī nez kāpēc auga spējš īgnums.

— Maksāt! — es skaļi iesaucos un piecelos.

Kad invalīds man uzmeta vēsu, pētījošu skatienu, es jutu kaut ko kaunam līdzīgu. Arī plānprātīgš pievērsās man, bet viņa mīglainais gaišzilo acu skatiens aizklīda kaut kur garām. Klusumu pārtraucot, meitene teica:

— Liec viņu mierā, tēv, man šķiet, ka Bernhardam pietiek.

Viņa paņēma man no rokām aslgnāciju, iemeta to cigāru kastē zem galda un nesteidzoties izdeva naudu, noskaitījusi monētas uz stikla

plates, kas klāja leti; kad es pāri letei piestūmu tai dzeramnaudu, meitene paņēma to, klusi pateica «paldies» un, atkal krūzi pie mutes pielikusi, turpināja dzert pienu. Viņa bija skaista arī spilgtajā dienas gaismā, un es kādu brīdi pavilcinājos, iekāms izgāju. Man būtu gribējies tur palikt, sēdēt un stundām kaut ko gaidīt; es paliku stāvam, šai trijotnei muguru pagriezis, tad saņēmos, klusi pateicu «ar labu ritu» un izsteidzos laukā.

Aizdedzinājis cigareti, es lēnām aizsoļoju uz pilsētas pusi, lai sadabūtu naudu un salūkotu istabu vakaram.

IV

Kad es eju pie krāna, lai ielaistu spainī ūdeni, gribot negribot redzu sevi spogulī: kalsnu sievieti, kas iepazinusi dzīves rūgtumu. Mati man vēl ir kupli, un sirmums denīnos, kas gaišajiem matiem piedod sidrabainu mirdzumu, pagaidām vēl ir tikko samānāms — šie nedaudzie sirmie mati ir tikai sīkas sāpju pēdas, kuras izcietu savu divu mazuļu dēļ, par kuriem biktstēvs saka, ka man tie esot jāpielūdz. Viņi toreiz bija tikpat veci, cik pašreiz Francis, — tie tikko kā sāka sliekties guļiņā kājās un centās ar mani runāt. Šie bērni nekad nav rotaļājušies ziedu pilnā plāvā, taču laiku pa laikam es viņus redzu ziedu pilnā plāvā; sāpes, ko izjūtu, ir dalītas — jauktas ar zināmu gandarījumu, gandarījumu par to, ka vismaz šos divus bērnus dzīves likstas neskars. Un, neraugoties uz to, domās es redzu šīs divas neesošās būtnes pieaugam, maināties gadu no gada, pat mēnesi no mēneša. Viņi izskatās tādi, kādi tagad izskatītos mani mazie, ja viņi būtu palikuši dzīvi. Šo divu bērnu acīs, kas raugās no spoguļa dzilēm un mājman, ir kāda gudrība, kuru, lai gan saprotu, tomēr neizmantoju. Neizmantoju tāpēc, ka abu šo bērnu sāpīgi smaļdošajās acīs, kas manī neraugās no spoguļa sidrabainās krēslas, es redzu pacietību, neizsmeļamu pacietību, bet es neesmu pacietīga. Es turpinu cīņu, kuru viņi neiesaka man nemaz sākt.

Spainis pildās lēnām, un, tiklīdz ūdens guldzēšana paliek klusāka, aizvien klusāka un draud apklust pavisam, un es sadzirdu, ka skārda trauks, kas ir manas ikdienišķās cīņas ierocis, ir piepildījies, mans skatiens no spoguļa dzilēm atgriežas atpakaļ un uz mirkli vēl pakavējas pie manas pašas sejas: vaigu kauli ir mazliet izspīdušies, jo esmu sākusi novājet, baltā āda kļuvusi iedzeltena, un es prātoju, vai šovakar nevajadzētu mainīt lūpu zīmuļa toni — varbūt likt mazāk košu.

Cik tūkstošām reižu neesmu izdarījusi šo kustību, ko atkal atkārtot! Neskatoties, pēc skaņas vien, es zinu, ka spainis ir pilns, aizgriežu krānu, manas rokas satver spaini, es jūtu, kā saspringst roku muskuļi, un vienā paņēmienā nolieku smago spaini zemē.

Un tad es sāku savu cīņu — cīņu ar netīrumiem. Nezinu, kur man rodas cerība, ka reiz tomēr tikšu ar tiem galā. Es mazliet pavilcinos, spogulī neskaidrāmās, sakārtotajās matos, novācu no galda brokastu traukus un aizpīpoju puscigareti.

Kaimiņi jau pamodušies — plānājam sienai cauri es skaidri dzirdu gāzes liesmas šņākoņu, parasto rīta ķīkināšanos, ienīstās balsis, kas sarunājas savā starpā. Viņš acīm redzot vēl gul gultā. Viņa mūrmīnāšanu es nesaprotu, un viņas vārdus saprotu tikai tad, kad viņa runā, pagriezusies uz manu pusi.

Viņš laikam tai lasa priekšā kinoteātru programmu, jo piepeši es dzirdu viņu sakām: tieši tur mēs aiziesim...

Tātad vakarā viņi kaut kur ies — uz kino, krogu, un es sāku klusībā nožēlot, ka esmu sarunājusī tikšanos ar Fredu, jo šovakar būs klusums, vismaz klusums blakus istabā.

Bet Freds jau laikam ir ceļā, lai sadabūtu istabu un naudu, un mūsu tikšanos vairs nevar atlikt.

Tiklīdz es atbūdu nost skapi, man virsū birst apmetuma gabali, kas nolupuši no sienas, ar troksni tie ripo starp skapja kājām un ātri pārklāj visu grīdu — kaļķa gabali, drupaini un sausi, jau pēc dažiem soļiem pārvēršas putekļos. Dažreiz atdalās arī lielāki apmetuma gabali, spraugas kļūst arvien lielākas, aiz skapja rodas tāds kā aizdambējums, un, kad es bīdu nost skapi, iecerāts tāds troksnis, it kā tālumā ducinātu pērkonu, bet kaļķaino putekļu mākonis vēsta, ka sākusies sevišķi grūta cīņas diena. Visus istabas priekšmetus pārklāj putekļi — smalks kaļķa pulveris, un atkal ar lupatu viss jātīra no jauna. Zem kājām man čirkst, un aiz kabīnes plānās sienas es dzirdu mazā klepu, jo šie pretīgie putekļi viņam cērt kaklā. No izmisuma es jūtu fiziskas sāpes, bet rīklē iesprūdis bailu kamols, ko cenšos norīt. Rīju no visa spēka — putekļu, asaru un izmisuma sajaukums no-

slid kuņģī, un tagad es tiešām sāku ciņu. Atvērusi logu, saslauku apmetuma gabalus vienā kaudzē, es jūtu, ka seja man raustās. Ar putekļu lupatu visu rūpīgi notīru un beidzot iemērcu mazgājamo lupatu ūdenī. Tiklīdz kāds kvadrātmētrs notīrīts, esmu spiesta lupatu izskalot, un tirajā ūdenī tūlīt izplūst piena balts mākonis. Pēc trešā kvadrātmētra ūdens jau kļūst biezs, un, kad es spaini izleju, dibenā paliek kaļķa nogulsni, kas ar rokām jāizgrābj un jāizskalo. Un atkal man jāpiepilda spainis ar ūdeni.

Es raugos spogulī un, neredzēdama sevi, es tur redzu viņus, abus mazos, Regīnu un Robertu, dvīņiņus, kurus es dzemdēju, lai redzētu, kā viņi mirst. Tās bija Freda rokas, kas pārgrieza tiem nabas saiti, kas vārija instrumentus, kas vēsināja manu pieri, kad es kļiedzu dzemdību sāpēs. Viņš kurināja krāsnī, tina mums abiem cigaretes un šajā laikā skaitījās dezertieris, un dažkārt man liekas, ka sāku viņu mīlēt tikai no tā brīža, kad izpratu, cik ļoti viņš nicina likumus. Viņš pacēla mani uz rokām, nonesa pagrabā un bija klāt, kad es pirmo reizi pieliku pie krūts mazuli tur lejā, pagrabā, sasmakušajā vēsumā, blāvajā sveces gaismā; Klemenss tad sēdēja uz sava krēslīņa, aplūkodams bilžu grāmatu, un pāri mūsu mājai lidoja granātas.

Bet ūdens guldzēšana, kas kļūst arvien draudīgāka, sauc mani atpakaļ ciniņās ar netirumiem, un, kad es ar ierastu vēzienu nolieku spaini uz grīdas, es redzu, ka tajās vietās, kur tikko mazgāju, grīda ir izžuvusi un atkal rēgojas līdz nāvei apnicīgās baltās kaļķu pēdās, pretīgie traipi, par kuriem es zinu, tie nav iznīcināmi. Bet šis baltais kaļķis bēdē manu labo gribu, salauz manu spēku, un mierinājums, ko rada dzidrais ūdens spainī, ir gaužām niecīgs.

Atkal un atkal no jauna es lieku tukšo skārda trauku zem krāna, no kura lēni plūst ūdens, un manas acis ieurbjas miglīnā spoguļa dzīlē, es redzu savu bērnu ķermeņus, uztukušus no blakšu kodieniem, redzu viņus utu saēstus, un mani pārņem riebums, domājot par to milzīgo parazītu armiju, ko mobilizē karš. Utu un blakšu, odu un blusu miljardi mobilizējas, tiklīdz sākas karš. Tie klausā mēmajai pavēlei, kas tiem saka, ka nu būs darbs.

Ak, es zinu un neaizmirstu! Es zinu, ka maniem bērniem nāvi atnesa utis, ka mums no kādas fabrikas, kas piederēja veselības aizsardzības ministra brālēnam, pārdeva pilnīgi nederīgu līdzekli tai laikā, kad istos, iespaidīgos līdzekļus pārdošanā nelaida. Ak, es zinu un neaizmirstu, jo tur, spoguļa dzīlēs, es redzu viņus, abus savus mazos, sadurētus un neglītus, drudzī kļiedzam, viņu mazie ķermeņi no nevajadzīgiem iešļircinājumiem bija uztukuši; es aizgriezu krānu, bet spaini nenocēļu, jo šodien ir svētdiena, un es gribu mirkli atpūties šajā ciņā pret netirību, kuru radījis karš.

Un es redzu Freda seju, kas nepielūdzami noveco. Redzu tā vaibstus, ko iztukšojusi dzīve, dzīve, kurai nebūtu jēgas bez mīlestības, ko mani iedvēs viņa seja. Tā ir vīrieša seja, kuru pārāk agri pārņēmusi vienaldzība pret visu, ko citi vīrieši nem nopietni. Es domāšu viņu redzu bieži, ļoti bieži, vēl biežāk no tā brīža, kad viņš vairs nedzīvo kopā ar mums.

Spoguļi es redzu sevi smaidām. Izbrīnījusies es lūkojos savā smaidā, par kuru līdz šim man nebija ne jausmas, uzmanīgi klausos, kā tek ūdens, kā tā guldziens kļūst arvien klusāki. Es nespēju atraut skatienu no spoguļa dzīles un pievērst to savai sejai, istajai sejai, par kuru es zinu, ka tā nekad nesmaida.

Tur, spoguļa tālē, es redzu sievietes — dzeltenas sievietes mazgājam veļu pie lielām upēm, kas kūtri veļ savus ūdeņus; dzirdu dziedāšanu — melnas sievietes, kas rok sakaltušu zemi, dzirdu viņu dikdieu vīrus bezjēdzīgi, tomēr valdzinoši rībinām bungas, redzu brūnas sievietes akmens blodās smalcinām graudus, nesam uz mugurā zīdaiņus, kamēr vīrieši tup ap uguns kuriem — pipēm mutē, redzu savas baltās māsas Londonas, Ņujorkas un Berlīnes ires kazarmas, Parīzes ielīņu tumšajās aizās — sarūgtinātas sejas, kas izbiedētas klausās, vai tās nesauc dzērājs vīrs.

Bet spainis jau sen ir pilns, un kaut arī ir svētdiena, man jāmazgā, man jācinās ar netirumiem.

Jā, šodien ir svētdiena, un es būšu kopā ar Fredu. Mazais gul. Klemenss ar Karlu piedalās procesijā. No pagalma līdz manim nonāk triju dievkalpojumu skaņas, es dzirdu divu atpūtas koncertu atbalsis, kādu lekciju un kāda aizsmakuša nēģera dziesmu, kas spiežas visam cauri, un tā vienīgā satrauc manu sirdi.

...and he never said a mumbaling word...

...un viņš neteica neviena vārda...

Varbūt Freds dabūs naudu un mēs iesim padejot. Nopirkšu sev jaunu lūpu zīmuli, paņemšu lejā pie mājas saimnieces uz parāda. Arvien vēl dzirdu maigo un aizsmakušo nēģera kļiedzienu, dzirdu to cauri ūdenaļņiem sprediķiem, un es jūtu, ka mani ceļas naidis.

...dey nailed him to the cross, nailed him to the cross.

...viņi sita to krustā, sita to krustā.

Jā, šodien ir svētdiena, un mūsu istabu pilda cepšanas gaļas smarža; šīs smaržas pūtiek, lai es varētu raudāt, raudāt par bērnu prieku, kuri tik reti dabū gaļu.

...and he never said a mumbaling word — nēģeris dzied.

...un viņš neteica neviena vārda...

(Turpinājums sekos)

M. Gorkijs: «Ķīmija — tā ir brinumu zeme, tajā apslēpta cilvēces laime, saprāta lielākie iekarojumi tiks izdarīti tieši šai jomā»

Kādas apbrīnojamas paredzēšanas spējas bija šim lielajam rakstniekam un humanīstam! Tā vien šķiet, ka šie vārdi uzrakstīti nupat, kad mākslīgās vielas — plastmasas arvien plašāk un plašāk ieviešas. Tās iespiežas arī tādās nozarēs, kur to uzvaras gājiens ir vispārsteidzošāks — lidmašīnu būvē.

Plastmasu vieglums, izturība un vienkāršās pārstrādes metodes jau gadus piecpadsmit pievērs aviakonstruktoru uzmanību. Kopš 1945. gada plastmasu detaļas sāk arvien plašāk lietot lidmašīnu būvē. Sevišķu ievēribu izpelnījušies stikla plastolīti — ar sintētiskajiem sveķiem piesūcinātas un sacietinātas stikla šķiedru plāksnes. Tās ir apmēram piecas reizes vieglākas par tēraudu, bet to īpatnējā stiprība var būt pat lielāka nekā tēraudam. No stikla plastolīta izgatavo gan lidmašīnu spārnus, korpusus, gan arī citas daļas. Plastmasas ir brīnišķīgi siltuma, skaņas un elektrības izolatori. Sevišķi iecienītas ir trīskārtu konstrukcijas — vidū putu plastmasu pildījums, abās pusēs izturīgas plastmasu plāksnes.

Plastmasas lieto arī lidmašīnu iekšējā apdarē — starpsienas un mēbeles gatavo no trīskārtu konstrukcijām, cauruļvadus no polietilēna, durvis, krēslus, logu rāmļus — no cieta polivinilhlorīda, paklājus, divānu un krēslu sēdekļus — no polikretānu putām utt. Reaktivajā pasažieru lidmašīnā TU-104 ir vairāk par 120 000 plastmasas detaļu.

Stikla plastolīti spīdoši pierādījuši savu lietderību — tie iztur augstas temperatūras labāk nekā alumīnija kausējumi. Vai tam kāda nozīme lidmašīnās? Augšā taču valda stindzinošs sals? Tā tas ir, bet, lidojot ar milzīgiem ātrumiem, lidmašīnas virskārta berzes dēļ ar gaisu var ievērojami sakarst. Lūk, daži skaitļi: lidojot 11 000 metru augstumā, konstrukcijas virsma atkarībā no lidojuma ātruma sakarst: lidojot ar skaņas ātrumu — 64° C, lidojot divreiz ātrāk par skaņu — 207° C, bet, lidojot 3,5 reizes ātrāk par skaņu — 612° C.

Pētnieciskie darbi neaprimst ne uz mirkli. Tūkstošiem pētnieku un inženieru neatlaidīgi meklē atrisinājumus jaunām, vēl sarežģītākām problēmām.

Viena no tādām ir atgriešanās problēma. Kā panākt, lai Zemes pavadoņi vai kosmiskā rakete sekmīgi izrāztos cauri Zemes atmosfēras slānim? Kā uzskata pētnieki, berzes dēļ rakete var sakarst līdz temperatūrai, kas pārsniedz Saules virskārtes temperatūru — 10.000—15.000° C! (tiesa, gan uz neilgu laiku — minūti vai dažām desmit sekundēm). Bez tam to pavadā vienlaicīgs mehāniskais trieciens pret atmosfēras blīvākiem slāņiem.

Tā diena, kad uz Zemes atgriezies kosmiskā rakete, būs cilvēka radošās domas triumfs. Tas būs arī plastmasu triumfs — jo kosmiskās raketes izveidē ļoti nozīmīga vieta būs ierādīta plastmasām. Pēdējā laikā iegūtie polimeri iztur ilgstošu kausēšanu 500—600° C augstā temperatūrā. Bet raketei šī temperatūra būs jāiztur tikai neilgu laiku. Pateicoties nelielajai siltumvadītspējai, par vislabāko materiālu izrādījušās caurstiegtas plastmasas. Plastmasu ārējais slānis augstajā temperatūrā pamazām pārogļojas, sadeg un sairst, tālākie slāņi aiztur karstumu, bet iekšējais slānis nodrošina iekārtas normālu darbību. Pie tam pārbaudēs vislielāko ievēribu izpelnījis sintētisko plastmasu pirmdzimtais — fenolfomaldehīda sveķi, kurus ar nosaukumu «bakelīts» vai «karbolīts» ražoja jau pirms četrdesmit pieciem gadiem. Tagad šie sveķi parādījušies jaunā veidā: stikla šķiedru caurstiegtoti, ilgstošā, sarežģītās apstrādes rezultātā tie kļuvuši par drošu aizsargu kosmiskajam kuģim. 2 minūtes ilgi tie iztur 2500° C augstu temperatūru, bet, pēc amerikāņu datiem, kādā pārbaudē 20 sekundes izturējuši 16.000° C augstu temperatūru, pie tam plastmasas koka iekšpusē novietotā elektronu iekārta sasilusi ne vairāk par 120° C un darbojusies netraucēti.

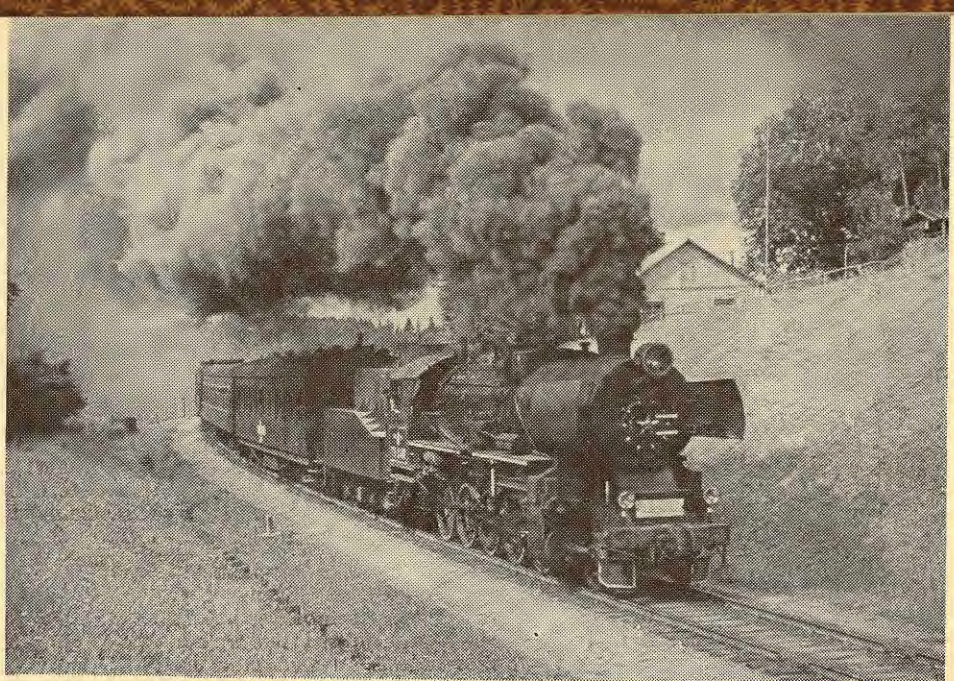
Kā notiek šādas pārbaudes? Tās parasti ir ļoti sarežģītas un dārgas. Visvienkāršākā pārbaude ir ar acetilēna liesmu. 1,25 cm bieza leģēta tērauda plāksne to izturēja tikai 42 sekundes, kamēr fenolfomaldehīda — stikla plastolīta plāksne «Astrolīts» — 142 sekundes.

Termoizturīgu materiālu izgatavošanai lieto arī epoksidu un silicijorganiskos sveķus un azbesta stieģojumu, taču pēdējā laikā veselīgu sensāciju radīja fenolfomaldehīda sveķi, kas caurstiegtoti ar neilona šķiedrām. Neilona? Atkal šķietams absurds — neilona temperatūras izturība ir daudz mazāka nekā stikla. Tomēr — eksperimenti rādīja, ka šāds materiāls vīrs 7000° C sairst par 35% lēnāk nekā ar stikla šķiedru stieģrotais. Tas var likties divaini, bet ir gluži likumsakarīgi. Varbūt dažs labs lasītājs būs dzirdējis par atomārā ūdeņraža degli; sākot ar 2500° C, bet intensīvi ap 3500° C t°, ūdeņraža molekulas sašķīst atomos. Šis process patērē ļoti daudz siltuma. Pētnieki uzskata, ka tas pats augstās temperatūrās notiek arī ar fenolfomaldehīda neilona plastmasu; tas samazina plastmasu sakaršanu.

Lūk, daži pirmie rezultāti. Dažu gadu laikā radīti jauni materiāli, izstrādātas jaunas teorijas. Tas papildinām apstiprina M. Gorkija vārdus.

P. Duburs

LATVIJAS MAGISTRĀLES RĪTDIENA

«STAVA KĀPUMA»

V. Gaļļa fotoetide

Sliežu ceļi... Visparastākā, visiem pazīstama ainava. Desmitiem reižu jau redzēti un apskatīti sudrabi ceļu pavedieni, kas, te savijoties, te atkal atšķetinoties, sniedzas tālumā plašajos līdzenumos vai arī, metot neiedomājamus likumus, izlaužas līdz grūti pieejamiem kalnu rajoniem. Un tomēr katru reizi, ieraugot dzelzceļa stīgu, dzirdot lokomotīvu spalģos svilpienus, rodas doma par ceļojumiem, par tālām zīmēm, neredzētām pilsētām. Arī šoreiz dosimies ceļojumā. Bet tas būs ceļojums nākotnē. Trauksimies savās domās ar ātrvilienu septiņus gadus uz priekšu, lai no jauna ieraudzītu dzelzceļa stīgu, stacijas un depo.

No pirmā acu uzmetiena šķiet, ka nekas nav mainījies. Tas pats ceļš, tas pats vilciens... Tas pats? Bet, lūk, paskatieties uzmanīgāk: kāpēc nekur neredz no lokomotīves skursteņa nākam biezus dūmu mutuļus? Un pati lokomotīve? Jā, tā vairs nav visiem mums labi pazīstamā tvaika mašīna, bet gan varena lieljaudas dizellokomotīve, kas ved mūsu vilcienu uz priekšu ar 100 kilometru lielu ātrumu stundā. Un ko jūs teiksiet par vagonu ar ērtiem, mikstiem sēdekļiem un gaisa kondicionēšanas iekārtu? Vai tas nav komfortablāks par pašreizējiem? Un, ja jūs varētu ielūkoties pašā sliežu ceļā, tad konstatētu, ka arī tur notikušas lielas pārmaiņas: ceļš guldīts uz šķembu pamatnes, koka gulšņu vietā stājušies daudz izturīgākie dzelzsbetona, bet vieglās novecojušās sliedes apmainītas pret smagākām.

Lūk, arī tuvojas stacija. Nekur neredzam tik ierastos pārmijnieku posteņus, nav redzami arī paši pārmijnieki ar karodziņiem rokās. It kā pašas no sevis pārbīdās pārmijas, zaļā signāluguns vēsti, ka ceļš brīvs. Stacija gata, pieņem vilcienu. Modernas vadīšanas ierīces aizstājušas cilvēka darbu. Kamēr vilciens stāv, ieejam pie stacijas dežuranta. Sarežģīta aparātūra dod viņam pārskatu par vilcienu izvietojumu un ceļu stāvokli visā plašajā stacijas teritorijā. Laiku pa laikam viņš pamet skatienu uz televīzora ekrānu. Vai darba disciplīnas pārkāpums? Nebūt nē, runa taču nav par vienkāršu televīzijas aparātu, šis te ar speciālu ekrānu atļauj

ieraudzīt, kā rit darbs visos stacijas ceļos. Kuru staciju te apraksta: Šķirotavu, Ventspili, Krustpili vai Jelgavu? Nezinām pateikt. Un tas galu galā arī nav svarīgi. Šajā gadījumā runa taču ir par ceļojumu uz rītdienu. Bet 1965. gadā šādu ainu varēs ieraudzīt ne jau vienā stacijā vien.

Jā, kopā ar visām mūsu republikas tautas saimniecības nozarēm arī Latvijas dzelzceļa transports spers septiņgadē milzīgu soli uz priekšu. Pietiek atzīmēt, ka kapitālieguldījumi dzelzceļā sasniegs 1300 miljonu rubļu. Tie ir pusotras reizes lielāki nekā iepriekšējos septiņos gados. Nemitīgi pieaugot rūpniecības produkcijai, ievērojami palielināsies arī preču apgrozība dzelzceļiem. 1965. gadā Latvijas dzelzceļnieki nosūtīs par 3,5 miljoniem tonnu tautas saimniecības kravu vairāk nekā 1958. gadā. Lai iedomātos, ko nozīmē šis skaits, atzīmēsim, ka tāda kravas daudzuma pārveidāšanai nāktos sastādīt vairāk nekā 2300 parasta svara preču vilcienu. Mēs rakstām «nāktos» tādēļ, ka septiņgades beigās mūsu dzelzceļā 75 procentus no visas kravas apgrozības veiks dizellokomotīves, bet tās spēj vadīt ievērojami smagākus vilcienu nekā tvaika lokomotīves. Aprēķināts, piemēram, ka pēc septiņiem gadiem Latvijas maģistrālē preču vilciena vidējais svars pieaugs par 265 tonnām. Dizelvilci ieviesīs visos galvenajos maģistrāles virzienos, tādos kā Rīga—Rēzekne, Rīga—Valka, Daugavpils—Abrene un citos ar apmēram 1000 kilometru kopgarumu. Jā, pēc septiņiem gadiem tvaika lokomotīves visā Latvijas dzelzceļā būs tāds pats retums kā tagad, piemēram, Rīgas Jūrmalas elektrificētajā iecirknī.

Ar vārdu «lokomotīvu depo» mums parasti saistās priekšstats par piekvēpusām sienām, sodrējiem, ogļu grēdām. Nekā tamlīdzīga mēs, piemēram, septiņgades beigās neredzēsim Rīgas lokomotīvu depo Šķirotavā. Tas kopā ar Daugavpils depo kļūs par lielāko dizellokomotīvu remonta bāzi Latvijas dzelzceļā. Pašos pamatos izmainīsies depo cehu iekārta, līdz nepazīšanai pārvērtīsies depo apkārtnē. Līdz ar tvaika lokomotīvēm pazudīs arī kvēpi un sodrēji, bet nepievilcīgo ogļu grēdu vietā droši vien ska-

tienu iepriecinās skaisti apstādījumi. Starpcitu, ogļu grēdas jau tagad kļūs ievērojami mazākas — lokomotīves taču pārkārto kurināšanai ar naftu, kas ir daudz izdevīgāk.

Jau tagad elektrisko vilcienu zaļie vagoni ātri un ērti nogādā Rīgas darbaļaudis iemīļotā atpūtas vietā — Ogrē. Līdz ar to būs pabeigta Rīgas piepilsētas zonas galveno līniju elektrifikācija. Un lai gan citu līniju elektrificēšanas darbi septiņgadu plānā nav paredzēti, elektrovilcienu varēs ieraudzīt arī ārpus šo līniju robežām. Tie gan nebūs parastie, bet Zaslauka motorvagonu depo iekārtotie elektroakumulatori vilcieni, par kuriem jau ir rakstīts. Apgrozība paredzēts laist arī ātrus dizelvilcienu.

Ne jau velti mūsu septiņgadī dēvē par tehniskā progresa septiņgadī. Moderna tehnika, sarežģīta aparātūra — viss tas nāks palīgā cilvēkam. Arī Latvijas maģistrālē plaši ieviesīs jauno tehniku. Stacijās arvien plašāk lieto radiosakarus, lai uzturētu kontaktu ar manevru lokomotīvēm, vagonu norakstītājiem utt. Dzelzceļa inženieri neatlaidīgi strādā pie jaunu un modernu sazināšanās veidu izstrādāšanas. Jau nodota ekspluatācijā 220 kilometru garā radioreleju sakaru līnija. Sekmīgi tiek risināta televīzijas izmantošanas problēma dzelzceļā. Tagad radīta televīzijas iekārta, kas ļauj gūt pārskatu 2,5 km attālumā.

Bet ne jau sakaru un signalizācijas saimniecībā vien ieviesīs moderno tehniku. Tā parādīsies visās sarežģītās dzelzceļa saimniecības nozarēs. Mašīnas nāks talkā ceļa darbos, vagonu remontā, būvaukumos. Dzelzceļnieku darbs kļūs vieglāks un ražīgāks.

Arī tērauda maģistrāles darbinieku sadzīves vajadzības nav aizmirstas. Intensīva dzīvokļu celtniecība dzelzceļā sākusies jau pirms vairākiem gadiem, un septiņgadē tās vēriens kļūs vēl plašāks. Līdz 1965. gadam nodos 150 tūkstoš kvadrātmetru apdzīvojamās platības, bez tam apmēram 40 tūkstoš kvadrātmetru dzelzceļa darbinieku dzīvokļu individuālā kārtā. Tātad varam būt droši, ka septiņgades beigās dzi-

vokļus saņems visi dzelzceļnieki, kuriem tie vajadzīgi. Dzīvokļu celtniecības plašais vēriens dos iespēju atteikties no tā saucamajiem «komunālajiem» dzīvokļiem. Jau tagad arvien vairāk ceļ mājas ar dzīvokļiem tikai vienai ģimenei. Tāds, piemēram, ir nesen uzceltais 64 dzīvokļu nams Šķirotavā.

Uzcels arī jaunus klubus, mazbērnu novietnes, bērnudārzus un slimnīcas. Rīgas mezgla dzelzceļnieki saņems skaistu kultūras namu. Tā celtniecībai jau atvēlēti 5 miljoni rubļu.

Latvijas dzelzceļa septiņgade ir Padomju Savienības tērauda maģistrāļu rekonstrukcijas grandiozā plāna neatņemama sastāvdaļa. Šķiet, ka nav vajadzīgs minēt daudz skaitļu un faktus, lai pārliecinātos par to, kāds milzīgs solis uz priekšu tiks sperts. Pietiek atzīmēt, ka kravas apgrozība PSRS dzelzceļos 1965. gadā sasniegs 1800—1850 miljardus tonnu kilometru, t. i., vairāk par visas pārējās pasaules valstu dzelzceļu pašreizējo kravas apgrozību, kas līdzinās 1672 miljardiem tonnu kilometru. Pie viena atzīmēsim, ka PSRS dzelzceļu kopgarums sasniedz tikai kādus 10 procentus no visas pasaules dzelzceļu kopgaruma. Visas svarīgākās maģistrāles apmēram 100 tūkstoš kilometru kopgarumā pārkārto uz elektrisko un dizelvilci. Jau 1960. gadā būs pabeigta pasaulē lielākās 5400 kilometru garās elektrificētās līnijas Maskava—Irkutskas būve. Elektrificētās Transsibīrijas maģistrāles kopgarums pārsniegs visu Anglijas, Austrijas, Beļģijas un Norvēģijas elektrificēto līniju kopgarumu. Ja 1958. gadā dizeļa un elektrolokomotīves veica tikai 26 procentus no mūsu zemes kravas apgrozības apjoma, tad 1965. gadā tās jau izpildīs 85—87 procentus. Un ekonomiskais efekts? Tas patiešām ir grandiozs: ekspluatācijas izdevumi vien samazināsies par 45 miljardiem rubļu.

... Cīņa par septiņgadī jau sākusies. Tā rit visā plašajā dzelzceļa transporta konveijerā, iekārtā Latvijas maģistrāles uzņēmumā.

A. Markons

CILVĒKS IR JACIENI

N. Zvirbuļa zīm.

Nu jau kuro gadu mūsu bērni mācās vienā skolā, vienā klasē, lielo daļu no saviem priekiem un bēdām izpriecejas un izbēdā kopā. Arī mēs, viņu mātes, tiekoties cita citu uzrunājam: «Jura māt, Jāņa, Baibas, Ilzes, Ilmāra māt.» Un, lai arī par ko mēs sāktu runāt un pārspriest, beigu beigās vienmēr nonākam pie bērnu audzināšanas.

Sovakar mūsu klases vecāku sapulce. Vēl visi nav sanākuši, un mēs gaidot tērzējam par šo un to. Ilmāra māte, kā steigusies no darba, tā nav paspējusi pat mājās ieskatīties, un tagad viņa par to norūpējusies. Mēs mierinām, sakām — bērni viņai labi, tagad jau arī paaugušies — zina paši paraudzīt vakariņas, pieskatīt cits citu, nu jau vieglāk. Bet viņa saka, — vieglāk bijis tad, kad tie bijuši mazāki. Tad mācījusi: Esi godīgs un pieklājīgs, cienī cilvēkus un uzticies tiem, tad arī tevī cienīs un tev ticēs. Bet tagad vairs neesot tik vienkārši. Gado ties vēl cilvēki, kas pēc šiem principiem nedzīvojo — un tā arī mazie sākot tos apšaubīt... Vakar pat. Zēns pārskrējis no veikala, atdevis pirkumu, atlikušo sīknaudu un teicis: «Es ļoti steigšos, naidīnu nepārskaiftīju. Vai ir visa, — nezinu, bet ir tik, cik man izdeva.»

Ne jau atzinums, ka nauda vienmēr jāpārskaita (ik kasieris var kļūties), — ne jau tas satraucis Ilmāra māti. Tā pamanījusi, ka zēns sācis neticēt cilvēkiem. Viņa nu saka, ka jaunās aizdomas izkļiedēt neesot tik viegli: puisēns vairs nav tik mazs, lai ticētu uz vārda, un nav vēl tik liels, lai saprastu, ka ne jau visi cilvēki ir slikti un ne visi labi. Viņš saskaita tikai tos gadījumus, kad ticis pievilts, kad tam darīts pāri, — tie sapējuši, ilgāk palikuši prātā par citiem, un nu zēns krāj sevī aizdomas, neticību pret visiem.

Viendien ar asarām acīs Ilmārs stāstījis, ka viņam padots saldējums — šķidrās kā piens. Viņš nav

gribējis tādu ņemt, bet pārdevēja naidu atpakaļ nav devusi, sacījusi — «kur es likšu, vafele jau piesmērēta. Un labs tev tāds pats». Pat piecas kapeikas nav izdevusi. Tagad, ja gadoties iet reizē, viņš lūdzot, lai saldējumu nopērk māte, un sakot: «Mūs, puikas, jau netur par cilvēkiem.»

Sarunu pārņēma Zentas māte. «Ai, jā, — viņa saka. — Gadās, gadās vēl cilvēki, kas neciena ne bērnus, ne pieaugušus. Bija mums viendien tādi nelieli ģimenes svētki, nolēmām visi kopā aiziet uz kino. No rīta norunājām, kad kurš nāks no darba, kurš no skolas un kur tiksīmies. Pusdienas laikā nopirku biļetes, darbā arī todien neiznāca aizkavēties, un viss šķita tik labi. Bet... izrādījās, — biļetes man bija iedotas uz iepriekšējo seansu, ne uz to, uz kuru prasījām. Kontroliere ieteica aizskriet pie kasieres, lai pārraksta laiku un vietu numurus, taču kasiere sūtīja pie administratora. Iegāju, izstāstīju savu nelaimi, bet man teica: «Jūs lasīt neprotat? Pie kases ir uzraksts, ka, saņemot biļeti, pircējam jāpārbauda, vai tā ir izdota uz viņam vēlamo seansu.» Pie galdā sēdēja milicis, kaut ko lasīja. Tagad viņš izslēdās, auksti pavērs manī, noteica: «Ejiet, te nedrīkst kļūgt.»

Jutos tā, it kā man kāds būtu iecirtis plīķi, izsviedis pa durvīm — netieši tā taču arī bija noticis.

Cilvēki mani palaida bez rindas, kasiere pārdeva biļetes, un tā uz filmu mēs vēl paguvām ierasties laikā. Tikai es no tās nekā vairs ne redzēju, ne dzirdēju. Acu priekšā, cits citu nomainot, te pavidēja bērnu neizpratnes un jautājumu pilnās acis, te administratora nicīgais skatiens, milicē stoiciskā mierā atmetā galva, bet ausīs vēl un vēl skanēja jautājums: Kāpēc pirkī jaunās biļetes? Tu taču nebiji vainīgs!

Kas vainīgs? Kasiere? Kāda te viņas liela vaina? Vieni prasīja biļetes uz seansu, kas sākās piecpadsmitos, otri uz pieciem, — vai tad grūti sajaukt? Sīks starpgadījums. Vienkārši ar smaidu nokārtojams, bet cik mulķīgi, aizvainojoši iznāca. Varbūt par izklaidību mani tomēr vajadzēja pārmācīt, lai atceras? — Bet pirmā kļūdījās kasiere — mana vaina tikai tā, ka to laikā nepamanīju, taču es tiku divkārt «sodīta»; ar mani atteicās runāt, mani izraidīja, kvalificēja analfabētos un piedevām otrreiz lika nopirkt biļetes. Bet kino darbinieki? Kādu «vainas» daļu tie uzņēmās? Administrators ar pirkstu norādīja uz «brūnām» — uzrakstiem, kas brīdina pārbaudīt naudu, seansa sākumus. Un... viss. Vai tiešām viņš aukstasinīgi visu «nomazgā-

ja» ar daudzkārt dzirdēto vulgāro izteicienu: «Ja neesi turējis acis pirkstos, — negaudies.»

— Turēt vienmēr acis pirkstos... Ziniet, tas gan ir kaut kā ļoti pretīgi. Kad šis «aforisms» dzima, tam droši vien bija savs pamats, toreiz jau arī teica: «Ne mana kūka, ne mana druva», bet šodien sastapt cilvēkus ar tādu dzīves devīzi, — tiešām, tas satrauc, kaitina, — pavisam mierīgi runāja Birutas māte. — Pado mājiet, kā var bērnam teikt, lai pērkot viņš paraugās, vai piens nav ieskābis, sviests sasmacis, maize vakardienas cepuma? Tad taču viņš tiešām pieradīs domāt, ka pasaule ir blēžu garpilna un, līdz ko tu pagriez galvu sāpūs, tūlīt tev iemānīs ko sliktu. Bet gadās, diezgan bieži vēl gadās... Mums pat, sasirga vecmāmiņa, ļoti kāroja ko skābu. Meitene aizskrēja tepat uz veikalu, Suvorova ielā 20, pārnesa divas kārbīņas ar dzērvenēm cukurā. Papēmu, raugos — abas kastītes mitras, kā ar ūdeni piesūkušas. Atveru, arī cukurs slapjš un pašas ogas sastāvējušas — rūgtas, pliekanas. Vēlāk uz veikalu aizgāju pati, lūdzu, lai šoreiz gan paraugās, lai nedod bojātas, bet pārdevēja man kā ar patagu atcirta: «Kādas ir, tādas pārdodu. Kā man zināt, kāpēc kastīte mitra, vai man tai cauri redzēt, vai es zinu, kas tur iekšā? Nopērciet, attaisiet, pārbaudiet.»

— Un to, un tā jums neteica: «Ejiet, runājiet ar priekšniekiem! Ko tad mēs, mēs tikai pārdevējas — ko liek, to izpildām, ko dod, to pārdodam, — kāda mums daļa?!» — starpā iekrita Ēvalda māte, un mēs citas, kā norunājušas, visas reizē iesmējāmies. Jautrību bija izraisījis šo frāžu meistarīgais atdarinājums — paspalgā, iecirtīgā balss, vīzdegunīgais, izaicinošais tonis, saltā plecu paraukstīšana un izsmējīgi bezkaunīgais skatiens, taču mūsu smieklī tūlīt pat aprāvās, iespējams, ka ikvienai no mums šie bezjūtīgie vārdi vēlreiz izskanēja ausīs no pirmreizējā dzirdējuma, kad tie bija domāti mums katrai atsevišķi. Aplūsums, nevienai vairs negribējās runāt. Pagāja labs brīdis, un tikai tad Ilmāra māte ieteicās: «Ziniet, ar veikaliem ir tā — labākie ir tie, kas bez pārdevēja — tur vismaz darišana tikai ar kasieri.»

— Ja, tā jau gan, — piebildām. Bet tad ierunājās Jura māte, visklusākā no mums, un varbūt taisni tāpēc mēs visas pievērsāmies viņai. Nedroši, kautri, kā pati sevī ieskatīdamās, kā katru vārdu pārbaudīdama, viņa iesāka:

— Bet man, ziniet, gan tagad tajos grūti ieiet — veikalos bez pārdevēja... zinu jau, tas nav pareizi. Nevar taču vienu atsevišķu gadījumu vispārināt, bet... nekādi nevaru sevi pārvarēt... Bija tāds gadījums... Vienreiz uz darbu ejot, iegriežos Suvorova un Lāčplēša ielas stūra veikālā — tas arī bez pārdevējiem. Vajadzēja cukuru. Pie kases pirms manis stāvēja kāds vīrietis. Grozinā tam bija piena pudele. Pēkšņi dzirdu, kasiere saka: «Parādiet, kas jums tur kabatās!» Pirmajā mirklī nemaz nesapratu, ko tas nozīmē. Bet tad it kā attapos un jutu, ka asinis sakāpj vaļos. Pievērsos svešajam un nenolaidu acu no viņa sejas. Redzēju, kā tā

pārvēršas, samulst — viņš pat tā savādi pasmaidīja. Tad lēni no vienas kabatas izvilka papīrā ietītas sviestmaizes, no otras cigarešu paciņu, sērkokīnus, naudu. Bet kasiere neatlaidās: «Man gan likās, ka jūs tur ko paņēmat,» viņa teica, bet svešajam tomēr ļāva aiziet. Es nešaubījos, ka ir vēl negodīgi cilvēki, kas dāvāto uzticību samida kājam. Tomēr, ja kasieri bija tikai aizdomas, ja viņa skaidri nezināja, — kā tad drīkstēja cilvēku tā apvainot? Viss tas notika dažos acumirkļos, bet milzums minējumu un domu mani apstāja un neatlaidās. Es pati sev jautāju un pati atbildēju: «Vai viņš bija, vai nebija vainīgs? Ja nebija, tad kāpēc tā samulsa, kāpēc pārvērtās viņa seja? Kāpēc viņš tā ļāvās pazemoties? Kāpēc izkrāvāja savas kabatas? Jā, bet ko tad isti viņam vajadzēja darīt?» — Svešais jau bija pie durvīm, un nu kasiere teica pavisam skaļi, ka redzējusi viņu ko paņēmam. Palīdzu cukuru, pasnie-

dzu naudu, saņēmu atlikumu un gāju. Taču joprojām tirdiju sevi: «Vai viņš bija, vai nebija vainīgs?» — Pilsone, kur jūs ejat, jūs nesamaksājat! — Kad jau vēru durvis, šis pats brīdinājums, bet nu jau skaļš un griežīgs, man lika pavērties atpakaļ. Un... es satingu. Aiz manis neviens nenāca, tikai kasiere bargi raudzījās šurp. Manas kājas it kā sasala, ausis sāka rukt, un es pati nezinu, kā aizgāju līdz kasei. Mute bija kļuvusi sausa. Teicu, ka es taču samaksāju, ka no desmit rubļiem viņa pati man izdeva, lūk, šo pašu rubli, ko vēl tagad turēju sažņaugtu saujā. «Bet sīknauda, bet četrdesmit kapeikas, — tās jums nebija jāmaksā?» tā viņa man uzsaucā. «Man nav sīknaudas, es arī nemaz nezinu, cik cukurs jums maksā,» tā es teicu. Bet kasiere: «Nav sīknaudas! Tā visi saka. Pameklējiet vien, gan atradīsies.» Noliku uz letes savu nelaimīgo rubli, un man bija tikai viena vienīga vēlēšanās — aiziet, pazust. Taču pie durvīm vēl dzirdēju izsmējīgus vārdus: «Šī nezīnot, cik cukurs maksā!» Savādi, šai brīdī man atkal prātā ienāca svešais: «Vai viņš bija, vai nebija vainīgs?...»

Izgāju uz ielas un, cik vien ātri varēdama, steidzos garām veikala logiem — šķita, pat caur stikliem mani dursta pētījoši skatiņi, un visi, kas palika veikālā, to vien domā: «Kā viņa samulsa, kā pārvērtās seja... Un vai viņa zinā-

ja, vai nezināja, ka kasīere tai izdevusi četrdesmit kapeikas vairāk, nekā pienācās?»

Visu laiku, kamēr runāja, Jura māte ne uz vienu no mums nepaskatījās. Arī tagad, pabeigusi stāstīt, viņa tāpat, tumši piesarkusi, palika sēžam un it kā vērigi apskatīja savu kurpju purngalus — vēl šodien viņai bija grūti atcerēties apvainojumu. Vajadzēja viņu nomierināt, vajadzēja kaut ko aizrunāt un tā cita caur citu sākām meklēt aizbildinājumus šim nepatīkamajām lietām. Vienas ierunājās, ka tā gan vēl ir, bet tas tāpēc, ka veikalu vēl pamaz, pircēju daudz, pārdevējas nogurušas, nervozas. Tikai Ilmāra māte pateica skaidri un gaiši: «Nu, nē. Ar to nu gan nav tiesības ne izskaidroties, ne attaisnoties. Mēs visi strādājam — cits pie mašīnas, cits citā darbā, un tāpat jātlekas ar cilvēkiem un tāpat nogurstam. Interesanti, ko teiktu tā pati kasīere, ja viņai vispirms izdotu naudu, bet pēc tam sauktu atpakaļ un nosūnītu, ka nav pārskaitījusi kapeikas? Nez vai kino administrators pats sevi izpērtu par to, ka nav ievērojis pie kases izlikto uzrakstu, ka biļetes saņemot jāpārbauda? Un pārdevēja, kas teicās kastītei cauri neredzam? Ja viņai iedotu zekes ar noīrušu valdziņu — vai tad viņa arī vainotu sevi, ka nav pati līdzi skatījusies. Nē. Viss no cilvēka, no paša cilvēka atkarīgs. Pēckara gados veikalu nebija tik daudz kā tagad un preču, — cik reižu vēl mazāk. Un redziet, pārdevēji, kas strādāja godīgi, kas cienīja cilvēku, kas paši bija kultūrāli, laipni un pieklājīgi, bija arī toreiz. Vai zināt piena veikalu Dzirnāvu ielā, tur starp Kr. Barona un Pētera Stučkas ielu? Ilgus gadus tur strādāja kāda pārdevēja. Sviesta toreiz vēl bieži pietrūka, desas dabūja tik kuro dienu, toties rindas bija garu garās, bet, lūk, viņa — es pat nezinu, kā to sauca — nekad nebija tik piekususi, lai, pircējam pasniedzot prasīto, nepateiktu «lūdzu» un, saņemot naudu, «paldies». No mūsu darba vietas visi gājām tur iepirkties, bērnu sūtījām — nekad mazajiem neiedeva sliktāku preci. Nu šīs pārdevējas tur vairs nav. Neteikšu, ka tagad te kāds man būtu ko sliktu pateicis, taču «paldies» un «lūdzu» tik bieži arī vairs nedzird. Pēc piena tagad esmu pasākusi iet uz Suvo-rova ielu — taisni iepretim tam pašam veikalam, par ko stāstījāt jūs, Jura māt. Arī tur pārdevējām, lai ļaužu cik daudz, lai kur un kā tas steigtos, laipna valoda, tas pats visu vecais, jaukais «paldies» un «lūdzu» nekad neaptrūkst. Pats galvenais ir cilvēks, tas, kā viņš saprot savu pienākumu, savu un savas darba vietas godu. Pārdevējs, kas cienī sevi un savu veikalu, kurā strādā, nekad neapvainos pircēju. Ja tas ne bez iemesla pateiks, ka viena vai otra prece nav laba. Laikam taču ir tā, ka iestādes, kas gatavo jaunus tirdzniecības darbiniekus, vairāk raugās, lai tie veikli prastu rēķināt, svērt, iesaiņot, taču par maz atgādina un māca būt kulturāliem, smalkjūtīgiem, taktiskiem. Arī par šīm lietām vairāk vajadzētu padomāt tirdzniecības un visu citu iestāžu vadītājiem.

Tā teica Ilmāra māte. Mēs viņai piekritām.

A. Pazare

Mēs dziedam.

TALSU VĪRU KVARTETS

Arī klausītājiem, Rīgas ansambļu vaļītājiem Viktoram Samam un Albertam Melbārdim, patīk, jo kvartets ar panākumiem izpilda arī viņu dziesmas.

L. Blodnieka foto

A. SILMALA

Klusajā stundā Rīgas 29. bērnodārzā nedzird neviena troksniša. Taču atliek tikai pagaidīt, kamēr mostas mazie iemītnieki, kad atdzīvojas visa apkārte. Katram ir savs uzdevums.

... Pa atvērto logu dārzā izplūst tautas dziesmu melodijas — tur kārtējā mēģinājumā pulcējušies bērnodārza mūziķi. Mazo koklētāju pirkstiņi skar stīgas. Viens otrs pamet bažīgu skatienu uz audzinātāju Lidiiju Kalēju — vai tik iznācis pareizi?

Arī čaklajām rokdarbniecēm darba papildnam. Viņas jau prot pašut tērpus ne tikai lēlēm vien... Ko gan visu tik var iemācīties bērnodārzā! Vakarā tik daudz ko māmiņām stāstīt, bet visu jau neizstāstīsi! Pie mums, 29. bērnodārzā, iet ļoti labi.

Ineses Kauķares un Laimona Jākobsona rokās mazais «Spridītis» skan līliski.

Jūs droši vien esat dzirdējuši Talsu vīru kori «Dziedoni», redzējuši Talsu dejotājus (tie piedalījās arī mūsu literatūras un mākslas dekādē Maskavā), vismaz televīzijas pārraidē skatījuši Talsu Tautas teātra aktierus... Bet vīru kvartetu? Arī tas nesen koncertēja Rīgā, un klausītāju atsaucība bija liela. Nepilnos divos gados (ar pašreizējo dalībnieku sastāvu) kvartets koncertējis ap 70 reizi. Tas nav maz. Gan Kurzemes novadu kultūras namos, gan citos republikas rajonos, gan arī Igaunijā un Lietuvā.

Kvartets darbojas pie Talsu patērētāju biedrības. Rajona patērētāju biedrību arodkomitejas priekšsēdētājs L. Tomanis arī pats dzied kvartetā — otro tenoru. Pirmais tenors V. Stradiņš — arī arodbiedrības darbinieks. Baritons A. Dimze ir rūpkombināta normētājs, bet bass T. Freibergs strādā par kompresoru atslēdznieku pienotavā. Visi isti dziesmu draugi, visi arī aktīvi kora dalībnieki. Dziesma visus vieno un saista. Kvartetu vada pianists M. Celmiņš.

Rīgas koncertam kvartets bija gatavojies ļoti rūpīgi. Parādot labu dziedāšanas kultūru, kvartets vairākas dziesmas dziedāja arī a cappella (bez pavadījuma).

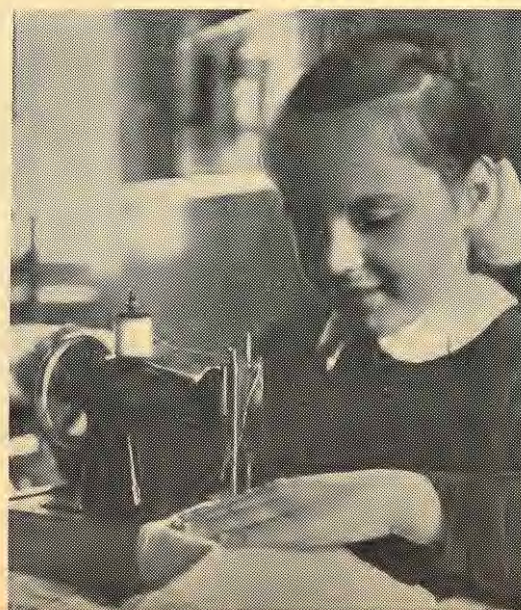
Interesantas bija daudzās citu tautu dziesmu apdares kvartetam ar solisti E. Bāni (soprāns).

Vīru kvarteti republikā ļoti iecienīti. Ar savu nopietno darbību Talsu vīru vokālais kvartets ir uz pareizā, bet grūtā mākslinieciskās augšupejas ceļa.

KAMĒR MĀMIŅAS STRĀDĀ

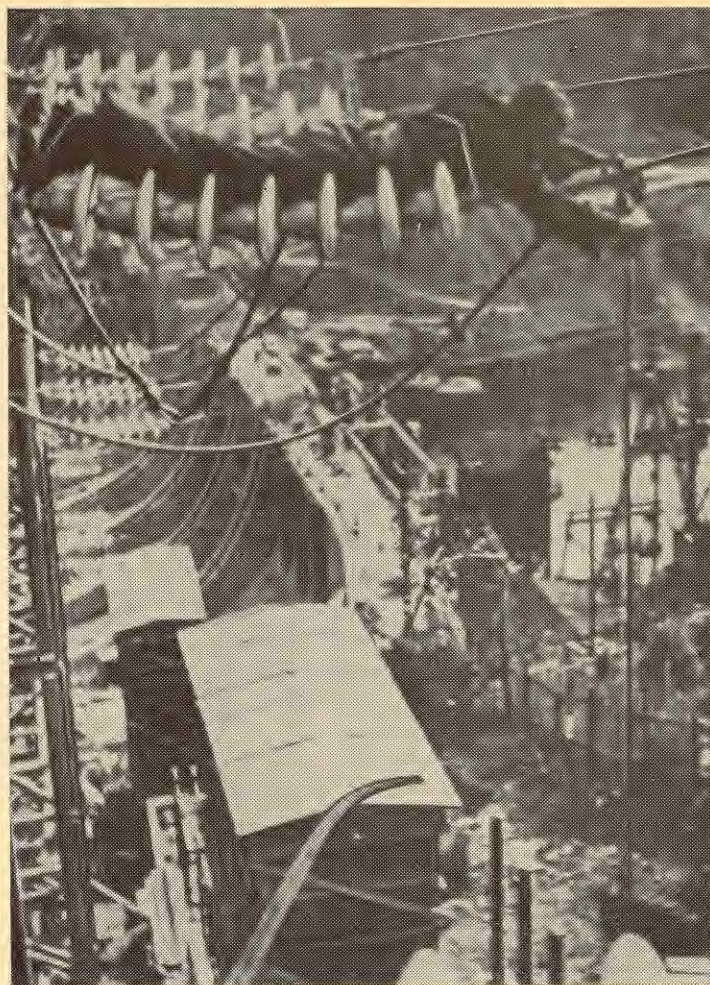
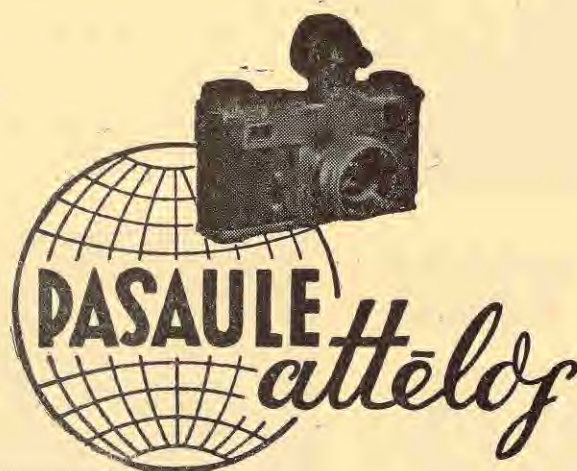
Kas nu top? To zina tikai pati šuvēja Līga Krūmina.

I. Ģīgas teksts un foto

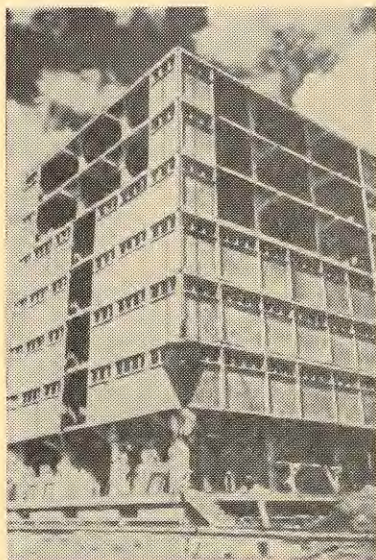

ČUSKU MEDNIEKS bulgārs Ivans Petkovs, jurists Jambolā, savā mūžā noķēris vairāk nekā 10 000 čusku. Kāpēc? Izrādās, ka Vācijas DR un Čehoslovākijā no tām iegūst pretpoti čusku sakostājiem, kā arī vēl citas vērtīgas ārstnieciskas zāles.

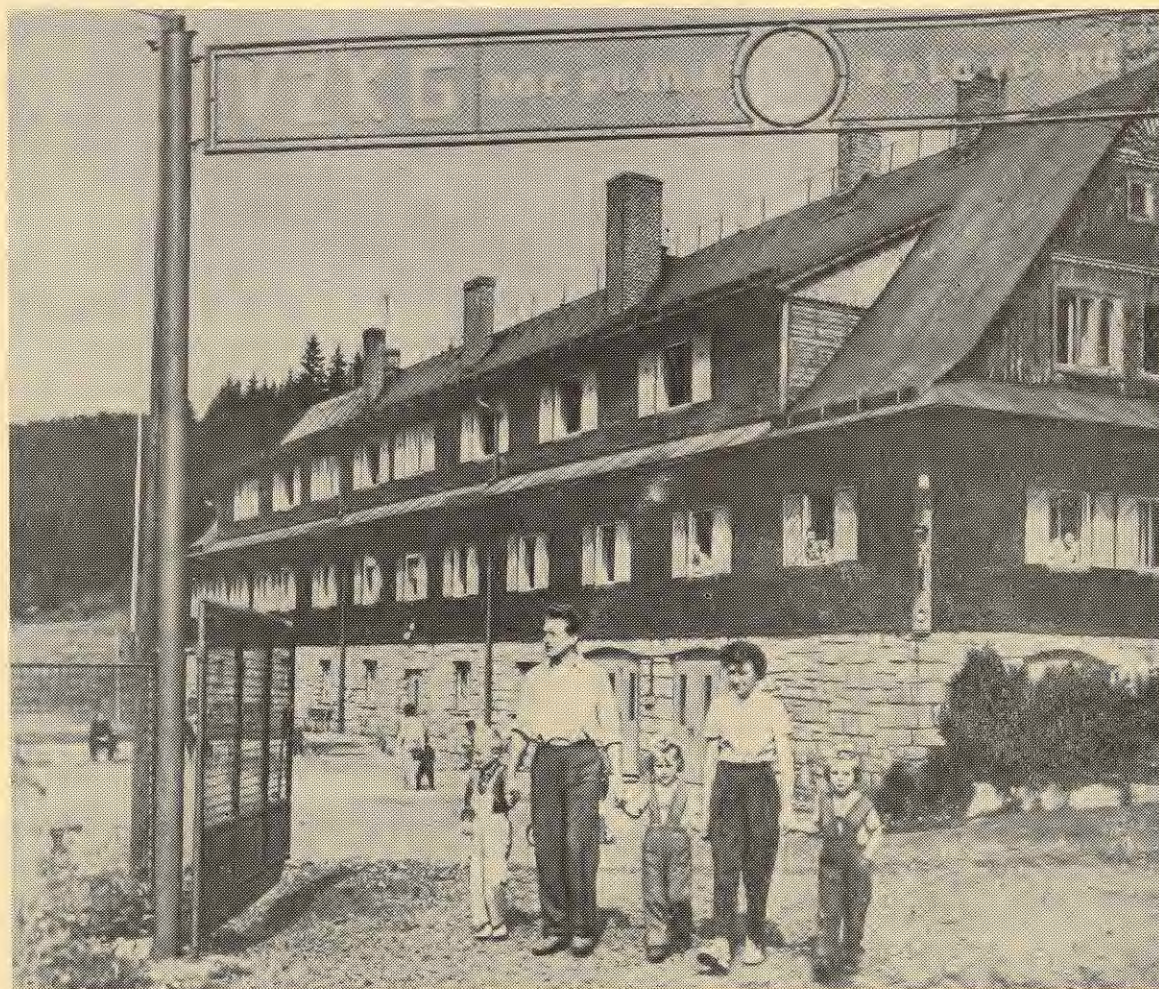

«GRŪTĀ MONTĀŽA» — sauc šo čehu fotogrāfa Jana Taheša uzņēmumu, kas bija redzams sociālistisko valstu preses fotogrāfu izstādē Budapeštā. Jā, tiešām nav viegli tik milzīgā augstumā samontēt augstsprieguma līniju, un šis attēls lieliski parāda montiera drosmi un darba māku.

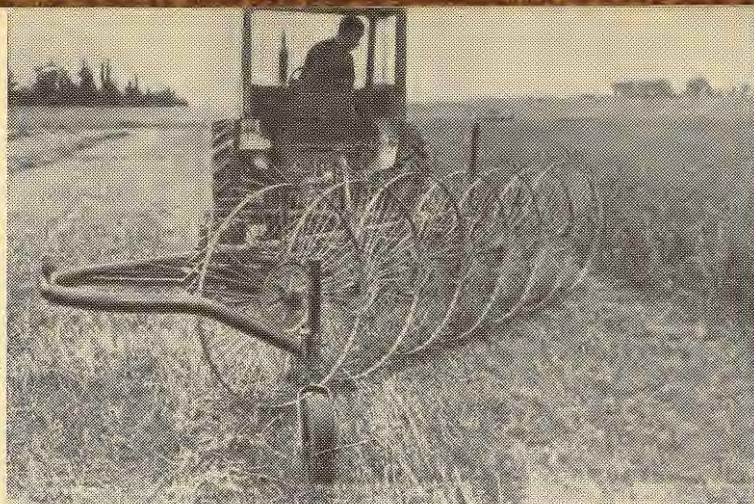
SĒŅVEIDĪGAIS PĀRSEGUMS — jauns inženiertehniskais celtniecības paņēmieni, kas, piemēram, šī sešstāvēģā labības elevatora konstrukciju svaru samazināja divkārt. To plaši pielieto rūpniecisku uzņēmumu celtniecībā ievērojamais poļu inženieris konstruktors Vaclavs Zalevskis.

SIMTIEM SKAISTU ATPŪTAS MĀJU UN SANATORIJU tautas vara Čehoslovākijā nodevusi darbaļaužu rīcībā. Kur senāk būtu izklaidējusies neliela liekēžu saujiņa, tur šodien atpūšas un veselojas ogļrači un skolotāji, audējas un virpotāji. Attēlā redzam atpūtas namu Beskidu kalnos. Pa vārtiem nāk Vitkovickas metalurģiskā kombināta celtna vadītājs Miroslavs Cintlers ar savu ģimeni.

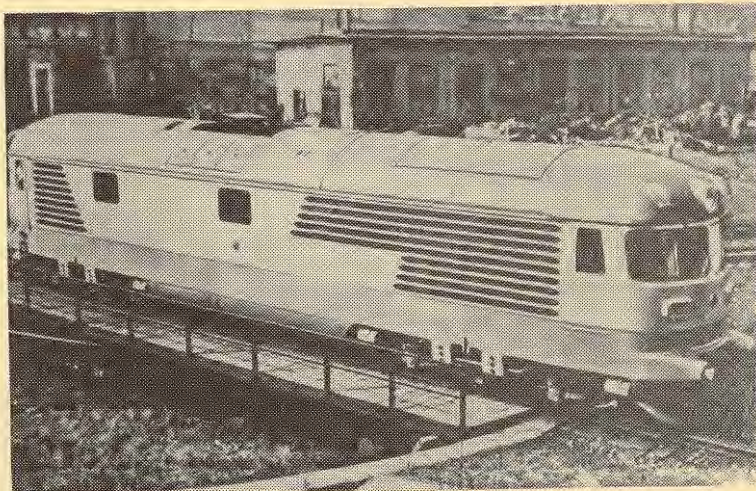

PASIEM SAVS AUTO un vēl pie tam ar istu motoru! Kas gan var būt vēl skaistāks zēniem un meitenēm, kas interesējas par tehniku. Motorā kļūme? Bet tāpēc jau to var novērst un tad — tikai uzmanīgi, lai neiedrāztos kokā. Šie foto izdarīti Vācijas Demokrātiskajā Republikā, kur jaunās paaudzes rīcībā valsts nodod ar mūsu laikmetam atbilstošu tehniku apgādātas rotaļu nometnes.

100 000 TRAKTORU un citu mašīnu tuvākajos gados Čehoslovākijas sociālistiskā rūpniecība piegādās lauksaimniecībai, tā strauji palielinot lauku darbu mehanizāciju. Šo mašīnu vidū būs arī attēlā redzamais jaunums — plautas zāles savācējs, kas vienā stundā var sagrābt 4 ha.

V. I. ĻEŅINA RŪPNICA Čehoslovākijas Tautas Republikā ir tālu pazīstama kā ievērojama turbolokomotīvu ražotāja. Lai spriestu par rūpnīcas darba apjomu, piebīdīsim, ka šeit darbojas virpas «Sila», kuru apgriezienu diametrs ir 3,15 metri, bet garums pārsniedz 50 m, tādējādi ierindojoties pasaules lielāko darbgaldu vidū.

NEPĀRTRAUKTĀ STRAUMĒ plūst vācieši no Vācijas Federālās Republikas uz Vācijas Demokrātisko Republiku, tā uzskatāmi apliecinot Adenauera kara politikas izgašanos. «Šeit es varu droši raudzīties nākotnē» — saka pārnācēji, kas paši uz savas ādas izjūtuši «ekonomiskā brīnuma» kārtējo triecienu — bezdarbu, kad dažu mēnešu laikā izkūp viss, kas gadiem ilgā, sūrā darbā iekrāts.

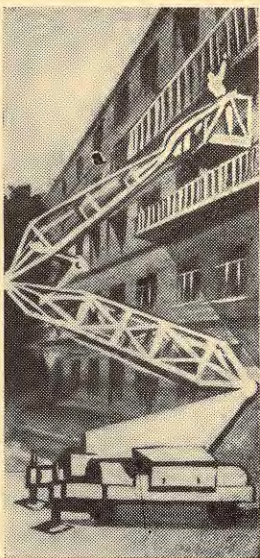
Bēgļu uzņemšanas punkts Berlīnē, Blankenfeldā. Šeit pārnācējiem izsniedz dokumentus jaunajai dzīvei.

ZINĀTNE un Tehnika

Ēku remontam

Kādā no Leningradas rūpnīcām izgatavota divsekciju «mehāniskā roka», kas domāta dzīvojamu ēku fasāžu apskatei un remontam. Pašu «roku» var kustināt gan no apakšas, gan arī no augšējās platformas, kā dzinējspēku izmantojot elektromotoru, kuru pieslēdz ēkas elektrotīklam.

Ipatnais celtnis ievērojami samazina ēkas fasāžu remontizdevumus, atvieglo strādnieku darbu.

Mūsu dārziem

Lietuvā Ponevežas rajona putnkopības padomju saimniecības mehāniski izgatavojuši mašīnu dārzu laistīšanai. Vienā dienā ar šo mašīnu var aplaistīt 8—12 ha. Aprēķināts, ka šī mašīna, aplaistot vienreizēji 25 ha lielu platību, padomju saimniecībai ietaupīs 4000 rubļu.

Automātiskā «acs»

Lai pārbaudītu, kā Černočenskās cementa rūpnīcā darbojas dažādie mehānismi, nav jāsoļo no ceha uz cehu. Pietiek ieliet dispečera telpā, lai gūtu pilnīgu pārskatu par rotējošo krāšņu, smalcinātāju, dzirnavu un žāvētavu, kopskaitā 40 agregātu, darbību.

Kā tas iespējams?

Rūpnīcā ierīkota automātiskā signalizācijas shēma. Kad mehānismos nav traucējumu, pie sienas attiecīgā shēmas punktā deg zaļa spuldzīte. Bet pietiek tikai mazliet kaut kam «ienīkoties» un iedegas sarkanā spuldzīte, bet pats mehānisms apstājas.

Visu rūpnīcas agregātu darbību pieraksta automātiski skaitītāji.

Rezultātā — strauji samazinājusies mašīnu dīkstāve un līdz ar to pieaugusi cementa izlaide.

Saule darbina šujmašīnu

Parīzes gadatirgū demonstrēja šujmašīnu, kuru darbina gaismas enerģija. Saules vai mākslīgās gaismas starri krit uz kvarca elementu un tiek pārvērtīti mehāniskajā enerģijā.

Lai gaiss būtu tīrs

Sogad Čelabinskās metalurģiskajā rūpnīcā nodoti ekspluatācijā seši gāzu putu filtri «TBIOT—PVP». Ko izqudrojuši daži Tbilisi zinātnieki.

So jauno filtru ekspluatācija pierādīja, ka tie uzķer vismaz 90 procentu kvēpu, pie kam šie filtri izmaksā desmit reizes lētāk nekā elektriskie. Arī to apkalpošanai nevajag kvalificētu kadru.

Jauns griežņu tērauds

Aizvien plašāk padomju zemē izmanto grūti kūstošus kausējumus. Taču no tiem izgatavot detaļas ir ļoti grūti, jo griežņi ātri nolietojas. Tagad M. Kaliniņa Politehniskā institūta un V. Leņina Nevas mašīnbūves rūpnīcas darbinieki pēc vairāku gadu intensīviem pētījumiem ieguvuši tēraudu, no kura izgatavotie apstrādājošie instrumenti ir 2—3 reizes izturīgāki par līdz šim lietotajiem. Lai gan jaunais tērauds ir dārgāks par parasto, tomēr tā izmantošana, piemēram, frēzēšanā, divkārt samazina apstrādes pašizmaksu.

Magnētiskais šahs

Greznas zaļgans apvalks rotā kastīti, kuru atverot ieraugām šaha melnbaltos laucīņus. Pašas figūras izgatavotas no plastmasas. Jūs noliekat šo kastīti pavisam greizi un paņemat figūras un mierīgi izvietojat savās vietās. Kas tas? Kāpēc tās neveļas nost?

Noslēpums vienkāršs — tas ir magnētiskais šahs, kura ražošanu uzsākusi Zveņigorodskas kultūrpreču fabrika. Paredzams, ka fabrika ik mēnesi izlaids apmēram 10 000 šaha spēles komplektu.

Optiskiem aprēķiniem

Leningradas Precīzās mehānikas un optikas institūtā izgatavota oriģināla skaitļojamā mašīna, kas izdara sarežģītus matemātiskus aprēķinus optiskām sistēmām. Tā aizvieto desmitiem matemātiku darbu, simtkārti

gi samazina laiku patēriņu aprēķiniem. Pietiek atzīmēt, ka skaitļošanu un atņemšanu tie izdara vienā 80 miljonā daļā sekundes, bet kvadrātsaknes izvilkšanu — vienā astoņtūkstošā daļā sekundes.

Elektronais krāsu korektors

Kādas krāsas nepieciešamas, lai attēlotu mūsu pasaulē redzamo krāsu daudzveidību? Desmit, divdesmit, simt? Nē, rūgti maldāties, jo nepieciešamas tikai... trīs: purpura, dzeltenā un zilā. Tās savstarpēji attiecīgos daudzumos samaisot, var dabūt visdažādākās nokrāsas.

Tātad arī krāsainai iespaidtehnikai nepieciešamas tikai trīs krāsas, trīs iespaidformas, trīs negatīvi. Katrai krāsai izgatavo savu negatīvu, ar speciālu gaismas filtru «izvelkot» to krāsu, kādai paredzēts attiecīgais negatīvs. Taču pašreizējās krāsas un gaismas filtri atrodas vēl tālu no ideālas pilnības, tāpēc uz negatīva mazliet uzklūst arī abas pārējās krāsas un negatīvus rūpīgi jāretušē. Tas ir grūts darbs, kas prasa lielu pacietību, jo ar nelielu otiņu milimetru pēc milimetra jāpadara negatīvs blīvāks. Parasti viena komplekta negatīvu retušai jāpārtērē 60—70 stundas.

Lūk, kāpēc jau sen padomju zinātnieki meklē iespējas, kā šo procesu mehanizēt.

Tagad gūti pirmie panākumi. Vissavienības poligrāfiskās rūpniecības zinātniskais institūts izgatavojis tā saucamo elektronu krāsu korektoru, ierīce sastāv no trim sekcijām. Pirmajā sekcijā uz rotējošā cilindra nostiprināts oriģināls, kuru pakāpeniski «aplūko» foto «acs». No katra atsevišķā punkta iegūto atstaroto gaismas kūlī trīs puscaurspīdīgi spoģuļi sadala trīs pamatkrāsās. Tālāk katrā no šīm krāsām, izejot cauri gaismas filtra, nokļūst speciālā fotoiekārtā, izraisot attiecīga stipruma elektriskos signālus. Tie savukārt iekļūst elektronā skaitļojamā mašīnā, kas atrodas korektora otrā sekcijā. Izskaitļojusi nepieciešamo krāsu korekciju, šī sekcija nodod savu «lēmumu» — elektriskos impulsus trešai sekcijai, kas sastāv no ekspozīcijas iekārtas. Šeit, pārvēršot elektriskos impulsus gaismas signālos, uz trim rotējošiem cilindriem piestiprinātas fotofilmas tiek attiecīgi apgaismotas. Tā rodas izkoriģēti trīs krāsu negatīvi.

Bieži vien gan nepietiek ar trim krāsām, jāņem palīgā vēl melnā krāsa, lai attēls iznāktu «sulīgāks». Tāpēc iekārtā uzstādīts ceturtais cilindrs, kas paredzēts melnās krāsas negatīva iegūšanai, pie kam tā tapšana līdzdarbojas visi trīs pārējie krāsu cilindri, dodot atbilstošus signālus.

Negatīvu izgatavošana ilgst 2—2,5 stundas — 30 reizes ātrāk, nekā šo darbu var veikt retušētāji.

Plastmasas māja, neilona jumts

Lielais krievu zinātnieks M. Lomonosovs jau pirms 200 gadiem sacīja: «Jo tālu ķimija iestiepj savas rokas cilvēka dzīvē...» Šodien šiem vārdiem vēl jo dziļāka nozīme.

Tā daudzus gadsimtus vārds «celtniecība» izraisīja priekšstatus par akmeņiem, lietskokiem, kaļķiem, pēdējā laikā — kļēģiem, cementu, metālu. Un gadsimtiem ilgi arhitekti sapņoja par materiālu, kas būtu skaists un lēts, kurā apvienotos vieglums un izturība, kuru ne bojātu uguns un gadi.

Un, lūk, beidzot šāds materiāls atrasts — tie ir polimeri, lielo molekulu brīnums.

Padomju Savienībā jau 1935.—1939. g. bija sintezētas un izpētītas visas šodien pazīstamās galvenās polimeru grupas. Tagad mūsu rūpniecība spēj izlaist jebkuru pasaules tehnikā pazīstamu plastmasu.

Plastmasa — tā nav viena, tai ir simtiem un tūkstošiem dažādu veidu, pie tam daudz vēl te neizpētīta, daļa laba brīnumviela vēl nezināma.

Jaunā septiņgade paredz plastmasu un stikloplastu ražošanas ārkārtīgi strauju pieaugumu.

Vienu no vērtīgākajām plastmasām iegūst no stikla šķiedras, kuru piesūcina ar sintētiskiem sveķiem. Padomju zinātniskajā literatūrā vienu no šīm plastmasām sauc par «SVAM».

Leningradas šķiedraino plastikātu rūpnīcā no šīs plastmasas pirmo reizi bija izgatavoti balsti Karagandas ogļu šahtām, un tagad aizvien vairāk šahtu nostiprinājumus izgatavos no šī materiāla, aizvietojošot dārgo metālu, neizturīgo koku un smago dzelzsbetonu. «SVAM» balstu ražošanai Donbasā un Kuzbasā būvē milzīgas rūpnīcas. «SVAM» balsti sver tikai 12—14 kg, tie izmaksā vismaz divas reizes lētāk nekā tērauda un iztur līdz 100 t lielu spiedienu, nepūst, nerūsē, nedeg, nebaidās korozijas. Aprēķināts, ka 1965. gadā šahtu nostiprināšanai katru gadu jāizlieto ap 10 miljoni kubikmetru koksnes, 300 000 t metāla, milzīgs daudzums cementa un dzelzsbetona. Ja tikai 50 procentu balstu izgatavos no «SVAM», tad katru gadu tas dos vienu miljardu rubļu ekonomijas.

«SVAM» plašu pielietojumu

gūs arī vasarnīcu tipa ēku celtniecībā. Šādas ēkas varēs samontēt pats pircējs vienā divās dienās, izmantojot jaunā materiāla plātnes. Caurspīdīga neilona jumts (gan ne tik plāns kā sieviešu blūzītes) nodrošinās gaismas pārpilnību.

No «SVAM» plātnēm paredzēts būvēt arī rūpnieciska tipa celtnes.

Nav tālu tā diena, kad plastmasas un stikloplasti ieņems nozīmīgu vietu celtniecībā un mūsu pēcnācēji, turot saujā kļēģa lausku, filozofiskās skumjās sacīs:

— Cik barbariskus materiālus lietojuši mūsu senči celtniecībā!

Ūdens... benzina vietā

Paģājušā gada rudenī daudzās Rietumu laikrakstos parādījās sensašonāla vēsts — divi itāļi izgudrojuši, kā ar ūdens palīdzību samazināt benzīna patēriņu iekšdedzes dzinējos. Kopā ar benzīnu un gaisu iesūcot cilindros arī ūdeni, degvielas patēriņš samazinās par vienu trešdaļu, bet mašīnas ātrums ievērojami pieaug.

Tagad publicētas ziņas, ka pie mums līdzīgi eksperimenti izdarīti daudz agrāk, un jau 1954.—55. g. Taškentā vairākas kravas mašīnas ZIL-150 braukušas ar dzinējiem, kuros kopā ar benzīnu un gaisu ievadīts arī ūdens. Rezultāti bijuši teicami, pie kam iegūta vēl viena vērtīga priekšrocība — šīm mašīnām straujā samazināties izstrādāto gāzu daudzums, kas jo sevišķi nozīmīgs faktors pilsētas apstākļos.

Līdzīgi eksperimenti veikti arī ar to mazutu, kas tagad kā milzīgi ezeri veidojas pie naftas pārstrādes rūpnīcām. Radot mazutu un ūdens emulsiju, mazuts kļūst viegli transportējams, bet mazuta kā degvielas īpašības nepasliktinās. To pierādīja vien laboratorijas izmēģinājumi, bet arī divu lokomotīvu un kuģu «Novosibirsk» un «Smolensk» ekspluatācija, kuros izmantoja mazutu pat ar 45 procentu lielu ūdens piejaukumu.

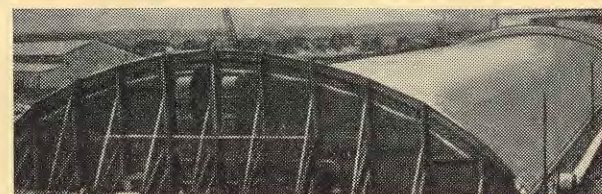
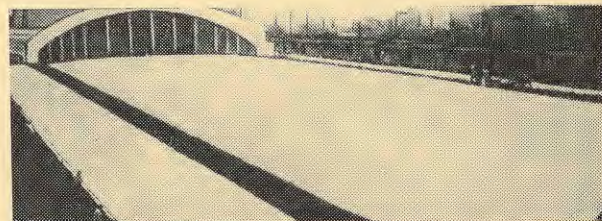
Piepūšams elevators

Līdz šim piepūšamas celtnes izgatavoja no plāniem un viegliem materiāliem, kā, piemēram, neilona, gumijas, polietilēna plēves.

Bet ir iespējams uzcelt arī tādu milzu labības elevatoru, kura 50 tonnu smagā aluminētā tērauda jumta velve atbalstās uz... gaisa, t. i., elevatorā uztur apmēram 0,012—0,015 atmosfēras lielāku spiedienu nekā ārā, un tas ir pilnīgi pietiekami, lai milzīgā celtnē nesabrūktu.

Ekā nav neviena balsta, ne sijas. Apmēram hektāru lielais tērauda jumts piestiprināts pie betona grīdas un sienām. Durvis cilvēkiem un automašīnām ir dubultas ar starptelpu, lai samazinātu gaisa zudumus. Šajā elevatorā var uzglabāt 63 360 kubikmetru graudu.

Interesanti arī tas, ka ēkas celtniecībā, izmantojot iepriekš sagatavotās detaļas, ilga... piecas stundas.

Austrumslovākijas tautas deja

MŪSU VĒSTI

Jūlija mēnesī Rīgā viesojās Čehoslovākijas Tautas Republikas Valsts dziesmu un deju ansamblis.

1949. gadā, kad oktobra mēnesī notiekošajā tradicionālajā republikas tautas deju kolektīvu skatē Kvasicē Gotvaldovas pilsētas trupa ieguva pirmo vietu, sekoja lēmums — uz šīs trupas pamata organizēt Valsts dziesmu un deju ansambli, pievienojot deju kolektīvam nelielu kori un tautas instrumentu orķestri.

Aizvadītajos desmit gados ansamblis ir sniedzis vairākus koncertus gan savā zemē, gan ārzemēs. Šī ansamblim ir jau otrā koncerta turneja Padomju Savienībā.

E. LIEPIŅA un U. VITOLA foto

Morāvu tautas dziesmas dziedāja ansambļa soliste Vera Prihaska.

Ansamblis instrumentālā trupā.

Rietumslovākijas Veltas Kubras ciema tautas dejas. Izpilda dejojāju kolektīvs.

Masku deja — kekatas. Izpilda dejojāju kolektīvs.

Ganu rotāla. Izpilda dejojāju vīriešu grupa.

ĀRIJA ELKSNE

Gribas tevi, stipro, sargāt

Sķiet, no vējiem atnākusi,
tava māte stāj man blakām,
Vai es savā sirdi klausos,
jeb vai viņu dzirdu sakām?
«At dod viņam siltos glāstus,
miļos vārdus čuksti klusi,
Kurus mana agrā nāve
bērībā tam atņēmusi,
Lai par grūtām gana gaitām
alga tiek no tava smaida,
Atmiņas par bāra bēdām
Lai taos tuvuums prom tam raida,
Kara ceļos gūtām brūcēm,
nāves purvos ciestām mokām
Pārklāj savas maigās rūpes,
sadziedini kvēlām rokām...»
Man uz vaiga bērzu smaržu
uzliek tavi tumšie mati,
Sķiet, ka tava māte šobrīd
būtu kļuvusi es pati,
Gribas tevi, stipro, sargāt
it kā mazu mazu zēnu,
Lai tev acu dzidrās dzīlēs
nebūtu nekādu ēnu.

Rudzupuķēs viz sniegs

Var devīgi dāvat ik vasaras rīts
Man zilgmi, kas plaukstošu rudzupuķu skatos,
Var savu viskrāšņāko zvaigznāju vit
Man smaržīgie jūnija vakari matos,

Un tomēr, ja vasara draugu man liegs,
Ar kuru šķiet laime pat nopūsties kopā,
Man liksies, ka rudzupuķēs arī viz sniegs,
Ka zvaigznes ir tālas un gaisma tām skopa...

Vejš

Vejš aprīli kļūst maigs un siltiem pirkstiem tīnā
Ik bērza pumpuru, kas iekalts brūnā zovīnā,
Skauj stumbru ligano, čukst spurdzēs samtainās,
Ka nav nekas tik jauks kā bērza baltā tāss,
Un nerimdamies dēš, lai pumpurus ver vaļā,
Lai paskatīties ļauj tam lapu rotā zaļā...
Bērzs neticīgi šalc, bet sula stiegrās list,
Un saldi mutiņi pa rudiem zariem klist...
Vejš siltu lietu nes un veldzē katru skarū,
Līdz pašai serdei bērzs jūt pavasara varu,
Spēks, ilgi valdītais, rauj vaļā pumpurus...
Vejš, smaržā apskurbis, starp zaļām lapām zuz
Un pāri galotnei, kas saulei pretim celta,
Nes vieglus mākoņus no ziedputekšņu zelta...

Tā augu vasaru viņš bērza zarus glauž,
Gan vēsmām saudzīgām, gan kļūdams

kvēli straujš,
Pa naktīm lapotnē dus, sedzies ēnām melnām,
Bet rītos rasu dzer no lapu zaļām delnām,
Ik siku atvasi vējš liegi auklēt prot,
Un tādas smaržas nav, ko bērzs tam
negrib dot...

Beidz dziedra pamazām kļūst rīta vēdu dāša,
Bērzs brinās, kādēļ vējš tam garām traucē tik āši,
Vairs liksmi nešūpo un silti neapskauj,
Vien saltiem brāzieniem tam zari pines rauj,
Un, lapas šaustīdams ar asām krusas šaltīm,
Bez žēlas norauj tās un atdod dubļu paltīm.
Tad zeltā tērpjas bērzs un cer, ka vējš taps liegs,
Bet tam, kas kļuvis auksts, šis maigais
krāšņums lieks.

VIENA SPARTAKIĀDE AIZUADĪTA...

Arī šoreiz republikas spartakiādes parādi atklāja karognesēji. Valsts karogu nesa svarcēlājs Oļģerts Bergmanis.

E. Šveļheimera foto

Maza ainina no spartakiādes 25 km krosa distances. Spēcīgi pretinieki un grūts ceļš — tā vienmēr ir krosa sastāvdaļa. Šoreiz pretinieku pulkam pievienojās arī karstā jūlija saule.

Kad ceļā gadās valējas smiltis, velosipēdus nākas stumt pie rokas vai nest plecos, lai tikai ātrāk tiktu uz priekšu.

V. Prikuļa foto

Draugi apsveic Latvijas PSR spartakiādes čempionu Daugavpils 2. vidusskolas skolotāju G. Sivavu, kurš augstlēkšanā (2 m) atkārtotais republikas rekordu.

(LTA)

— Klāt republikas spartakiādes finālciņas! — priecājās simti un tūkstoši sportistu no visiem Latvijas novadiem, kas jūlija sākumā posās uz Rīgu.

— Atkal spartakiāde! — ar nožēlu balsi teica tūkstoši viskarstāko sporta entuziastu... Jā, jā! Tieši ar nožēlu runāja daudzi no tiem, kurus varam sastapt ikvienā lielākā sacensībā skatītāju vietās. Un bēdāties tiem patiešām bija iemesls — pēc vairākiem gadiem Rīgā sabrauca labākie sportisti no visas Latvijas, finālsacensībām gatavojās arī labākie rīdzinieki. Nu varētu redzēt, kā sports attīstās rajonos, kādi talanti veidojas Liepājā, Valmierā, Jelgavā, Rīgā un citur, bet... ciņas ritēja visās labākajās un lielākajās Rīgas sporta bāzēs un visur pabūt klāt — neiespējami.

Sarp desmitām labām spartakiādes īpašībām šī ir vienīgā slikta, tāpēc arī pēc tam pagrūti iedomāties, kādi tad bija šo lielo ciņu spilgtākie, iepriecinošākie momenti. Vai šaušanā Kirila Pritjušina uzrādītais rezultāts, kas pārsniedz oficiālo pasaules rekordu? Vai patīkamie pārsteigumi futbolā, basketbolā, peldēšanā? Jā, visu nemaz neuzskaitīt.

Taču nevar neatzīmēt Liepājas skolnieces Lilitas Ģērikas sasniegumu — uzvaras 100 un 200 m skrējienos un izcīnīto 2. vietu 400 m distancē ar jaunu Vissavienības jaunatnes rekordu.

Šie panākumi sporta draugiem nav negaidīti. Lilita Ģērka pērn kļuva arī par Vissavienības skolnieku spartakiādes uzvarētāju. Viņa izvirzījies ne tikvien par mūsu republikas, bet arī par PSRS sprinteru «lielo cerību».

Otrs ļoti priecīgs notikums spartakiādes gaitā nāca negaidīti. Ilgus gadus ne tikai mūsu republikā, bet visā Padomju Savienībā augstlēkšana skatījās atpalikusi vieglatlētikas disciplīna. Desmitiem gadu 2 m augstums bija nepārvarams. Daudzās citās valstīs vieglatlēti jau sen veica šo un vēl lielākus augstumus, bet pie mums tas nebija pa spēkam līdz pat 1955. gada vasarai, kad beidzot J. Sitņins Maskavā tika pāri 2 m robežai.

Ar šo lēcieni tika atvērti vārti jauniem rekordi. Dažas minūtes vēlāk Stepanovs tajās pašās sacensībās atkārtoja šo augstumu, bet vēl minūtes desmit vēlāk uzstādīja jaunu PSRS rekordu 2 m 3 cm. Tā paša gada rudenī

mūsu valsts rekords jau uzkāpa līdz 2 m 5 cm. Tagad pasaules rekords — 2 m 16 cm atceļojis uz Padomju Savienību. (Tiesa, amerikāņu nēģeris Dimā veicis 2 m 16,3 cm, bet, tā kā par pasaules rekordu augstlēkšanā atzīst tikai tos sasniegumus, kas vismaz par 1 cm pārsniedz līdzšinējo rekordu, tad Jurijs Stepanovs vēl arvien ir pasaules rekordists).

Sopavasar mūsu ilggadējais labākais augstlēcējs Ilmārs Lapīns arī beidzot pārvarēja 2 m robežu. Varēja sagaidīt, ka nu arī latviešu augstlēcēji sekos sava pirmā «pioniera» priekšzīmei. Tā arī republikas spartakiādē notika. Daugavpilietis Henrijs Silovs vairāku tūkstošu skatītāju klātbūtnē parādīja, kā var veikt 2 m 1 cm augstumu.

Humora cienītāji tūlīt arī secināja, ka 2 m 1 cm ir vieglāk pārvarēt nekā 2 metrus. Un šoreiz tiem liela patiesība.

Republikas spartakiādes sacensību karogs nolaists. Vai atpūta? — Ne, labākie devušies uz Maskavu, uz PSRS II Tautu spartakiādi!

B. Zile

Rekordi aicina

Ir dažādi rekordi — kurš var ātrāk aizripināt zirni ar degunu, kurš var ilgāk notupēt kokā vai nepārtraukti spēlēt klavieres. Rietumos tas izbrīnu neizraisa. Bet ir rekordi, kuri izauc apbrīnu visā pasaulē, par kuriem runā ar cieņu, ar sajūsmu.

Tā bija pērn Maskavā ar laboto rekordu desmitcipā (8302 p.), ko sasniegda amerikāņu vieglatlēts Džonsons. Bet pagāja neilgs laiks, un padomju desmitcipnieks Kuzņecovs pārspēja Džonsona rezultātu par 55 punktiem. Vienu fenomenālu sasniegumu aizēno otrs. Nekas šeit nav pārdabisks vai neticams. Tas ir sports. Un ļaudis jau izsaka minējumus, kas, kad un kur atkal labos šo rekordu.

«Rekords!» Tas ir vārds, kas ne tikvien izteic labāko rezultātu, bet arī aicina atkal un atkal pārspēt jauno rekordu. Sportisti gadiem ilgi trenējas, attīsta savus garīgos un fiziskos spēkus, lai uzstādītu jaunu rekordu. Tas prasa sviedrus, gandrīz askētisku dzīves veidu un stiprus nervus.

Daži rekordi pastāv gadiem ilgi. Sportists, tos sasniegdams, ir it kā aizstādies laikam priekšā. Pats

vecākais pasaules rekords (no 1935. gada) pieder Džessem Ovenam tāllēkšanā — 8 m 13 cm. Šogad pavasarī padomju atlēts Ter-Ovanesjans tam krietni pietuvojies — 8 m 1 cm.

Bet kā ar rekordi mūsu republikā? Vai arī mūsu vieglatlēti gadiem ilgi «marinē» savus labākos sasniegumus? Jā, ir vēl mums rekordi, kurus nevar saukt par jauniem. Līdz pat šai dienai vēl nevienam mūsu atlētam nav tā pa istam pietuvojies Edmunda Pīlaga rekordam 400 m distancē — 47,9 sek., kas uzstādīts 1953. gadā. Pirms tam šis mazrunīgais sportists strādāja VEF par strādnieku. Triju gadu laikā ar milzu neatlaidību Edmunds pārvarēja 50 sek. robežu, kas līdz tam nebija pa spēkam nevienam latvietim.

400 m distanci mēdz uzskatīt par pašu grūtāko, kas prasa sprintera ātrumu un lielu izturību. Patiešām, tas ir skrējienis, kas sastāv no četriem simts metriem.

Vēl vecāks sasniegums mūsu republikā ir rekords trīssoļlēkšanā — 15 m 55 cm — kuru 1950. g. uzstādījis Zambrimborcs. Neitrūkst mums labu lēcēju, taču pagaidām ne Butem,

ne Kehrim, ne arī citiem mūsu lēcējiem nav izdevies pārspēt šo rekordu.

Tātad vīriešu grupā mūsu republikas vecākie rekordi ir 400 m skrējienā un trīssoļlēkšanā, bet ir vēl arī kāds cits rekords, kas, spriežot pēc mūsu sportistu izaugsmes, sen jau pārdzīvojis savu laiku. Lūk, Birutas Zelmeneš sasniegums 60 m skrējienā — 7,6 sek. (1950. g.).

Nenoliedzami, ka šis rekords ir augstvērtīgs, taču tas nav galvenais iemesls tā ilgajam mūžam. 60 m skrējienis mūsu republikā zaudējis popularitāti. Kādēļ gan nerīko sacensības arī šajā disciplīnā? Bet, ja nenotiek sacensības, kā tad lai labo rekordu? Turpretim pasaules sporta arēnās ļoti bieži dzirdam par 60 m skrējieni cīņām gan hallēs, gan stadionos...

Droši var teikt, ja mūsu sprinteres Dzidra Tralle, Irēna Kause u. c. vairāk startētu 60 m skrējienā, tad Zelmeneš 1950. g. uzstādītais rekords ilgi vairs nepastāvētu.

Jācer, ka mūsu republikas vecākie rekordi nepiedzīvos savu desmitgadu jubileju.

K. ROMANOVSKIS

Katra sieviete, lai cik glīta tā arī būtu, cenšas arvien būt vēl pievilcīgāka. Ar gaumi izvēlētas rotas lietas atdzīvina un papildina viņas tualēti.

... Visas varavīksnes krāsās laistās auskari, brošas, kakla rotas. Skaisti mirgo sudrabā iestrādātais mēness akmens. Iepriecina arī gaumīgās rokas sprādzes un ķēdītes. Visas šīs skaistās rotas lietas mēs varam apskatīt un arī iegādāties nesen Maskavā atklātajā rotas lietu izstādē. Šeit eksponētas un tiek pārdotas Maskavas, Leningradas, Odesas, Lvovas un Sverdlovskas juvelieru izstrādājumu fabrikās ražotās rotas lietas. No Kaļiņingradas un Klaipēdas izstādē eksponēti skaisti izstrādāti dzintars.

Pircējas ļoti iecienījušas arī čehu firmas izstādītās rotas lietas.

Pieredzējušas pārdevējas šeit palīdz pircējam izvēlēties piemērotas rotas lietas un paskaitro, kas pašlaik modē.

Sajā sezonā modē ir audumi mierīgā zilā, pelēkā un rozā tonī. Sādus tērpus gaumīgi papildinās rotas lietas, kurās būs ievēroti atbilstoši audumam tumšākas vai gaišākas krāsas akmeņi.

Drīzumā modē būs brošas. Tās nēsās ne tikai pie kleitām, bet arī pie kostīmiem un mēteļiem. Dažādas brošas figūrīgas iepriecēs bērnus.

ČEHU ROTAS

„Kristian Dior” MASKAVĀ

Vairāk nekā simt 1959. gada modeļu Maskavā demonstrēja franču modelistes no slavenā Parīzes «Kristiana Dīora» modes nama.

Šeit demonstrēja kleitu, kostīmu, mēteļu un galvas segu jaunākos modeļus.

Lielu interesi skatītājos izraisīja pēc jaunākās modes izgatavotie apavi, kā arī dažādi kažokādu izstrādājumi.

IJAS SLUGERES teksts un foto

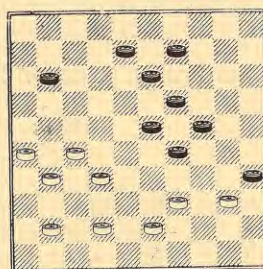
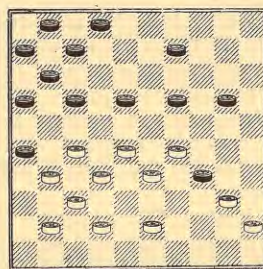
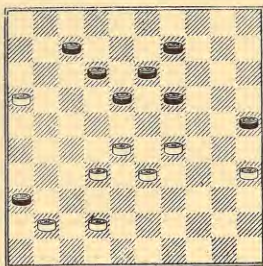

«LIELĀ» DAMBRETE

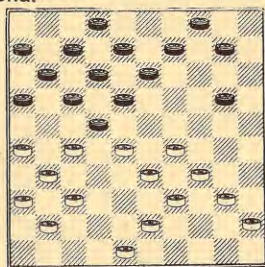
O. Rūtiņa vadībā

Visvairāk kombināciju ir partijas vidusspēlē. Paņēmienu, ar kuriem šīs kombinācijas izved, ir ļoti daudz. Diagrammās Nr. 1—7 baltie sāks un uzvar. Kā to izdarīt? Tas jāatrod jums.

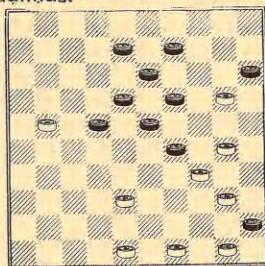
Diagrammās Nr. 1—3 ir jāpierāda dāmas varenība.

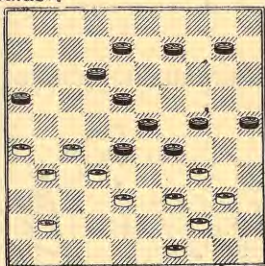
Diagrammā Nr. 4 jāpielieto t. s. «turku sitiens». Jāpiezīmē, ka katram kaulinam «nāves sodu» drīkst izpildīt tikai vienreiz un kaulinus no galdiņa drīkst ņemt tikai pēc siēna.

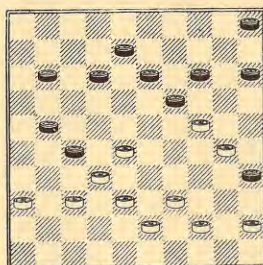
Diagrammā Nr. 5 baltie uzvar, «pakarot» dažus melno kaulinus.

Diagrammas Nr. 6 galotnē jāpielieto t. s. «gājiena spaišs».

Diagrammā Nr. 7 — dāmu var nokert arī uz «lielā» ceļa...

Atrisinājumi jāiesūta mēneša laikā Rīgā, p/k 55, O. Rūtiņam. Labākos atrisinātājus publicēsim.

Sniedzam iepriekšējo uzdevumu atrisinājumus:

Diagramma Nr. 2.

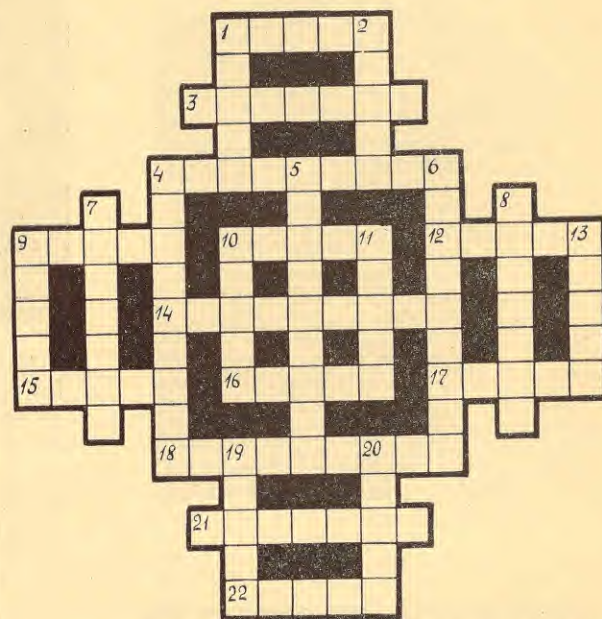
1.		24—29
2.	33:15	19—24
3.	28:17	11 : 33
4.	39:28	24—30
5.	35:24	14—20
6.	25:14	10 : 50

Diagramma Nr. 3.

1.		24—30
2.	35:24	19 : 30
3.	28:19	14 : 23
4.	25:14	10 : 19
5.	34:25	23—28
6.	32:14	21 : 32
7.	38:27	9 : 20
8.	25:14	13—19
9.	14:23	18 : 47

KRUSTĀM ŠĶĒRSĀM

Sastādījusi M. Dedzieda, Saulkalnē

HORIZONTĀLI: 1. Šķiedra, dzīslīņa. 3. Sevišķi augsta vi-riešu balsu reģistra skaņa. 4. Pāvests, kas ieveda jauno kalendāru 1582. gadā. 9. Istabas puke. 10. Virieša vārds Maiju Lasila stāstā «Pēc sērkokcīniem». 12. Primitīvs sita-mais. 14. J. Raiņa Valsts Dailes teātra aktieris. 15. Viņš slin-ko! 16. Kas bieži no cilvēkiem paliek atmiņā? 17. Upe Ei-ropā. 18. Kur alkimiķi meklēja mūžīgo jaunību? 21. Kom-jaunietis, kas gāja bojā Lielā Tēvijas kara laikā. 22. Austrumzemju valdnieka tituls.

VERTIKĀLI: 1. Noslēgts izteiciens, telkums. 2. Materiāls suku pagatavošanai. 4. Liela sala. 5. Krāšņi ziedi. 6. Kā sa-dalīts mācību gads skolās? 7. Tautība. 8. Ezers ziemēlos. 9. Spīguļo, spīd. 10. Ipašības vārds. 11. Neorganizēti barī. 13. Tēls Kiplinga Džungļu grāmatā. 19. Valsts muzikālās komēdijas teātra aktrise. 20. Buras.

Žurnāla 14. numurā ievietotā krustām

šķērsām uzdevuma atrisinājums

HORIZONTĀLI: 6. Kadri. 7. Asars. 8. Verns. 9. Reāls. 11. Egida. 13. Fauns. 14. Azūrs. 16. Kokss. 19. Fauna. 21. Klase. 22. Serve. 23. Riāls.

VERTIKĀLI: 1. Čadrā. 2. Naivs. 3. Trase. 4. Ljani. 5. Sor-go. 10. Laurs. 12. Grūta. 15. Draga. 17. Kurss. 18. Skečs. 19. Ferma. 20. Urāns.

Vāka pirmajā lappusē — ELEKTRIFICĒTĀ DZELZCEĻA LĪNIJA RĪGA — OGRE TAGAD JAU GATAVA.

B. Tīkusa foto

Vāka ceturtajā lappusē — DZELZSBETONA KONSTRUKCIJU RŪPNICA.

Ž. Legzdina foto

FILATĒLISTU STŪRĪTIS

Azijas pētnieks, ceļotājs Kozlovs; vēstule sūtīta no Mongo-lijas uz Leningradu Krievijas ģeogrāfu biedrības sekretāram akademikim Komarovam. Tamlīdzīgas aploksnes ir savdabīgi dokumenti, kuras varētu izmantot filatēlisti.

* * *

1865. gadā divi iereibuši matroži nokļuva kādā Kapšates (Dienvidāfrika) labdarības sarīkojumā. Tur bija mantu loterija, kurā jūrnieki laimēja... veselu maisu ar mar-kām. Matroži nezināja, ko darīt ar laimīgo vinnestu. Tomēr laimestu viņi paņē-ma līdz uz kuģa un aiz-veda uz Angliju. Pilmutā mat-roži mēģināja markas pārdot, un viņi bija patikami pār-steigti, kad vietējais aptie-kars, marku tirgotājs Gi-bonss, par tām solīja desmit mārciņas. Jūrnieki bija pat ļoti priecīgi par to. Tā Gi-bonss kļuva marku maisa īpašnieks. Jau to-reiz Gibonsa no-pirktās markas bija daudz dārgākas, nekā par tām bija sa-maksāts, bet taqad tās ir retums.

Ienākums par pār-dotajām markām bija krietni liels. Gi-bonss varēja papla-šināt marku tirdz-niecību un organi-zēt firmu, kas pa-stāv vēl līdz šim lai-kam un ir marku piegādātāja karalie-nei Elizabetei, ku-

ra turpina papildināt no vi-nas tēva Georga VI mantoto unikālo kolekciju.

* * *

Pēc kara Padomju Savienī-ba atdeva vācu tautai Padom-ju Armijas izglābto, neizsakā-mi vērtīgo dārgumu — Drēzdenes gleznu galeriju.

Visa vācu tauta ar milzīgu sa-lūsmu uzņēma šo vēsti.

Speciāls pasta zīmogs ar uzrakstu «Pasaules kultūras dārgums, kuru izglāba Pa-domju Savienība» vēstī par šo notikumu.

A. RIDNIKS

Ir interesanti kolekcionēt tādas markas, kas uzlīmētas uz vēstulēm. Tās dažkārt pauž daudz ko nozīmīgu. Lūk, aploksne no 1894. gada un adrese uz tās, kas atgādina sen aizmirstus notikumus. Vēstule adresēta: «Каретный ряд, склад Божского приюта детей, просящих милостыню». Šī patversme atrodas Maskavā. Šāda aploksne ir kauna pilna liecība no cara valdības laika.

Otra aploksne interesanta ar to, ka adresi rakstījis pazīstamais krievu zinātnieks —

Redakcijas kolēģija: A. BALODE, R. BLŪMS (redaktors), R. LĀCE, V. LĀCE (redaktora vietn.), J. NIEDRE, L. PURS (atbild. sekr.), S. VIRTMANIS.

Redakcijas adrese — Rīgā, Pērses ielā 10/12. Tālruni: redaktoram — 23173; redaktora vietn. — 21681; atbild. sekretāram — 26342;

līdzstrādniekiem, fotogrāfam — 25948; mākslin. iekārtotājam — 24122; tehn. red., saimn. daļai — 23979. Manuskriptus atpakaļ neizsūdz.

Mākslinieciskie iekārtotāji: O. JAUNARĀJS, I. KĻAVA.

Tehniskais redaktors L. LIZIŅŠ.

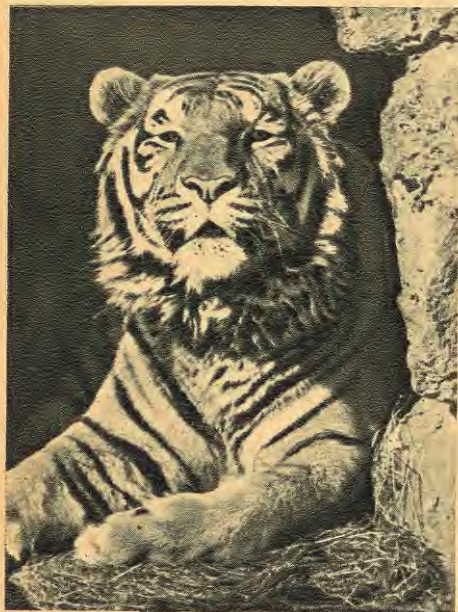
Iespiests Poligrāfiskās rūpniecības pārvaldes 1. tipogrāfijā (Rīga) Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. Pasūt. Nr. 429. Vāks un pielikumi iespiesti Poligrāfiskās rūpniecības pārvaldes Paraugtipogrāfijā, Rīgā, Puškina ielā 12. Barakettis iespiests 1959. gada 6. augustā. 5 ierp. loksn. Tirāža 100 000 eks. Maksā 3 rubļi.

RĪGAS ZOOLOGIS- KAJĀ DĀRZĀ

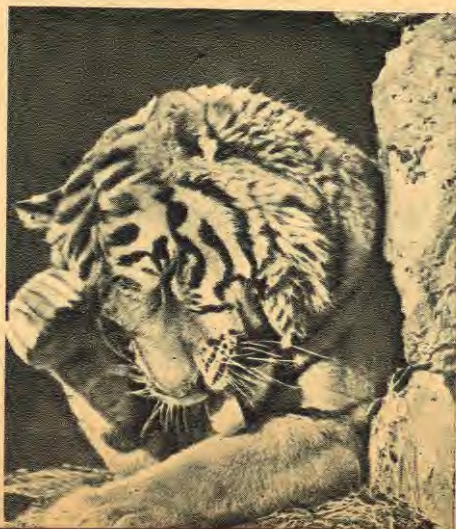

Nilziņa «Augusta» pēc pusdienas maltītes jūtas omulīgi.

Z. Leqzdina foto

Un tikpat labi tīģeris «Puika».

Обязательный экземпляр

16 18

MAKSĀ 3 RUBĻI

